

ВАСИЛЬ КУДРИК

**МАЛОВІДОМЕ З ІСТОРІЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ
ЦЕРКВИ**

ТОМ IV.

Д р у к о м
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ТРИЗУБ”
Вінніпег, Манітоба

1 9 5 6
diasporiana.org.ua

КОЕСИСТОРИЯ
Української Греко-Католицької Церкви
в Канаді

ВАСИЛЬ КУДРИК

МАЛОВІДОМЕ З ІСТОРІЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ
ЦЕРКВИ

ТОМ IV.

Д р у к о м
ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ТРИЗУБ”
Вінніпег, Манітоба
1 9 5 6

THE UKRAINIAN GREEK ORTHODOX
CHURCH OF CANADA
7 ST. JOHN'S AVE. WINNIPEG, MAN.

**Printed by
Trident Press Limited
Winnipeg, Man.**

СЛОВО ДО ЧЕТВЕРТОГО ТОМУ „МАЛОВІДОМОГО”.

Видаючи четверту книжку “Маловідомого” я маю в пляні приготувати і п’яту книжку. Є ще справи, про які в дотеперішнім “Маловідомім” не згадано.

Треба пригадати, що я приготував “Маловідоме” поза іншою працею, отже не міг присвятити йому тільки часу, кілька така праця вимагає. Треба вишукувати матеріял, він порозкиданий, треба його переглядати, нотувати, виписувати. Щоби все те належно обробити, треба би поставити до тої праці когось, що лише коло того одного працював би.

Та все ж вірю, що те, яке я подав в “Маловідомім”, загально покриває справу, про яку мені і читачеві може найбільше ходити. Вивів я на світло багато такого, що хоч було відоме, але забулося. Такого, що відоме було лиш декому. І такого, що можна його цілком невідомим назвати. Коли ж я його зібрав, то воно вже стало відомим і воно вже не забудеться. А цілком певне, що непрошені приятелі і спасителі українського народу раді були би, коли б воно цілком забулося.

Українцям треба знати свою історію не побіжно, не по верхах, а від самих основ. Маючи се на увазі, я подавав в “Маловідомім” живі образки з минулого, — подавав дословно, що люде колись говорили, писали, думали, а з того бачимо, що вони переживали і які були обставини в їх часах. Так маємо нині перед собою живі голоси тих людей, як живих свідків давних подій. З моїми увагами, з моїми коментарями міг би хтось не годитися, але того, що очевидці давних подій сказали, не може оспорювати. Я ж передавав минуле словами людей, які давнійше жили і бачили, що діялося.

Може хтось сказати, що я не згадав ще дечого, і я того не заперечую, але раз, що мій час для написання “Маловідомого” був обмежений, а друге, що я своєї праці не готовив на ширші розміри, отже вибирав те, що уважав за найважніше. Та все ж я вірю, що в моїм змісті “Маловідомого” є більше інтересного і потрібного практичного матеріалу, ніж в деяких більших книжках.

Я певний, що хто “Маловідоме” перечитає, тому відкриються такі сторони давного і недавного життя, якого він дотепер не бачив.

Хотів би я зладити ще і пятий том “Маловідомого”, де дотепер сказане вивів би я на ширший ґрунт і показав би ті маловідомі Українцям жерела, де був

початок й основи тих подій та переживань українського народу, про які в дотеперішнім “Маловідомім” говоритья.

АВТОР.

СПРАВА ЛЕМКІВЩИНИ

Рим і Польща розбивають українців.

Йдучи за способом завойовників: “Поділи, а тоді легко запануєш”, Поляки, гр. кат. єпископи і Рим, Українців ділили, розбивали, щоби скорше їх знищити. Перший поділ була унія, а далі:

1. Встановили “Польський Кордон”, щоби галицькі українці не могли помагати Українцям на Волині і Холмщині.

2. Окремо взяли в руки Полісся і Підляша, церкви там або нищать, або польщать.

3. Гуцулів хочуть відділити як окремий нарід.

4. Розбили гр. кат. духовних в Галичині на “византийців”, москвофілів і це-лебсів.

5. Гр. кат. єпископи своєю політикою спонукують греко-католиків переходити на православіє і протестантизм, або большевичитися.

6. Лемківщину, ту західно-полудневу частину Галичини, відривають від решти Галичини, — з боку судового, шкільного і церковного. Школи і суди вяжуть з Краковом, а 9 деканатів (покищо) дають під папський заряд, себто творять “Апо-

столярську Адміністрацію”, і дають туди єпископів-москвофілів. І папа ту “Адміністрацію” потверджує 10-го лютого, 1954 р.

Масцюх — єпископ Лемківщини.

Василь Масцюх, з роду Лемко, москвофіл і просто — рабівник! Ним він став єпископом, посол Гр. Тершаковець (адвокат) зібрав про Масцюха матеріял і в “Ділі”, ч. 237, 1934 р. помістив “Прилюдний Запит” Масцюхови такого змісту:

1) Чи правдою є, що Ви вимагаєте надто високих оплат за релігійні послуги, що доводять часто до того, що парохіяне вмирають (відходять) без похоронів, без покроплення і запечатання гробу. Чи правда, що такими були: 1) Жінка Івана Белза, 2) Іван Гринишин, 3) Гринько Дмитришин, 4) Сенів Матвій? Сей останній власник одного морга, і за його похорон давали 25 золотих. Чи правдою є, що Ви зажадали 35 зол., а коли не одержали тих грошей, не дали хреста, і навіть не пустили тіла до церкви та не опечатали гробу? 5) Олекса Лопачук, за якого похорон зажадали Ви 100 зол. 6) Від Побігушки Івана, сина Андруха, зажадали Ви за похорон 150 зол., а що сей не мав готівки, зажадали векселевого покриття. Те саме з жінкою Пи-

липа Терлецького, дітьми Стечишина Михайла, Марцина Миколи і інших.

2) Чи правдою є, що в теперішніх важких часах у Вас нормою є — за звичайне покроплення тіла перед церквою 7 зол., а за покроплення тіла в церкві 10 зол.?

3) Чи правдою є, що за позичання грошей парохіянам берете високі відсотки (проценти) так, що ті справи опинюються в повітовім і окружнім суді, а навіть в роземчім уряді, як се мало місце в останнім місяці з Іваном Добровольським, де вийшло на яв, що Ви за 100 долярів взяли 50 долярів відсотків за півтора року?

На всі ті запити домагаюся від Вас прилюдної відповіді тому, бо, як я і мої виборці зачувають, Ви є кандидатом на владичий престол Лемківщини. Тому мусите прилюдно очиститися від тих замітів, які по всій моїй окрузі кружляють”.

Таку роботу бачили дотепер за Масцюхом. І його готовлять на пр. кат. єпископа.

Відповідь Масцюха Тершаківцеви.

Масцюх відповів в “Ділі”, ч. 244, 1934, де каже, що він на єпископа не кандидує, але що се напасть, то він дещо

скаже. Тут його відповідь подана в скороченню. Каже він:

— Я грошей не позичаю, бо Церква таке забороняє. Випадок з Добровольським самотній. Добровольський всюди позичає, а віддає аж коли його змусять. Загляньте до книг кооперативи; а Василянки у Львові. З місцевої Шкільної Ради його усунули за грошові надужиття. В "Сільським Господарі" довг і т. п. Цей панок підійшов мене, і я вигодив йому 100 доларів; всі судовики не видерли від нього цілої суми. Що ж до вимог за похорони, то не маю дозволу консисторії про те говорити, а то і не хочу обезславлювати парохіян...

Відповідь Тершаківця Масцюхови.

В "Ділі", ч. 248, 1934, відповів Тершаковець Масцюхови так (в скороченню):

1. Ви не заперечили ні одного факту, який я наводив, тому домагаюсь: правдиві вони чи ні?

2. Щодо оплат за похорони, то єпископська управа тут ніпричому, бо се людям відоме. Я питав, чи то правда, що Ви забагато вимагали, отже похорони не виглядали на християнські. Коли б я переборщував, то Ви могли згадати, що деколи Ви робили послуги людям і дар-

мо, як роблять другі священики, але Ви такого не згадали.

3. Боїтесь за славу парохіян, та я можу Вам допомогти, — оголошу протоколи підписані Вашими парохіянами.

4. Коли не буде вдоволяючого вияснення, оголошу протоколи відносно Вашої душпастирської діяльності.

5. Не важне, чи Ви кандидуєте, чи Вас “кандидують”, але Ви не відмовляєтесь. Мав би я гріх, коли б я не познакомив з Вашою роботою тої влади, яка буде рішати про Ваше єпископство.

Добровольський про Масцюха.

В “Ділі”, ч. 290, 1934, відповідає Масцюхови згадуваний ним Добровольський, де між іншим каже:

“Неправдою є, будьто би я позичав гроші де попаде, і віддаю, коли змушують. Як купець овочами, випозичив я в “Дністрі”, в Земськім Банку, в Священічім Банку, в “Защиті Землі”, — і всюди в реченці віддав — без примусу.

“Неправдою є, що я був винен гроші “Сільському Господареві”, — винен я там, як свідчить посвідка, 5 золотих.

“Неправдою є, що залягаю з більшим довгом в Василянок. Моя донька вчилась 4 роки в Василянок і я платив

за неї точно. Щойно в останньому році, з огляду на кризу, і за згодою Настоятельки, мав я заплатити літом.

“Неправдою є, що в Раді Шкільній усунули мене за надужиття. Я уступив з передсідника, бо не мав часу займатися школою, але залишаюся далі членом...

“Неправдою є, що я в 1925 р. підійшов Масцюха, зате правдою є, що при кінці 1924 р. позичив я в о. Масцюха 100 амер. доларів на час одного року на **3 проц. місячно, себто на 36 проц. річно.** (Тут оповідає далі історію з тією позичкою, коли курс грошей підносився, то падав).

“Неправдою є, будьто би я позичив лише 100 дол. в о. Масцюха. Позичив я в 1921 р. **300 кілограмів ячменю** (в Масцюха) на насіння, за що мав звернути **600 кілограмів.** Ячмінь не вродився і я звернув лише 300 кг., а решту дав готівкою 80 золотих. Не тільки я так платив за випозичення збіжжя, але платили й інші. І се о. Масцюх на розправі в суді, 2-го липня, 1934 р. признав, **що за випозичене збіжжя весною брав в осени 50 проц.,** за що один з суддів сказав: “Се, отче, пахне лихвою (обдирством)”.

З того, що наведене, бачимо, що в Масцюха не було і волосочка християнського, але його готовили на єпископа.

Такі такого єпископом поставили, і для такої брудної справи, як була справа лемківська.

Що говорить про те посол Баран.

Каже він, що москвофілам ходило про те, щоби єпископом Лемківщини був москвофіл. Розумієсь, що про те ходило і Полякам, бо москвофіли нищили Українців. (Масцюх передше був професором богословія в Перемишлі).

В "Ділі", ч. 307, 1954, каже Баран про Масцюха:

"Зібрано на місци протоколярно обширний обтяжуючий матеріал, **яко-го відпис переслано перемиському Ординаріятові** (єпископови). Лихва (обдирство) закинена Масцюхови, зовсім ним не опрокинена (не заперечена), творить єство провини, **за що передбачується до 5 літ вязниці**. Лихва, якою Масцюх збогачується, відома не тільки в його парохії, але і в цілому краю. Для таких людей місце зовсім деінде". (Значить: в криміналі).

Історія роботи Масцюха була відома польському соймови, була відома також в Римі. Говорить Баран:

"Події з церковної ділянки на Лемківщині **знає варшавська нунціатура і Ватикан (Рим)** з обширного письмен-

ного меморіялу відповідальної політичної репрезентації. Порушив її теж посол д-р Д. Левицький в **соймовій промові** 6-го листопада. Знає їх мабуть докладно і **апостольський візитатор**, що перебуває в Станиславові, Ян Гудечек, римський монах, Чех”.

Отже всі знали, — польський уряд в Варшаві, знав папа в Римі, ще скорше мусли знати Коциловський і Шептицький, — знали яким негідним чоловіком Масцюх був, однакж того негідного чоловіка готовили на єпископа для греко-католицької Церкви. Він був потрібний їх протиукраїнській політиці.

Так повстала “Апостольська Адміністрація” на Лемківщині, а наділі “Адміністрація” ворогів українського народу.

Пастирське Послання Масцюха.

Перше Послання видав Масцюх 2-го березня, 1935 р., і там було таке:

“Як Ви (Лемки) почули, що Вас вже не називають Русинами (але Українцями), ви почали ставити опір. Ваш опір був слушний.

“Другий табір (зн. москофілський) тверезо думаючих Лемків добився, щоби дістати краяна за владу, а той буде Вас вести і боронити, — добився м. ін. завдяки прихильно-

сти до тої справи польського уряду, який не має на меті винародовлювати ніякого льюального народу, отже тимсамим Лемків... Маю бути тим, чим мене Господь сотворив. Я уродився Русином, маю ним почуватися аж до смерти.

“Маю позіставати до Польської Річипосполитої в таких відносинах, як один з членів мого тіла до мого тіла; маю почуватися членом Польської Річипосполитої і бажати їй найліпшого добра”.

Масцюх говорить як москвофіл, ворог Українців, і Лемки повинні вважати себе лише Русинами; а Польщі мають вірно служити, бо Поляки не хочуть їх кривдити. Поляки добрі люди. Чи треба Полякам ще іншого єпископа? Такого треба було і папі, щоб був в спілці з Поляками. — (Се за “Ділом”, ч. 62, 1935).

**

Ще цікавіше що писала москвофільська газета “Лемко” в Америці:

“Лемки почувають себе рускими (зн. росіянами) і не хочуть зірвати звязків з російським народом.

“Лемки любили Росію і люблять Сві́тський Союз (большевиків) і вважають за свій.

“Лемківська душа се та сама, що

душа цілого русского народу". — "Діло", ч. 89, 1935).

Москвофіли в Америці посилали навіть делегацію до большевицького амбасадора Трояновського, в Вашингтоні, щоби виєднав Лемкам переїзд на Україну, або на Кубань, але Трояновський відповів, що можуть їхати лише **на Сибір**, бо там є багато місця.

Та треба пам'ятати, що американські й галицькі москвофіли, то одна хрунівська шайка. Але в Галичині Шептицький москвофілів трактував красше ніж Українців. Аж до 1917 р. його консисторія була з москвофілів, що "трясли Святоюрською Горою", як каже С. Баран.

Масцюх скоро помер і в першій половині 1936 р. призначено **Медвецького**, Хомишинового архидіякона, на єпископа для Лемківщини.

Насильства Поляків на Лемківщині.

З москвофільства, якого давніше було на Лемківщині багато, по першій війні було ще трохи залишків; назагал українська свідомість Лемків була вже дуже піднялася. Лемки знали, що вони Українці і тут український рух був сильний.

Та Поляки завзялися той рух зникнути. Замикали українські читальні, а сприяли москвофільським; на місце україн-

ських учителів ставили польських, школи польщили і дали їх під польський заряд в Кракові; суди звязали з Краковом, гр. кат. богословів виховували в польських духовних семінарах в Кракові, потім в Тарнові, щоби ті не заразилися українством... Ось кілька примірів, що там діялося:

В селах: Явірки, Шляхтова, Біла Вода і Чорна Вода, не було ані одного Поляка, були українські учителі, але Поляки їх усунули і дали польських учителів. Люде протестували, але без успіху.

В Явірках учителька вимагала, щоби діти, виходячи зі школи, казали: "До відзенья, пані", коли ж діти до того не привикали, і казали: "Слава Ісусу Христу", то учителька карала.

Учениця з 2-ої класи, Марія Бурчак, не дбала на побої учительки і залишення по науці, але здоровила учительку словами "Слава Ісусу Христу", і з того приводу управитель школи покликав матір і казав присилувати дитину, щоби казала: "До відзенья, пані".

Мати заявила, що коли вона ходила до школи, то "Слава Ісусу Христу" було добре, отже воно добре і для її дитини. Сказала вона і другим дітям, щоби лише так старших поздоровляли. Справа опинилася в суді і матір, Анну Бурчак, засудили на три тижні арешту.

Се найперше показує, як високо сто-

яла українська свідомість на Лемківщині, а даліше — якою нехристиянською, якою розбишацькою була політика католицьких Поляків.

Коли помер Масцюх, його канцлер, о. І. Полянський, їздив по Лемківщині з Єзуїтом Урбаном і намовляли тих, що перейшли на православ'є, щоби вертали-ся до гр. кат. Церкви, а греко-католиків утверджували в католицькій вірі. Але Урбан відомий ворог Українців, і він мав сказати: "Мені дивно, що Українці став-лять претенсії до Лемківщини. Лемків-щина не буде ані українська, ані руська, вона мусить належати лише до Польщі".

Про Полянського ж говориться в "Ді-лі" ч. 174, 1936, що він видавав Послання ніби єпископ, де приказує священикам, щоби вважали Лемків за окремий нарід, і жалує, що там є розбиття, але каже "Діло", що він сам те розбиття робив. Він переслідував українських священи-ків, вічно переносив їх з одної парохії на другу так, що аж папський нунцій за-боронив йому даліше їх переносити. Полянський українських священиків да-вав на убогі парохії, а москвофілів на ба-гаті.

Медвецький єпископом.

Врочисто впровадили Медвецького на уряд єпископа 3-го жовтня, 1936 р.,

а до того часу всім правив канцлер Полянський.

Перший крок Медвецького був такий: Поляки справляли в Сяноці “сьвенто гур” (свято гір), де сподівалися еп. Коциловського, що відправить полеву Службу Божу. Але приїхав сам Полянський, відправив в церкві тиху Службу Божу, поїхав до Поляків на обід, а потім з Полянським відвідував визначних москвофілів.

Дальшу роботу Медвецького згадаємо за “Ділом” більше побіжно.

Т-во “Відродження”, протиально-гольне, вислало Медвецькому лист з просьбою, щоби його священники працювали з “Відродженням”, вислало книжку свого видання, але Медвецький книжку відослав, очевидно тому, що се українське товариство.

В Чорноріках подарував Медвецький церковний город і дім москвофілам на їх читальню.

До Сянока, де він був на Соборчику, прийшла з Костарівців делегація (і жінки) зі скаргою на священника Венгриновича, москвофіла, і Медвецький назвав їх бунтівниками. На увагу, що пішлиють скаргу до папи сказав: “А я замкну церкву”. На другу увагу, що люди через Венгриновича не хочуть до своєї церкви ходити, але йдуть до сусідніх, Медвецький каже: “Якось то буде”. То і все.

Венгринович мав за собою велику історію. Коли хор в Костарівцях заспівав в церкві: “Боже, вислухай благання, не-доля нищить наш край”, він назвав співаків комуністами і заборонив співати на хорах. Коли з дяками заспівали в коляді: “Даруй волю нашій Україні”, він крикнув: “Не позволяю в церкві співати партійних пісень!” Про те повідомив поліцію, яка заборонила хорови в церкві співати. І вже на Богослуженнях була поліція. А Медвецький 2-го і 3-го дня Різдва правив лише тиху Службу Божу.

Медвецький заборонив священникам читати катол. газети — **“Український Бескид”** (орган еп. Коциловського) та **“Наш Лемко”**, що також обороняв гр. кат. Церкву. Заборонив в церкві співати “Боже великий, єдиний”.

Українська Парляментарна Репрезентація (посли) повідомляли папу, що Медвецький переслідує українських священників, помагає москвофілам і др., але Рим мовчав. — (“Діло” 102, 1937).

Медвецький позичив москвофільському Т-ву “Бескид” 95,000 золотих на 40-літню сплату.

Після Полянського канцлером Медвецького став свящ. Секержинський, якого діти були вже римо-католиками.

Ще до Масцюха була прийшла делегація із Зиндранової і Барвінку, всіх 200 осіб (між ними і жінки), таборували ко-

до його дому два дні й одну ніч, і домагалися, щоби не забирав їх священика, але не помогло. І церква в Барвінку стоїть пустою. — (“Діло”, ч. 151, 1937). Тут аж проситься повторити вислів народний: “Свиня свинею! Чого від свині більше вимагати?” Та наділі Масцюх був меншою свинею, але великими свиньми були ті, що Мацюха поставили, на скарги проти нього не зважали і помагали йому (як і Медвецьому) провадити безбожну роботу. Се були великі свині, хоч і з церковними титулами.

**
*

В тій же статті “Діла” ще говориться: “Хоч усі протести Лемків, вислані до Апостольської Столиці (до папи) і до Риманова (до Медвецького) залишилися без відповіді, то вони (Лемки) спішать з моральною і матеріальною допомогою українським священикам”. Отже звичайний нарід був тисячу разів гідніший, більше християнський, ніж ті, що звуться церковним начальством.

Медвецький суспендував до липня, 1937 р. 10 українських священиків.

Деяких українських священиків переносив і по два рази і то в далекі сторони. Коли священик мав яке господарство, хочби корову, то чи міг з собою забирати? Так пр. свящ. Швед йшов з одної папрохії до другої (до села Токарні) з ва-

лізкою пішки 100 кільометрів (коло 60 канад. миль), бо на їзду грошей не мав, і по дорозі в кожного священика в селі зголошувався, щоби підписав, коли він прийшов і коли відійшов. — (“Діло”, ч. 223, 1937).

Медвецький задержав 30-ом священикам місячну платню за те, що читали “Український Бескид” і “Нашого Лемка”, та грозив ще більшими карами. — (“Діло”, ч. 201, 1937).

Поляки заборонили продавати на Лемківщині “Український Християнський Календар” і молитовник: “Благодарім Господа”. — (“Діло”, ч. 231, 1937).

Згаданого дотепер досить, щоби показати недолю Українців на Лемківщині; щоби показати насильства католиків Поляків, облуду Риму і хрунівство москвофілів.

Окремі уваги до Лемківщини.

Колись на Лемківщині було багато москвофільства і москвофільського православія, але зі зростом української свідомости і москвофільство і його православіє тратило ґрунт.

Рим встановляючи свого Адміністратора (на 10 літ) казав, що се на те, щоби знищити те православіє, яке там ще залишилося. **Але Рим брехав!** Ному ходило про поширювання москвофільства і пра-

вославія, щоби розбивати Українців на греко-католиків і православних москвофілів. Коли б і всі Лемки стали православними, то тоді будуть під проводом москвофілів і стануть ворогувати з дальшими Українцями.

Про те Римови ходило, і тому ставив своїми Адміністраторами москвофілів. Хрунів!

Про те ходило і Полякам, бо москвофіли поведуть своїх православних за польською політикою. Крім того Поляки заберуть без клопоту цековне майно, яке полишать греко-католики стаючи православними.

Про що Римови ходило видно і з того, що на всі донесення і протести Українців Рим не звертав уваги. Папа і Польща, то одна спілка! Фарисейська спілка!

**
*

Рим мовчав, але і Шептицький мовчав, — хоч він титулом свого українства, до якого признавався (або його "признавали"), а вже головним титулом високого християнського становища повинен був стати проти того бандитизму, що придушував Лемківщину. Хто міг йому се заборонити, — чи Рим? Аджеж наука Христа повинна бути для Шептицького більшим авторитетом ніж наука Риму. Зрештою Шептицький в своїм польському листі до "Поляків греко-католиків" заяв-

ляв, що він обов'язаний ставати проти “противників Христа”, а тут ті противники були на його очах, починаючи від Риму, Варшави, Масцюха, Медвецького і моквофілів. Не треба було за ними шукати.

І наука Христова (коли б він був дійсним христіянином) повинна в нього стояти вище ніж польська політика.

Але він мовчав. Ясне, що його політика тісно вязалася з політикою Риму і Поляків. Одна протиукраїнська рука!

Коли міг проти того насильства виступати Тершаковець, могли українські посли, могла українська преса, і міг звичайний Нарід, то чому мав мовчати “князь Церкви”? Невже ж в нього було менше сили ніж в тої гідної жінки, **Анни Бурчак**, що за виступ проти насильства сиділа три тижні в криміналі. **Коли б вона була митрополитом, то про її виступи почув би цілий світ. Її треба було митрополитом поставити!**

Коли б вони все те знали.

Уявімо собі що було би, коли б греко-католики і римо-католики Українці знали все те, що Рим і Поляки виробляли з українським народом. Як би вони до того поставилися?

Нема сумніву, що всі вони, передумавши здоровим розумом, одного дня покинули б і папу і католицизм, і поль-

ський костел, і стали би разом з цілим народом як одна душа. Сказали би:

“Наших предків безбожна Польща в спілці з Римом насильством загнала — одних до унії (греко-католицизму), других до костела, та і тепер ті насильства продовжуються, — то хіба буде по християнськи нині з такими вязатися? Чи се не гріх перед Богом і не сором перед людьми? Ми вертаємося до тої Церкви, яку мали наші предки!”

Сказавши таке вони одного дня полишили би фарисеїв, заявляючи голосно чому вони се зробили. Так показали би взагалі своє гідне християнство, свій здоровий розум і взагалі свою людську гідність.

І треба вірити, що до того прийде, хоч і поволи. Казав же Шевченко:

І неситий не виоре
На дні моря поля.
Не скує душі живої
І слова живого,
Не понесе слави Бога, —
Великого Бога!

(“Поносити” старе церковне слово і значить — нівечити, опоганювати, плюгавити).

На тім лемківську справу можна закінчити.

ШЕПТИЦЬКИЙ — А ЖИДИ.

Як Шептицький ставився до українських справ, знаємо, та цікаво буде почути, як він ставився до Жидів.

В едмонтонських “Українських Вістях”, ч. 43, 1954, о. д-р В. Лаба, в статті “Великий Митрополи Андрей — у всьому великий”, оповідає про відношення Шептицького до Жидів.

Читаємо, що в Галичині відношення Шептицького до Жидів було загально відоме. В часі візитацій Жиди виходили проти Шептицького з “Торою” (їх Святий Закон), він її цілував і промовляв до Жидів по єврейськи. В Уневі співав Шептицькому жидівський хор. На будову жидівського шпиталю у Львові дав щедрю жертву. А фінансове (грошове) значіння Шептицького було велике:

“Митр. Андрей був видною одиницею в фінансово-господарському галицькому життю. Великі престольні добра Львівської Митрополії, — Перегінські ліси та фільварки, Унів, Крилос і Зарваниця, — приносили Митрополитови такі доходи, що в галицьких умовах він був справжньою фінансовою величиною.

“В галицьких умовах неможливо нею бути і не мати звязків з Жидами, які у фінансово-господарському

життю відгравали небудьяку ролю. Мені, що майже кожного дня бував у митрополичій палаті, ще нині звучать прізвиска, які я там чув: Зільберштайн, Зальц, Гаммер, Парнес, Бардах та інші.

**

Значить: в руках Шептицького були великі митрополичі (церковні) посілости, що приносили йому великі доходи. Каже Лаба:

“Великі Перегінські ліси, обширу 63,000 гектарів, Митрополит рентував на експльоатацію (на вируб) жидівській фірмі братів Зільберштайнів. Тартак — фірми в Брошневі, куди звозили вирубане в митрополичих лісах дерево, різав на дошки, — які майже виключно експортовано (вивожено) до Палестини. В роблених з тих дощок пачках були з Палестини розсилані по всьому світі жидівські кошернаї товари. Се знаменний припадок: у пачках з дерева, що росло в митрополичих лісах, Жида - обсерванти (строго шануючі свій закон) всього світу діставали овочі, що росли на деревах їхньої батьківщини”. (Підчеркнення В.К.).

Інтересне! Але важне, що митрополичі посілости приносили великі доходи, і коли Шептицький що жертвував на ун-

раїнські справи, то очевидно з тих церковних доходів, а не зі своєї кешені. Се було майно українське.

Оповідает Лаба, як Шептицький співчував Жидам, коли Німці їх переслідували. Вислав був письмо до німецької державної канцелярії і воно було — **осудом нелюдяних протижидівських акцій і протестом проти них.** Декілька Жидів і надрабіна (головного) д-ра Левіна і його родину митрополит переховував у своїй палаті, а опісля в монастирах Студитів.. Таке — “приятне відношення митрополита до Жидів, і навпаки **яке довіря і пошану мали Жиди до митрополита, речі здебільша відомі**”. — (Підч. В.К.).

Таке було з Жидами. Але чи могли Українці похвалитися, що він їм співчував, в їх обороні протестував, і могли мати до нього довіря і похвали як до свого приятеля? Ні! Він супроти Українців провадив “глухо-німу” політику. До української “політики” не мішався. Каже Лаба:

“Митрополит був усе своє владиче життя запрятаний і захоплений унією Церков, Східної і Західної. Як уніст-ентузіяст (дуже щирий), митрополит докладно обслідив усі дороги, на яких треба шукати можливостей зеднання обох розеднаних Церков”.

Виходить, що Шептицький був рев-

ним агентом Риму і завзято працював, щоб поширити папське пановання. Та се ніяк не була справа Українців, — ані греко-католиків, ані православних. Але поза Римом се була і справа польська.

Як Шептицький християнізував Жидів.

Що Шептицький навертав Жидів на християнство, се лише одиницям було відоме. Каже Лаба:

“Перед другою світовою війною гурток львівських Жидів, інтелігентів і купців, по спільному обговоренню справи з Митрополитом, рішився перейти на християнство та оснувати жидівсько-католицьку віроісповідну громаду у Львові.”

Дальше Лаба розказує, що вже був і статут для тої жидівської громади, і його мав потвердити польський уряд і папа.

“Справа була подумана так, що Жида, приймаючи Христову віру, задержували свою народність, нічим незаторкнену і незагроженоу, і всі свої звичаї несуперечні Христовій науці. Жидівсько-католицька громада мала бути під юрисдикцією Митрополита Андрея як церковна одиниця іншого східного обряду.

“Її обрядом мав бути сирійський об-

ряд, признаний Ап. Престолом і практикований у зєдиненій сирійській Церкві. Для Жидів був би приємливіший (більше бажаний) котрийнебудь східний обряд, але в єврейській мові не було літургічних книг...”

Говорить Лаба, що треба було вдовольнитися мовою сирійською, близькою арамейській, якою говорив Христос й Апостоли, і на якій є літургічні книги.

Для тих Жидів Шептицький відступив навіть молитовницю (каплицю) в святоюрських забудованнях. Священником тих Жидів мав бути о. Іван Котів, що виучував сирійську та єврейську мову. Службовою мовою громади мав бути жидівський жаргон (йідіш), для проповідей, для сповідей... Котів знав жаргон ще змалку, бо виріс в містечку.

Лаба ще говорить, що всі втаємничені в ту справу, — “з нетерпеливістю ждали хвилини, коли зможемо бути учасниками її (жид. громади) богослужб і свідками як Жиди, зодягнені в свої халати, зі схрещеними на грудях руками, будуть приступати до Св. Причастя”.

По дітвацькому Лаба з другими “втаємниченими” ждав хвилі, коли побачить Жидів в халатах зі схрещеними на грудях руками, а Жиди певно з розпростертими руками сміялися з дітваків. Бо нема сумніву, що Жиди робили се для

“гешефту”, щоби мати більше доступу до митрополичих фінансових справ і більше впливу на його загальну політику. Їм же, як католикам, всюди повинно бути місце між католиками.

А яка користь з того греко-католикам? Хіба така, — що дотепер вони стояли в однім ряді з Поляками, Французами, Мадярами, Італійцями, а тепер будуть стояти і з Жидами в халатах. Лише подумаймо: стоїть Жид в халаті, з пейсами, в ярмурці, а побіч нього греко-католик. І радість і слава! Можна “з побожності” і в жидівського священика сповідатися. Він же хоч і Жид, але католик!

Багато справ мав Шептицький на своїй голові: “Поляки греко-католики”; будова церков в Вифлеємі і Єрусалимі; Велеградські унійні зізди; видавання всяких заборон гр. кат. священикам; догджування москвофілам; засновування Студитських та Редemptористських монастирів; справа целібату, а тут ще і жидівська справа. Не диво, що не мав часу українською політикою інтересуватися.

Шептицький був “унійним ентузіастом”, але навіть його поклонники не кажуть, що він був ентузіастом українських справ. Він всюди був великим, тільки не в українських справах.

Та одно певне: коли б Шептицький дійсно вірив, що наверне до християн-

ства Жидів, то показав би свій дівачий розум, який був і в тих “втаємничених”. Та певне, що він не вірив.

ДО КОСТЕЛІВ ДОДАВ ШЕПТИЦЬКИЙ РЕДЕМПТОРИСТІВ.

Коли Поляки заставляли українську Галичину костелами, “Домами Людовими”, польщили українські школи і др., то і Шептицький додав до польської роботи і свою велику частку.

Він увів до гр. кат. Церкви два нові монаші чини — **Студитів і Редемптористів.**

Чин Студитів повстав в Царгороді і його цілею було підносити побожність монахів. Вузька монастирська ціль. А чин Редемптористів повстав в Римі і мав цілі широкі, — **місіонарську роботу і виховання.**

Якраз ті ціли, які мали Єзуїти!

Наділі Редемптористи — се Єзуїти під іншою назвою.

Відомих Єзуїтів годі було до Церкви впроваджувати, бо за ними є погана історія між Українцями й Українці були би проти них протестували. Адже ж Єзуїти своєю роботою златинщили і спольщили українських бояр (шляхту) і нанесли Українцям багато лиха. А Редемптористи маловідомі, протесту не буде. Байдуже, що вони будуть вести

езуїтську роботу. Так вийшло ось що: **поза Церквою є польсько-римські костели, а в Церкві є римські Редемптористи.** Радуйся Церкво!

Що ж до Студитів, то їх чин увів Шептицький очевидно для замаскування себе... Бачите Русини, що хоч я увів латинських Редемптористів, але увів також чин Східної Церкви — Студитів... Як той, що **нарівні** мішав кінське мясо з заячим, — брав одного коня й одного заяця. Студити будуть молитися, а Редемптористи будуть політикувати.

Чин Редемптористів завів Шептицький при помочи **бельгійських і голландських Редемптористів** коло 1914 р. не на те, щоби вони сиділи в своїх монастирах для прикраси, але для роботи між Українцями, яким нібито церковних робітників бракувало, і треба було аж чужих, щоби Українців просвічували і спасали.

Але ж Українці мали своїх Василіян, то чи не можна було вибрати з них відповідних місіонарів? Вони ж на теології розуміються, а важне, що вони можуть церковну працю вести рівнобіжно з загальною народною працею. Чи конче треба тут чужих?

Між гр. кат. парохами були визначні бесідники і патріоти, яких ніхто з чужих не міг заступити. Але виходило,

що і Василяне і світські духовні, то нездари, дурні, тумани, отже церковну місійну працю треба дати в руки чужих. Вони мають вести перед в гр. кат. Церкві.

Шептицький знав, що свій, хоч і Василянин, беручи загально, буде мати на увазі і національні справи Українців, а чужий буде все нагинати до чужих інтересів, а українських духовних буде набік відсувати.

**
*

В "Ниві" з 1932 року є Відозва Редемптористів. Їх чин оснував в Римі Альфонс Лігуорі 1732 року і розширився той чин по цілому світі. Має 20 провінцій, 15 віцепровінцій, та 4 до 5 тисяч монахів. **Найважливішою провінцією є бельгійська, і від неї залежить: 1) Конго (в Африці), 2) на Антилях (островах), 3) Манітоба (в Канаді), 4) Галичина.**

Папа дозволив Редемптористам в Галичині прийняти грецький обряд. Вони мають брати українську молодь і підготовляти на місіонарів, — **"щоби могли перейти Галичину і запустити свої заго-ни по Великій Україні..."**

В Збоїських коло Львова мають середню школу для своїх вихованків. Тут вчать і французької мови, — **щоби студенти могли даліше продовжувати науку в монастирях в Бельгії.**

Таке говориться в згаданій Відозві.

С. Баран в своїй книжці “Митр. Андрей Шептицький” каже, що — **“митрополит створив для них (Редemptористів) кілька монастирів в Галичині”**, певна річ грішми з українських митрополитичих дібр. Поміч гр. кат. Церкві!

Ще одно інтересне Баран говорить, а то:

“Вони (зн. Редemptористи) почали працю в Канаді, коли там не було ще українських гр. кат. священників для духовної обслуги гр. кат. емігрантів з Галичини. Обслуговували Редemptористи Французи або Бельгійці, що з konieczности вивчили українську мову. Зчасом почали до них вступати молоді українські інтелігенти з Галичини, **яких виховувано на священників у Бельгії.**”

На таке можна сказати: чув С. Баран, що десь дзвонили, але не знав він де дзвонять, хто дзвонить і нащо. Що чув, від декого, те повторяє. Але ми в Канаді знаємо хто і нащо давав тут Редemptористів. Греко-католики були призначені на златинщення, а до того легко доведуть чужі Редemptористи — Бельгійці, Голяндці, Французи. Католицьким політикам ходило про те, щоб в Канаді українських священників цілком не було. Навіть Француза — Сабуріна готовили

на єпископа для греко-католиків. Ті справи С. Баранови мабуть не були відомі.

Вже сказано, що Редемптористи, се другі Єзуїти. В Галичині всадовилися найперше бельгійські і голяндські Редемптористи, почали місійну роботу, і почали приготівляти Українців на Редемптористів. Трошки підготівлять, потім пішлють до Бельгії, щоби напоїти їх єзуїтським молоком, а тоді ті бельгійські вихованки будуть між Українцями вести єзуїтську роботу.

Розумієсь, що ті Українці-Редемптористи будуть залежні від “бельгійської провінції”, і Бельгійці будуть їм приказувати що вони мають між Українцями робити.

Шептицький повторив давний заклик звернений до чужих “варягів”: “Прийдіть і володійте нами”, бо ми не знаємо, як собою правити.

Та який се глум! Яка зневага для Українців. Мають Українці Василян, що чейже не є дурнями; мають священників, що вчилися теології і поза теологією, але виходить, що такі вони тумани, що треба аж чужих мудрців, щоби отворити очи Українцям. Наче Готентатам.

І справді так! До “бельгійської провінції” належать Африканці, Індіанці та Африканці на островах, а попри них Ук-

раїнці — в Манітобі і Галичині. Українці стоять нарівні з африканськими муринами та Індіанами, — Бельгійці мають їх християнізувати. Чи треба більшої зневаги?

Така робота Шептицького показує про що йому ходило. Треба в Церкві всадити чужих зайдів, а тоді кругом Церкви будуть польські костели, а в Церкві Бельгійці, Голяндці та їх вихованки з езуїтською політикою. Поляки будуть нищити Церкву зверху, а чужі зайді будуть розверчувати зсередини. Скорше докінчать. Чи можна інакше роботу Шептицького розуміти?

**

Українцям треба було свого власного **українського розуму**, і церковного і позацерковного. Їм треба було якнайбільше відгороджуватися від чужих опікунів і їх політики, — чи церковної, чи світської. Українці ж знали чого їм треба, і знали пляни своїх ворогів.

Польська і папська політика була **проти українського націоналізму**, і про те українські латинізатори не раз явно говорили, піддержуючи тую **протиукраїнську** політику. Шептицький знав, що більшість гр. кат. священників, се націоналісти, отже будуть захищати і Церкву і нарід. Щоби тих націоналістів паралізувати, треба всунути до Церкви чужу римську силу і заставити її до роботи.

Вона “перейде Галичину” і зайде навіть на Велику Україну.

Таку медвежу прислугу зробив Шеґтицький гр. кат. Церкві і взагалі Українцям. З одної сторони гладить москвофілів; з другої на тайних нарадах вирішує заведення загального целібату; з третої не обороняє священників перед польськими насильствами, а з четвертої вводить до Церкви Редемптористів-Єзуїтів.

Певна річ, що дехто з Українців се розумів, але не всі. Були такі, що захоплювалися Шеґтицьким як графом, який деколи обдаровував Українців цукорками, ласкаве слово сказав.

Нині те давне забувається і слава Шеґтицького росте як на дріжджах, що підсипають латинізатори. Він мученик, герой, великий український патріот, світоч гр. кат. Церкви й українства... Як Кунцевич, або Сталін.

Але коли холодно приглянутися, то його робота від початку до кінця була протиукраїнська.

Ті Редемптористи могли уважатися маловажною справою, але Шеґтицький мусів добре розуміти їх силу, коли про них подбав, та ще обдарував кількома монастирями. Він розумівся на політичних хитрощах.

При Редемптористах треба згадати,

що першими “спасителями” Українців були Єзуїти. Другими “спасителями” були Змартвихвстанці, — також рід Єзуїтів. Третими **Редемптористи**, — також рід Єзуїтів. Всіх їх цілею було католичити православних, а греко-католиків переводити до костела і польщити. Се була їх “правдива віра”.

Чин Змартвихвстанців повстав в Парижу серед польських емігрантів 1838 р. Під Австрією підтримував Змартвихвстанців уряд і польська шляхта. Вони мали працювати для відбудови давньої Польщі і католичити, латинщити і польщити Українців.

Про роботу Змартвихвстанців писав Іван Франко в львівським “Ділі” 1884 року. Ось що говорив голова Змартвихвстанців, польський ксьондз Гієронім Кайсевич в присутности митр. Йосифа Сембратовича:

“Він (Кунцевич) ніколи не подав (православним) руки, хіба для притягання їх до загальної (римської) Церкви.

“Та як же ви змінилися! — кличе він до гр. кат. священиків. — Хочете якоїсь автономії (самоуправи) для своєї Церкви, окремих прав, коли маєте їх більше ніж вам належиться. Оспівуєте козаків, — а Січ, то збіговище опришків. Ваша молодь зробила

своїми героями гайдамаків і шизматиків, як Наливайко і Хмельницький. Ви відкинули латинську азбуку...”

Каже Франко, що Змартвихвстанці виховували українських студентів в своїм інтернаті хитро, — дозволяли їм говорити по українськи, пускали їх до церкви, але кожного дня водили їх до костелів, давали їм польські молитовники, а духовні конференції перекладали з ними по польськи. Поволи польщили.

Коли ж робота Змартвихвстанців не встоялась, то Шептицький постарався про третих “спасителів”-Єзуїтів, що звуться Редемптористи. Одна ворожа рука під трома іменами.

ШЕПТИЦЬКИЙ ПИШЕ ДО ПРАВОСЛАВНИХ ЕПИСКОПІВ.

Що йому відповіли.

Мабуть послідною унійною спробою Шептицького були заходи притягнути українських православних єпископів та православну інтелігенцію під власть папи. Пише він до православних Владик, до Іларіона 1941 р., до Олексія Громадського, до Палладія, до всіх Владик разом, та до української православної інтелігенції, це переконує, що треба зеднатися з Вселенською Церквою, під

якою розуміє Римську Церкву, а так нібито усунеться розбиття Церкви.

Зі змісту його листів було видно, що його заміри крутарські. Згадує, що з московської неканонічної Церкви багато чого поналізало до Православної Церкви, а що треба повикидати, хоч не згадує того, що поналізало до гр. кат. Церкви з Церкви Римської; говорить про московську нетерпимість, — яка “рідного брата ненавидить, коли інакше думає”, — однак не згадує, що Римська Церква сто разів більше ненавидить тих які інакше думають. Хіба палення людей на стосах (Інквізиція) не походило з ненависти до тих, що інакше думають? Хіба католики в Франції не вбили десятків тисяч тих, що не хотіли думати так, як бажали папи? Однак Шептицький про те не згадує.

Відповідаючи Шептицькому єпископи, хоч і делікатно, але зазначували, що не цілком з ним годяться, — а вже 27-го травня, 1942 року єпископи разом видали таку **Ухвалу** відносно закликів Шептицького в його листах:

“Широ вітаємо заклик Митрополита Кир Андрея Шептицького про поєднання двох наших Церков в одну Церкву і з радістю приймемо до своєї Православної Церкви всіх наших братів греко-католиків. Ми всі горяче щоденно молимося, щоб в Україні по-

встала для всього народу одна Українська Православна Церква”. — (Листи Шептицького до православних єпископів й інтелігенції подає С. Баран в своїй книжці **“Митрополит Андрей Шептицький”**, виданій в Мінхені 1947 року).

Все в тій Ухвалі ясне: коли хочеш поєднання Церков, **то приєднайся до нашої Православної Церкви**, а не щоби ми мали приєднуватися до **чужої Церкви Римської**.

На тім мабуть унійна спроба Шептицького закінчилася. Хитрощі йому не вдалися.

Та вже і сеї спроби Шептицького досить, щоби в нім бачити чужого Українцям чоловіка. Сотні літ унія була важким ярмом на шиї греко-католиків; сотні літ католики Поляки були мучителями греко-католиків; папи стояли тісно з Поляками, а греко-католиків уважали напів поганами, бо віддали їх під заряд **“Пропаганди”**, яка мала навертати поган до християнства, — однакж Шептицький рад те унійне ярмо заложити на шию всіх православних Українців. Лише лютий ворог може Українцям такого бажати. Навіть чужий чоловік, але щирий християнин, такого не бажав би. Ще й остерігав би: **“Не вяжіться з таким Римом і його католицизмом!”**

Але Шептицький хитрує щоби Укра-

їнців затягати в чуже ярмо, отже хто він для Українців? Лише Поляк і папський агент!

Смерть Шептицького.

Вісток про смерть Шептицького є мало, а з тих, що є, виходить, що Шептицький помер 1-го листопада, 1944 року, на 80-ім році життя. Були поголоски, що його отроєно. Похорон був 5-го листопада, 1944 року.

На похороні були всі галицькі єпископи, були польські, а також єпископи Російської большевицької Православної Церкви. Був також голова большевицького "совнаркому", Никита Хрущов. Один большевицький достойник виголосив промову, в якій ставив Шептицького зараз по Шевченкові. Духовенства було багато українського і польського.

Большевики оголосили, що похорон відбувається на кошт державний.

Що большевики назверх шанували Шептицького, се тактика їх політики. Не треба дразнити тих, що Шептицького поважають.

Се ті вісти, що покищо тут відомі.

ВАЛЕГРАДСЬКІ ЗІЗДИ.

Важною справою для Шептицького були унійні зізди в Велеграді, на Мора-

вії. Шептицький дав початок до таких зїздів десь 1907 року і мали вони відбуватися кожного року. Ціль Велеградських зїздів була, — придумувати способи для “поєднання Східної Церкви з Західною”, себто — для притягнення православної України і Московщини в папську залежність.

На ті зїзди збиралися католицькі духовні з різних країв, — Італійці, Маляри, Французи, Поляки, Українці і др.

Коли український нарід боровся всіми силами за свої права і за своє існування, тоді для Шептицького справою великої ваги було поширення унії на Схід. Байдуже, що тая унія, яку вже завведено 1596 р., готовила гріб українському народови. І готовила тепер на очах Шептицького. Він тую унію старався ще поширювати.

Коли Українцям треба було якнайбільше помочи для здобуття своїх прав і захисту свого життя, то Шептицький не скликає **Українських Оборончих Зїздів**, де обмірковувались би способи для оборони Українців і їх Церкви, ні, — він клопочеться поширення унії. А для Українців те поширення унії було таке потрібне, як в посуху більше горяча. Для Українців важнішим було би позбутися унії, позбутися опіки чужих і самим бути господарем своїх справ.

Як тоді українська справа стояла, покаже нам “Нива”, що відповідаючи Полякам, писала:

“В серпни сего (1909) року у Львові перейшло на латинство 27 осіб. Коли б почислити всі ті переходи за останній лише рік, то були би їх сотки; коли б додати до них ще й переходи по провінції, вийшли би тисячі”.

Так поступало те латинщення і польщення з року на рік, але се Шептицького не журило. Він клопотався поширенням унії.

Що ж в Велеграді робилося? Ось примір...

При обговоренню способів як православних до унії притягати, покликали гр. кат. свящ. Дорожинського, щоби пояснив положення в Галичині, і Дорожинський оповів про — **“факти понижування і переслідування нашого обряду і Церкви латинським клиром в Галичині й Америці”**.

На те о. Палмієрі сказав, що се не вина Римської Церкви, але поодиноких осіб.

Дальше Шептицький говорив, що треба пильніше дбати про збереження папських заборон такої роботи, отже завізвав до поставлення відповідної резо-

люції. І свящ. Меренків зложив таку резолюцію:

“З огляду на нечислимі приміри систематичного ігнорування (пляного легковаження), а навіть тиснення Церкви грецько-католицької зі сторони клиру (духовних) латинського, **що діється, як здається, не без відомаримських властей**, з виїмком св. Отця, зїзд звертається до Римського Престола, **щоби він повагою своєю зволив усунути сей згіршаючий брак християнської любови**”. — (“Нива”, стор. 731, 1909).

Але зїзд тієї резолюції не прийняв, бо вона занадто “різка”, хоч, як бачимо, нічого різкого в ній не було. Тут місце було на щось різкіше. Тоді Дорожинський зладив таку резолюцію:

“Зїзд висказує бажання (!), щоби були усунені приміри браку любови одного обряду до другого, та щоби існуючі церковні закони про права обрядів і границі дієцезій були якнайточнішє бережені”.

Тую резолюцію зїзд прийняв, хоч вона торби січки не була варта. В першій резолюції був ясний поклик до Риму, щоби він спинив те, що діється, а в другій є лише **бажання** (зн. апетит!) зїзду, а Риму зачіпати не треба. На апетиті все має закінчитися.

Велеградські зїзди наділі не мали на увазі спасення людей, бо вони були римською і польською політикою, закрашеною релігійною краскою. Ходило про поширення римського і польського пановання.

“Нива” з 1927 р. подає інтересне донесення з Велеградського зїзду (з липня 1927 р.), яке прислав “Ниві” учасник зїзду. В тім донесенню говориться, що давнійше Шептицький правив там Службу Божу в неділю, коли приходило багато Чехів, а тепер правив в замкненій каплиці. Каже “Нива”, що се: “Мабуть тому, щоби нарід не гіршився “чужим” слов'янським обрядом”.

Ще в минулім році (1926) **рішено не допустити нікого з греко-католиків до ніякого реферату, — “і справді реферати мали лиш латинники”**. (Се очевидно тому, що греко-католики згадували польські кривди).

Кожний реферат, а навіть і привіт, мусів найперше перейти цензуру, а чого перше не бувало. (Се контролю, щоби хтось несмачного не сказав). Коли ж о. Дорожинський зголосився з рефератом, то два дні мусів добиватися виголошення привіту.

Значить: всі греко-католики мовчять, бо се ми маємо за вас і для вас рішати.

Цікавий був реферат польського епі-

скопа Пшемдзєцкогo ("Нива, 1927, ст. 321). Кажє вiн на вступi:

"В р. 1595 розпочала Польща на своїй території діло Унії через т. зв. Унію в Берестю, що обняла майже цілу Польщу, і на початку 18-го століття поширилася у всіх дієцезіях Польщі".

Отже Польща створила унію!

Згадує Пшемдзєцкий, що він вже давнійше стояв за тим, що: "Нехай буде вільно переходити з одного обряду на другий".

Кажє дальше, що з повстанням Польщі, в роках 1919—21, а навіть 1922, — **"православні просили о зєднання з Католицькою Церквою, але ані словечком не згадували про східний обряд, а тільки просили о єдність в латинськiм обряді (готові прийняти костел). Почавши від 1923 р. починають православні, які бажають зєднання, говорити про східний обряд"**.

Се вже було таке явне крутарство, що навіть "Нива" робить до того увагу: "Се гейби якийсь магiчний рік! Так нараз усе змінилося!"

Значить: перше впрошуються до костела, а тут нараз: "хочемо свого обряду!"

Вже з поданого тут бачимо, що на Вєлєградські зїзди збиралися загарбни-

цькі політики і шукали способів як би православних взяти в свої руки. А на переді тої роботи стояв Шептицький.

КАЖУТЬ — ШЕПТИЦЬКИЙ ЧУДА ТВОРИВ.

Католицьке “Світло”, що видається в Торонті, в Канаді, в ч. 6, 1955, подає за катол. “Християнським Голосом” таке:

“Архієп. Іван Бучко започаткував ще минулого року акцію перед найвищими церковними урядами Апостольської Столиці в Римі в справі беатифікації бл. п. митрополита Андрія Шептицького”.

“Беатифікація”, се зачислення до “блаженних”, до низшого степеня святих. Кунцевича були оголосили найперше “блаженним”, а пізніше великим святим. Дальше “Світло” каже:

“Заходи архієп. Бучка увінчалися вже першими успіхами. Лютого 14-го наспів на руки Владики декрет Священної Конгрегації Святих обрядів у Римі разом із супровідним письмом Священної Конгрегації для Східної Церкви, яким заряджується інформативний процес (розслід) про святість життя, чесноти і чуда Слуги Божого Андрія.

“Архієп. Іван звернувся до духовенства і вірних в Західній Європі, повідомляючи їх про іменування **Постулятора** в особі **о. архимандрита Петра Кревзи**, що має зайнятися зібранням матеріялів, які відносяться до життя Великого Митрополита і свідчать про святість його життя, його чесноти та евентуально **про його чуда**. О. Постулятор має право дібрати собі до помочи віце-постуляторів **у поодиноких країнах** для скорійшого й успішнішого зібрання відповідних документів”. (Підч В. К.).

Значить, — Рим хоче проголосити Шептицького меншим святим, а дальше великим. Перше “**беатифікація**” — блаженство, а дальше “**канонізація**”.

Се виглядає на роботу дурисвітів!

За 44 роки митрополитства Шептицького не було і згадки про його чуда. Галичане добре Шептицького знали, але говорили і писали, що він крутар, Валенрод, замаскований Поляк; що не обороняє Церкви, священників і народу; тайком постановляє що треба завести celibat; що забороняв священникам щобудь писати без його дозволу, а навіть з людьми говорити про народні справи; що мовчки дивився на руйницьку роботу еп. Хомишина і Коциловського та їх помічників...

Таке говорили і писали гідні священники і світські, але про чуда не було згадки. Ніхто їх не бачив, ніхто не чув.

Питання, чи Бучко повідомив в Західній Європі лише Українців, чи і чужих? Та певно, що і тих. Можливе, що хоч Шептицький в Галичині чудів не творив, то творив їх в Римі, в Інсбруку, в Відні, в Велеграді, в Бельгії, в Франції, отже там є свідки тих чудів.

Коли ж Шептицький творив чуда, то не стоять низше і еп. Хомишин та Коциловський. Вони ж заявляли, що сам Христос з ними говорив і наказував робити як вони робили. Тому Рим хвалив їх роботу. І їх би до святих зачислити.

Чужі можуть заявлятися за чудами Шептицького, бо того може вимагати їх католицька політика. А зі "своїх" можуть заявлятися галицькі целєбси і всі ті священники і несвященники, що нині є на дарованім католицьким хлібі. На чийм возі їдеш, того пісню співай! Можуть заявляти, що вони були свідками подиктованих їм чудів.

Був Шептицький в Канаді два рази, був в Злучених Державах Америки, був в Бразилії, був в Росії, але ніяких чудів люде не бачили. В Америці бачили те, що всі бачили в Галичині.

Що ж до Бучка, то не диво. Він має римське виховання, він нині на римським

хлібі, отже — “Скачи враже як пан каже!” Чому до русько-польського Кунцевича не додати польсько-руського Шептицького?

Рим також на “беатифікації” може заробити. Зберуться люде, то і грошей дадуть.

**
*

Але та “беатифікація” Шептицького, то плювання в лице гідним галицьким гр. кат. священикам, і гідній інтелігенції, і свідомому гр. кат. народови. Лише вони можуть сказати чи Шептицький чуда творив, чи ні, вони ж бачили його роботу 44 роки. І вони вже сказали що вони бачили! Вони повинні бути першими свідками.

Оголошувати Шептицького святим, то явна зневага греко-католиків Українців. Се проголошування, що всі гідні Українці в Галичині були брехунами, безсовістними, безбожниками, які праведника обстріхували.

Та розумні люде на католицьких чудах розуміються. Для Кунцевича були повідумували оберемки чудів, але час показав, що всі ті чуда були брехнями. Навіть сама якість тих чудів се показує. Таке може бути і з Шептицьким. Римсько-польська політика може все зробити.

3 „ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВОГО ВІСТНИКА”.

Виборча реформа — “Спільне Послане”.

“Літературно-Науковий Вістник” був поважним журналом, і “Нива”, доки була в руках москвофілів, нарікала, що священики читають “Літ.-Наук. Вістник” та “Діло”, а не хочуть читати “Ниви”. Значить, — священики з “Літ.-Наук. Вістником” годилися.

В “Літ. Наук. Вістнику” за жовтень 1909 р. є стаття М. Лозинського п. з. **“Теократичні змагання на нашій ґрунті”**, де показує яку політику вів Шептицький. Каже Лозинський, що політичний провід єпископату підупав, коли митрополит Сильвестер Сембратович (роки 1896-7) на спілку з Поляками хотів створити політичну клерикальну партію і світську інтелігенцію від політики відсунути. Коли плян не вдався, то Шептицький продовжує те, чого хотів Сембратович.

В часі руху за виборчою реформою (за зміною виборчого права на краще) видав Шептицький зі своїми єпископами **Спільне Послане** (11-го січня, 1906 р.) в справі тої реформи, в яким веде до того, що священики повинні створити свою політичну партію і взяти політичні спра-

ви в свої руки, бо світська інтелігенція безбожна і може повести нарід на грішні манівці.

Що в тім Посланню говдрилося.

Лозинський наводить з того Послання деякі місця, які показують політику Шептицького. Згадаймо таке місце:

“Поміж нашими людьми знаходяться такі, яких вплив вважають за шкідливий і небезпечний, а до таких мусимо зачислити не лиш тих — **які безсоромно і публично намовляли би людей до злочинів, до підпалювання, мордування і рабунків**, але й тих, що не хотять розуміти, як конечними в народнім життю є віра і моральність; і тих, що працюють над відібранням народови католицької віри і моральности. Вони всі раді би вирвати нам з рук усякий вплив на нарід”. — Отже священники повинні здобути той вплив і: “Стерегти його (нарід) **щоб не мав у серци політичної партійної ненависти до противника... Мусимо за зле, неморальне уважати роздуване пристрасти, заздроси супроти посідаючих (зп. польських панів!), гніву, захланности на чуже добро**”.

Тут цілком ясно, що Шептицькому ходило про те, щоби нарід Поляків лю-

бив (бо тут про Поляків ходило) і ніяких своїх слушних домагань не висував. Сидить люде тихо, майте Бога в серцях, вдоволяйтеся тим, що маєте, на других (поляків) не дивіться... Та послухаймо як було на польській стороні:

“Польсько-шляхоцька преса накинулася з заїлістю скаженої собаки інсинууючи (підсуваючи Українцям) всі можливі злочини: “Різню Ляхів і Жидів, підпали поміщицьких (панських) маєтків, поділ поміщицької землі...”

Таким вітром віяло з польської сторони. Коди ж появилось Послане Шептицького то питає Левинський:

“Чи заохочує воно своїх вірних до витревалости в боротьбі за своє слушне право? Чи стараєсь доказати сильним світа справедливість загального виборчого права? Чи бере український нарід в оборону? Ні! Воно повторює всі ті (польські) інсинуації...”

“З того Послання довідуємось, що між діячами вічевого руху (світськими Українцями) за виборчою реформою знаходяться здібні: — “намовляти людей до злочинів, мордовання і грабунків; похваляти злочини, прим. підпалене, морд; роздувати заздрість супроти посідаючих (польських дідачів); гнів, захланність на чуже добро...”

І на те Послання Шептицького покликалася зараз польська преса кажучи: Ось що говорять самі гр. кат. єпископи! Каже Лозинський, що коли б не підпис Шептицького і його єпископів, то можна би вірити, що Послане написали Поляки.

Послання Більчевського.

Тоді ж і польський архієп. Більчевський видав своє виборче Послання, де рівнож говорить що — “серед народу (українського) ходять фальшиві пророки і намовляють до розбоїв і рабунку”, а про польсько-українські відносини каже, що. — **“декуди мали навіть грозити Полякам викиненням із Східної Галичини”**. Так політика Шептицького з політикою Більчевського вповні сходилася.

Українські парламентарні послы за протестували проти Більчевського, що приписує українському народови такі розбійничі прикмети.

Лише проти Послання Шептицького не мали відваги за протестувати, але те Послане осудила українська преса, осудив нарід.

Мовчаливий єпископат.

Пригадує Лозинський мовчаливість гр. кат. єпископату:

“Коли справа виборчої реформи знаходилась в палаті панів, член палати, — митр. Шептицький, не відізвався ані словечком щоб виступити проти тих виїмкових законів для українського народу, які з волі польського кола містилися в законопроекті виборчого закону”. — А даліше: “В соймі всі три члени єпископату (зн. єпископи) не появляються навіть в найважливіших хвилях, щоби боронити прав українського народу”.

Але Шептицький вмів деколи і говорити. Коли Січинський вбив Потоцького, то Шептицький:

“Кинув визов українській суспільности, зсолідаризувався (зєднався) з її завойовниками (Поляками); кинув каменем на Січинського, — не знаходячи ані слова осуду для тих, що своїм панованням довели Січинського пійти на його діло.

Ціле десятиліття росли переслідування нашого визвольного руху, кровава стежка оплела нашу землю зрошену кровю селян, — і ніколи не залунав голос “князя руської Церкви” в обороні потоптаного Божого і людського права”.

Виходить, що де треба було обороняти Українців, — Шептицький мовчав;

де польські інтереси потребували оборони — він говорив.

Меценатство Шептицького.

Згадує Лозинський і “меценатство” (жертвенність) Шептицького, як його “плюс” (заслугу), але той “плюс” не покрий прислуги ворогам і шкоди зробленої Українцям. Культурні його фундації, се “плюс”, а брак політичної праці — “мінус” (шкідлива робота).

В клерикальних газетах і Посланнях були закиди, що світська інтелігенція працює нещиро, лише з обрахунком щоби здобути прихильність народу. Вона нібито дурить нарід. Каже Лозинський, що такий закид треба прикласти і до жертвенности Шептицького, бо коли:

“Ми, — “несовісні агітатори”, жертвуємо нашими особистими вигодами, нашою свободою, не раз заглядаємо в очи нужді і тюрмі, — **то він, фундує бурси і музеї**, дає на загальні цілі тільки частину того, що для нього, як графа і митрополита, складали віками робочі народні руки. Признаємо, що тим він ліпший від інших, **які не дають нічого**; признаємо, що ті його фундації не остануть без сліду в нашій національній розвитку, але знаємо також, в якій **цїлі** він дає, і який **вплив** тих його дарів”.

Значить: своїми жертвами Шептицький хоче здобути довіря народу і повести його на своїм шнурку.

Згадує Лозинський клерикальні газети — “Ниву”, “Основу” і “Руслан”, які силуються спиняти українську народну працю, —

“А що “Ниву” і “Основу” видають особи і круги, які знаходяться під впливом і властю гр. кат. єпископату, особливо Шептицького, то й він морально відповідає за ту шкоду, яку ті газети наносять нашій національній справі”. — (“Нива” була тоді в руках москвофілів).

Згадуєсь ще нагінка на “Діло” за різкі вислови проти Шептицького; за розбиване Хомишином читалень “Просвіти”; вислів в “Руслані”: **“Нехай Україна пропаде, ніж має на ній запанувати вільнодумство”**. Але коли вони з одної сторони так ревно поборюють “ворогів Церкви і віри”, то з другої:

“Не проявляють ніякої акції щоби спинити те **душехватство**, яке **управляє** (провадить) супроти вірних гр. кат. обряду римо-католицьке духовенство щоби польонізувати наше селянство”. (“Душехватство” — перетягання Українців до костела).

Згадуючи “безбожну інтелігенцію” каже Лозинський, що коли інтелігенція не сповняє всіх церковних вимог, то лише тому:

“Що деякі церковні обряди повстали почасти для аскетів (для монахів), почасти ж для простих темних мас, і не відповідають новочасним обставинам життя світської інтелігенції”.

Так писав Лозинський в “Л.-Н. Вістнику” і воно також заслугує на те, щоби його занотувати.

Священики Послане злегковажили.

Якже священики прийняли те Послане Шептицького? Вони на нього в часі виборів не оглядалися. Ось що писалось в “Ниві” 1907 р., стор. 323:

Сей лист (зн. Послане) знайшов такий відгомін, що священик на священика, брат на брата кидаються, забувають на свій стан, честь і віру, а видять лиш особу свого кандидата, а проче для них тепер не існує. Все наразить (злегковажить), що дорогим є для священика: церков, обовязки, св. сповідь, щоби не допустити іншого кандидата, як лише того, якого йому зі Львова припоручено”.

Боротьбу треба розуміти між тід-

ними священиками і священиками московфілами, які піддержували політику Щептицького і Поляків. Гідні священики, народовці, виступали проти московфільських кандидатів в часі виборів, і проти всіх, що захвалювали польських кандидатів. А “препоручене зі Львова”, се українського політичного проводу.

Про ту боротьбу є в “Ниві” більше стаття, та досить буде того, що тут згадано.

Така політика провадилася в гр. кат. Церкві під проводом Щептицького і других його єпископів.

ЗАКАРПАТТЯ — УКРАЇНЬСКА ЗЕМЛЯ

Закарпаття (“Карпатська Україна”) на полудне від Галичини, відділена горами Карпатами. Після 1-ої війни Українців на Закарпаттю числили на півмільона. А давніше виємігрувало до Америки 400,000 закарпатських Українців.

Країна, де тепер Маляри, звалась колись Паннонія, і там жили Словяне. Св. Кирило і Методій ширили там християнство в 9-ім віку зо Східним Обрядом.

Маляри прийшли з Азії до Паннонії в 9-ім віку і тут Степан, званий Святим, заснував малярську державу коло 1000 р. Малярських вождів, Алмоша й

Арпада, охрестили священники Східного обряду, а певно і Степана. Опісля Рим поширив там латинський обряд, знищивши обряд Східний.

Степан, вивчений в Київській Русі, мав дочку Ярослава Мудрого, й історичні документи з 1031 р. звать Степана князем Русинів. В 12-ім віку в мадярських документах Карпати зуться “Альпес Рутенорум”, Альпи Русинів.

Звязки Закарпаття з Київом і Галичиною.

Закарпатський історик, свящ. Йоанний Васильович (1742—1821), що написав 6-тому Історію Закарпатської Церкви, говорить про давні звязки Закарпаття з Київом. Були звязки з Галичиною. Згадати, що закарпатський священик Олександр Духнович (1803—1867) переписувався з Головацьким в Галичині. Духнович був письменником і його називають батьком національного відродження на Закарпаттю.

Заведення унії на Закарпаттю

Закарпаття було православним. Князь Теодор Коріятович, з Поділля, в 1360 році оснував на Закарпаттю коло Мукачева православний монастир і з нього вийшли перші закарпатські єпископи; тоді закарпатська Православна

Церква стала незалежною від львівських та перемиських єпископів в Галичині.

Перший виступив проти Православ'я на Закарпаттю папа Миколай 4-ий (1288—1292). Він дав польському галицькому архієпископови Ладимирови троші, щоби той узброїв людей і пійшов на Закарпаття заводити латинство, або унію. І Ладимир зайшов з озброєними людьми, певно Поляками, в Мармарошську сторону, але перед мадярським королем Володиславом Куманом мусів стрімголов утікати.

Папи наказували мадярським королям, щоби примушували православних до латинства, або бодай до унії, а папа Венедикт 12-ий грозив королеви Робертові Людвигови (1342—1382), що проклинє його, коли не поверне православних до Риму. Пійшли страшні переслідування і деякі священники до унії пристали.

Перший православний єпископ, що прийняв унію, був Петроній (єпископом 1623—1627), та уніятських священників мав мало, а нарід тримався православ'я і мав дальше православних єпископів.

Православного єпископа Василя (1634—1648) Мадяри примусили прийняти унію, але православні його нагнали та 1642 р. поставили православним єпископом Порфирія Ардана. А уніятські

священники при допомозі латинників, на Соборі в Ужгороді, 24-го квітня, 1649 року, проголосили загальну унію для Закарпаття. На тім Соборі предсідником був латинський єпископ. Цілком подібне як в Берестю.

В 1767 р. Закарпаття урядово вважалося вже уніятським, а за унією йшла слідом мадяризація Українців. І хто знає, кілька Українців Мадяри змадярищили.

Се побіжна історія заводження унії на Закарпаттю, і вона показує, що унія заводилася там точно такими способами, як і в Польщі, — насильствами. І всею тою жорстокою роботою кермували папи, вказуючи своїм підданим, що вони мають робити.

Дальше ми перейдемо до недавніх подій на Закарпаттю.

Що говорить Хомин про Закарпаття.

В католицькій львівській “Ниві”, ч. 1—3, з 1922 р., писав про недавній стан гр. кат. Церкви на Закарпаттю. Петро Хомин, очевидно священник з Преображенської церкви у Львові, і там говорить:

“Духовенство не зробило для на-
роду нічого. Воно жило від просто-
люддя здалека, боялося з ним стика-

тися, бо воно (простолюддя) “воняло” (смерділо).

“Було вонд духовенством ненаціональним, було панами аристократами. Таким був загал духовенства. Були нечисленні виїмки, але між старшими. Між молодшими виїмки менше лучалися. З духовного семинаря виходили священники, котрі не знали добре рідної мови, і якби не те, що більшість народу по мадярськи не розуміла, були би проповіді виголошували по мадярськи”.

В такім нужденнім стані знаходила-ся там гр. кат. Церква і нарід. Священники, вихованки Риму, служили Мадярам і Римови, а не своєму народови.

Заводиться православіє.

Певне, що в народі був спомин, що він був колись православним; коли ж тепер побачив, що свої його опустили, він почав вертатися до православія, коли проповідники православія зявилися. Кажє Хомин:

“Серед такої руїни національного життя, серед темряви, котрою блукав засуджений на національну смерть, народ, опущений і тими, котрі найблизше до нього жили, — родиться православіє, і починає рости як пре-

тест проти економічних і національних відносин, які утворила мадярська влада, а за якою стояла майже вся інтелігенція і духовенство руське. Своїм протинародним поступованням довело духовенство до того, що народ стратив до нього довіря, і хоть в основах надзвичайно побожний, кидаєсь в обійми всіляких лжепророків, котрі голосять йому більш демократичні кличі, послуговуються брехнею і демагогією...”

Тут уваги Хомина нестійні. Що ж на-рід мав робити? Він побожний, тримається своєї Церкви (не догмів, яких він не знав), але не бачить побожності і гідності в священників. Чи Церква вимагає щоби він безбожників тримався?

І нім називати проповідників православія лжепророками, брехунами і демагогами, то треба було найперше назвати такими гр. кат. священників. Вони свого стада не стерегли, то чи диво, що чужі до їх стада підходили. Читаємо далше:

“З вибухом революції в падолисті 1918 р. православіє спалахнуло могутчим полум'ям. Ішло немов зараза від села до села, йшло незорганізовано, хаотично, стихійно. В перших початках революції було воно радше рухом національним, а не релігійним, без ру-

софільської закраски, з сильним нахилом до зеднання з матірним пнем — Україною.”

З того бачимо, що коли православіє ширилося **стихійно**, себто природними почуваннями народу, і коли нарід ставив собі цілею зеднатися з усім українським народом, то нарід стояв на добрім ґрунті. Він розумів, що православіє дасть йому те, що йому потрібне. І в нім була свідомість, що він український нарід, а чого не було в гр. кат. священиків. Він ідейно, релігійно і культурно стояв вище ніж гр. католицькі священики дармоїди і мадярони.

В народу була жива християнська душа, і як високо могли б її піднести гідні священики. Яку народну силу могли б витворити. Але гідних не було, хоч вони були католиками. З народом вони не стояли, бо вони були чужими наймитами.

Епископ легковажив нарід.

Які були священики, такими був та кож гр. кат. епископ. Каже Хомин:

“Найзвичайнішою причиною перехо-
ду було те, що народ, невдово-
лений з свого пароха з причин націо-
нальних, жадав від епископа іншого
пароха. Писали до епископа, ви-

силали телеграми, їздили депутації до Ужгороду, грозили, що перейдуть на православіє, — Ужгород (зн. єпископ) однак оставав глухим на ті домагання.

“Ужгород не доцінював православного руху, однак той рух не гас. Се привело гр. кат. духовенство до опам'ятання.”

Тут автор знов попадає на мілке, коли ще дальше говорить — **“громада не має права в нормальних відносинах диктувати єпископови”**, — але наділі єпископ перший не має права накидати народови священика ворожого інтересам народу. Хто дав єпископови таке злочинне право? **А нарід завжди має право оборонятися!** “Ненормальні відносини” се якраз ті, де народи відбирають право до самооборони.

Священики безраді.

Каже Хомин, що перестрашене православієм духовенство хотіло оборонятися, але не вміло. Нічого до того часу не робило, отже не вміло і себе обороняти.

“Воно побачило, що православіє почало котитися грізною лявіною на їхні парохії, грозячи розторощенням їх екзистенції (знач. їх хліба) і це при-neволило священиків подумати про

боротьбу з тою пошестію. А боротьба не була ще тоді тяжка.

“Однак гр. кат. духовенство не вміло стати в організованій лаві; воно ж ніколи не боролось ні за що, то де ж йому було набратись того запалу, тому не стало до боротьби, в котрій змагалися два релігійні світи, дужалися (боролися) правдива віра з релігійною демагогією, з фанатичною агітацією низьких елементів непевного походження.

“Тому не диво, що духовенство було налякане, розтревожене, непевне свого положення(!) так, що про боротьбу з православієм годі було думати”.

Виходить, що Хомин знов попадає на лід. Тут не боролися релігійні світи, — “правдива релігія з демагогією”, тут не ходило про догми; нарід ставав проти католицького безвірства. **“Низькими елементами”** були тут найперше гр. кат. священники, яким ходило не про віру, але про свою “екзистенцію”, про незаслужений хліб і неробство. Віра була йому байдужою. — Та можливе, що Хомин це так розумів, і був би так сказав, але мусів оглядатися на церковне начальство. Правді ставив свічку, а начальству бодай огарок. Мусів так робити.

Що москвофільство православний рух для себе використовувало, то вина гр. кат. дармоїдів. Лінувалися комору

замкнути, то чи диво, що злодії до неї залізали?

Духовенство і жандармерія — Календар.

Гр. кат. духовні за малярськими плечима жили безжурно, малярською ласкою.

Православіє появилось на Закарпаттю в 90-их роках, а від 1902 р. виступало явно, — і можна було з ним скоро упоратися”.

“Але треба було, щоби духовенство вернуло назад до народу, з котрого вийшло, щоби стало духовенством національним. Однак духовенство після невеличких спроб усунулося від сеї боротьби, **а віддало провід у ній (в боротьбі) малярській жандармерії (поліції).** Почалося люте катування приклонників православія, тортури, знущання”.

Тут вам правдива католицька віра! Служителі Церкви віддають релігійну справу в руки малярської поліції, а самі будуть готовому дивитися. Та вийшов від них новий клопіт:

“Вибух голосним полум'ям протест проти насильного заведення григоріянського (нового) календаря в 1916 році. Руські свята було знесено (ска-

совано), а місто них приказано було святкувати разом з латинниками свята римо-католицькі. **Святкувати руські свята було заборонено.** Це викликало велике обурення в населення і воно рішучо проти того поставилося.

“Мадярські жандарми гонили людей в найбільші свята до публичних робіт, — **самі гр. кат. священники деколи піддавали жандармам сей плян.** Заведення григоріянського календаря було найбільшим нещастям для гр. кат. Церкви; воно піднесло православіє в очах населення і скріпило значно його ряди”.

Певне, що зміни календаря хотів Рим, хотіли католицькі мадяри, і хотіли гр. кат. священники. Народу ніхто не питав, чи він хоче календарної зміни. Народ в них раб, отже не має права голосу. Гонять Мадяри греко-католиків до праці в гр. кат. свята, а гр. кат. священники Мадярів до того заохочують. От вам правдива католицька віра!

Москвофіли і гр. кат. священники.

Москвофіли почали використовувати гірке положення закарпатських Українців і поширювали московське православіє, обіцювали всякі полекші. І перейшовші на православіє забирають

для себе гр. кат. церкви, а з тим починаються за церкви судові процеси.

Але москвофіли заводять в церквах московську вимову в читанню церковних книжок, заводять в проповідях, заводять чужий Закарпатцям спів. Се очевидно мусіло також підривати довіря до москвофілів, однакж і свої не були красші, отже ж москвофільство могло ще триматися і робити свою роботу. Коли ж таке діялося —

То гр. кат. духовенство вбільшости поводитьсь так, якби не виділо що кругом нього твориться, не хоче скинути оков, які вложила на нього мадярська культура. **Гр. кат. духовенство в великій части дуже ще далеке від того, щоби мож назвати його руським.** Одні кажуть, що вони Мадяри; при конскрипції 1921 року страшенно боронилися щоби їх, — хорони Господи, — не записати Русинами, бо вони не руські (не українські), а лиш гр. кат. священики; другі про людське око вдають Русинів.

“В духовному семінарі в Ужгороді панує чисто мадярський дух, для руської мови, руської культури, для любови всього, що рідне, там місця нема. Межи молодими богословами не видно найменших проблесків національного пробудження. Їх розговорною мовою є мадярська”.

Шириться українська свідомість.

Але серед такого положення почала ширитися й українська свідомість працею деяких старших священників та світських свідомих одиниць. По селах засновуються українські читальні „Просвіти”, але —

“Про народну роботу духовенства нічого й говорити. Воно до роботи культурної чи просвітної, не проявляє зацікавлення, але й ворожо ставиться до неї. По селах організуються читальні “Просвіти”. Місцеві священники ніяким чином не хочуть допомогти при організації тих читалень, не хочуть навіть в церкві оповістити про збори читальні. Є священники, котрі до народної роботи беруться з запалом, але тих дуже мало і лиш межи старшими.

“І ще один тип витворився між гр. кат. духовенством, а саме священники **москвофіли. Мовою рідною погорджують**, бо тою мовою говорить бідний “вонячий” Русин, тому бодай прилюдно хочуть уживати хоч кілька слів і зворотів “істинно русских”.

Такі образки подає з Закарпаття Хомин, та чорні вони, сумні! Нарід побожний, щирий, але не має провідників. Ті, що провідниками повинні бути, є його ворогами. Се ніщо, що вони стають пе-

ред них з хрестом в руках і звуть себе католиками.

Гостина львівських богословів в Ужгороді.

Треба згадати дещо з давнішого.

Ще в 1907 році львівські богослови відвідали були богословів в Ужгороді (в Унгварі) на Закарпаттю, розуміючи, що відвідують Українців. Згадуючи ті відвідини “Нива” (ч. 3, 1907 р.) подає, що та гостина —

“Принесла розчаровання й огірчення. Між 79 питомцями в унгварській (ужгородській) семінарії є ледви кілька свідомих Русинів (Українців), прочі є крайніми мадяронами, а 12 румунів належить до румунської нації.

“До прийняття львівських гостей приготованося настільки, що замовлено для них харч і мешкання в готели. До устроєння концерту, а навіть до відспівання Служби Божої не пороблено ніяких кроків. Унгварські питомці говорили між собою по мадярськи, а до наших ломаною русиною, а більшість з них зовсім сторонила від львівських гостей.

“Румунські богослови в розмові з нашими назвали своїх товаришів ренегатами (народними зрадниками), гіршими від правдивих Мадярів, і жалу-

вали наших богословів, що наробили собі тільки труду і коштів.

“Львівські богослови відіхали не розпрощавшись зі свідомішими з богословів, котрих ректор не хотів пустити з семінарії.”

Такі священики, такі єпископи.

В “Ниві”, ч. 7—8, 1924 р. писалося про Закарпаття:

“Духовенство (греко-католицьке!) запряглося в ярмо насильної мадяризації, а для єпископа (Паппа) наші духові й національні аспірації (стремління) були зовсім чужі. Мадярська влада засудила нас на національну смерть. Непобожне, протинаціональне поведіння поодиноких священиків, **мадярська політика єпископів**, мадяризація влади привела релігійну жизнь (життя) до повної руїни.

“Се був стан, коли ціле духовенство, з дуже рідкими виїмками, **відпало від свого народу й працювало для його загибелі**. Відпадення духовенства від народу є zarazом відпаденням від Христового післанництва. Не приказав же Христос служити державам, володарям, але народам.

“Нарід не був звязаний зі своїм духовенством серцем, душою, тільки силою накиненого факту (примусом)”.

Маємо важний факт: **коли греко-католики таке пишуть про греко-католиків, то воно мусить бути правдою.** Свої про своїх неправди не писали би.

Дальше, — гр. кат. священників виховувала римська “одинока правдива віра”, єпископів настановляв Рим, і бачимо якими вони були. Негідними, безбожними людьми!

Єпископом на Закарпаттю був Папп, мадярон. По нім прийшов еп. Петро Гебей, не красший. Аж 1938 р. єпископом Закарпаття став Няраді, і той вже похвалив українську працю, що на Закарпаттю провадилася. Згадати б, що Няраді вже по 1-ій війні звертався до Українців в Канаді з закликом, щоби прислали українські книжки для Українців, що були в Босні чи Герцеговині (в Сербії), і дещо вислалося.

Голоси Закарпатців.

В закарп. “Новій Свободі”, ч. 135, 1938 р., пише греко-католик:

“Для нас є кацапом-зрадником і кожний гр. кат. священник, який говорить вдома по мадярськи.

“Для нас милійший православний священник, котрий працює для культурного і господарського піднесення народу.

“А відносно наших православних

братів, селян ніхто ворожо не відноситься, бо вони якраз найбільше натерпілися від Мадярів.

“Більша часть русько-українського народу православні, живуть на Волині, на Буковині й на Великій Україні. Ми шануємо однаково греко-католика і православного, аби він тільки був свідомим Українцем і вірним сином свого народу...”

**

В “Українським Слові”, ч. 1, 1936, писалося:

При читальни “Просвіти” в Білках зорганізувався церковний хор; перший раз співав в Великій Раківці і свящ. Гебей (мабуть сотруди́к) запрошував той хор і на другу неділю. Коли ж пішли до “намісника” (мабуть пароха), о. Хоми, він — **“встав як попарений, а потім заявив, що дозволу на спів не дасть”**. Тоді вдаються до гр. кат. єпископа і той відповідає:

“На основі рішення Правління Єпархії повідомляю вас, що намір “Просвіти” похвальний, однакж Правління Єпархії того вам не дозволяє”.

Отже який священик, такий єпископ, оба вороги української праці і справи. Дальше в дописи говориться:

“Та заборона була початком зруй-

новання нашого 60-членового хору. Видимо, що деяким нашим церковним наставленникам не залежить на тім, щоби наша молодь була релігійна...

“О. намісник і Преосв. еп. Стойка певно не забули, як сердечно витала тая молодь 11-го червня 1934 р. еп. Стойку і 86-членова бандерія (їзди на конях) із синьо-жовтими прапорами. Такі заборони можуть причинитися до того, щоби наша молодь стала байдужою до релігії; замість вчитися співу щоби вечерами волочилася вулицями, сиділа по коршмах...”

Се показує, що в народі може бути більше релігійности і щирости, ніж в церковників, навіть єпископів.

Що ж до еп. Стойки, то він був мадяроном. Коли Мадяри занимали Ужгород, то він разом з москвофілами витав Мадярів і на своїм домі вивісив мадярський прапор.

Українська свідомість на Закарпаттю.

В закарп. “Новій Свободі”, ч. 124, 1938 р., є згадка, як українська свідомість стояла вже 1919 року. Читаємо там:

“Було се 21-го січня, 1919. Пролунала Карпатами вістка: **До Хусту! Ста-ти до гурту. Сказати свою волю. І рушив народ. Голову вільну підніс під**

спів українського гимну. Ще не вмерла Україна, а воскресла Україна! — неслось майданом. А було там 420 делегатів від півміліона українського люду Карпат. Поставили всі Ю. Брацка головою віча.

— Де хочете стати? — 'розлягся голос майданом. І всі як один відповіли:

-- До України! Не треба нам Пешту! До Києва хочемо!

Кінчалося віче. Не вибирати послів до Пешту (до Будапешту). Злучатись з Україною. Така була воля народу”.

Який се величавий образ! Присипана попелом українська іскра тліла, не гасла, а коли повів вітер свободи, загорілась великим огнем.

Але тої іскри не роздувало гр. кат. духовенство, воно старалося її загасити. Греко-католицька Церква не була тою рукою, що підсилила би нарід до красшого, ні, — вона була ворожою силою, що готовила загибель народови. Була пекольною силою.

В “Ниві” з 1924 р., стор. 292, читаємо, що вже 1924 року було на Закарпаттю:

725 українських елементарних (початкових шкіл) шкіл; учителів 1011; горожанських (виділових) шкіл 16; середних 5; учительських семінарів 3;

торговельних академій 2; торговельних шкіл і майстерських робітень 2.

Яка велика праця там почалася, коли пановання католицьких Мадярів скінчилося і нарід почув себе українським господарем на своїй землі.

Які з того висновки?

Казав Шевченко, що лише — **“в своїй хаті своя правда, і сила і воля”**. Всякі унії, всяка залежність від чужих, церковна чи політична, є лихом для народу.

Католицизм не освідомляв Українців під Польщею, не освідомляв в Галичині, не обороняв перед лихом. На півночі від Карпат стояв з Поляками, на полудни від Карпат з Мадярами.

Українську душу розбуджувала українська справа, українська свідомість, а католицизм Українців лише заголомшував.

Се робота католицизму, що Закарпатці в Америці не звать себе Українцями, але стоять як українські Хорвати.

Вже 1919 р. були на святі злуки українських земель висланники народу з Закарпаття, то чи Рим був тому рад? Ні! **Він був проти української держави!** Коли в скарзі на еп. Коциловського згадана була українська держава, то як люто Рим до тої згадки поставився.

Коли і в Галичині і на Закарпаттю Церква була народною твердинею, то не тому, що вона звязана з Римом, але тому, — **Що вона Церква Народу.** З нею нероздільно звязане життя народу, його культура, його історія, його національні святощі й ідеали. Все те сильніше від догм і канонів, яких він не знає. **Церква Народу** має свої народні догми і канони, записані на сторінках його життя.

Стан українського народу на Закарпаттю нині такий, як всюди під большевицьким панованням, — нужда, страх, неволя, але Українці вже і давно лиха переживали, але не загинули. Вороги заковували в кайдани тіло, але душі не могли закувати. Вона їм недоступна. Учив же Шевченко, що — “неситий не виоре на дні моря поля, не скує душі живої”. Прийде час і та душа скине з себе ворожі кайдани!

СТРАШНІ ПОДІЇ ЗА СОКАЛЬСЬКИМ КОРДОНОМ.

Нова “ужендова унія”.

Національна свідомість в Галичині стояла значно висше ніж на Волині, на Холмщині, на Поліссю і Підляшу. В Га-

личині загал був свідомійший; тут було багато української інтелігенції; було багато ідейних, дуже щирих Українців священиків. Тут Українці мали українські школи (розумієсь що Поляки їх нищили), мали свої інституції.

І зараз по упадку Царської Росії почали Галичани помагати Українцям на Волині — організувати українські школи, товариства, українські інституції, — читальні, кооперативи і др. Того, що Галичане греко-католики, а Волинці православні, не бралось на увагу, **тут ходило найперше про Українство**. Ходило про те, що се один нарід.

Коли се Поляки побачили, то створили т. зв. **“сокальський кордон”**, створили границю між Галичиною і північними українськими землями і почали на тих північних землях провадити свою окрему політику. Робили Галичанам труднощі в даванні помочи північним Українцям, спиняли пересилку газет і книжок, переслідували українську працю, розв'язували українські товариства.

“Ужендова унія”

Окремо звернули увагу на Православну Церкву. Щоби православних Українців до Унії притягати, створили Поляки на північних землях (за сокальським кордоном) другу унію, — **урядову, яку на-**

звали **“східно-словянський косьцёл”**. Церковні обряди в церквах мали бути нібито троха такі, як в Православній, чи гр. кат. Церкві, але вірні тої “ужендової унії” мали підлягати власти польських єпископів. І готовили таких священиків та єпископів, що могли би відправляти Богослуження і в латинським і в словянським обряді (двообрядовці, біритуалісти). Значить, — і польський ксьондз може бути в церкві священиком. В костелі буде правити по латинськи, в церкві по словянськи.

Священиків греко-католиків з Галичини не допускали. Гр. кат. єпископ Бощан готовився на єпископа для греко-католиків за сокальським кордоном, але його туди не допустили. Він вважав би їх з Галичанами. Новонавернені православні мають належати під владу польських єпископів, а тоді та нова унія переведе їх скоро до костела і спольщить.

Що писав Казімеж Смогожевскі.

Переповідає “Нива”, ч. 28, 1925, що польський “спеціаліст від східних кресів”, Казімеж Смогожевскі, писав в “Жечпосполітей” так:

“Вже в 16-ім стол. Польща поширила знаменито сферу (простір) впливів Риму заводячи унію, відриваючи від православія мільйони вірних, внаслід-

док впровадження (за згодою Риму) греко-католицького обряду. В 1905 р., коли на короткий час заблисла толерантність, часть уніятів, яких змушувано перейти на православіє, відпекалися його; але вони вже не вернули до гр. кат. обряду, тільки до римо-католицького.

“Гр. кат. Церква має т. зв. греко-католицький обряд тільки в Сх. Галичині. Є то “русіні”. Їх архієпископом є митр. Шептицький, який в часі, коли малося вражіння, що Україна може в тім, чи іншій пляні не належати до Росії, — тішився попертям Ватикану, бо ватиканські спеціялісти в справах політики злуки Церков уважають гр. кат. обряд за найвідповіднійший середник для осягнення намірено. ціли.

“Польський єпископат не попирає поширення гр. кат. обряду на просторі Польщі і добре робить. Але **що почати** з тими православними на “кресах”, які є ними від недавна, котрі належать до Автокефальної Православної Церкви в Польщі. Бажаючи **погодити** державний польський інтерес з інтересом римо-католицьким, **підляський біскуп** (польський єпископ) Пшездзецкі **зачав впроваджувати в своїй дієцезії обряд східно-словянський**. Ріжниться він тим від греко-ка-

толицького, що єрархія є одна (для Поляків і нових унітів) — бо східно-словянські парафії підлягають власти римо-католицького біскупа, знов же ритуал Богослуження є дуже подібний до обряду греко-католицького. Отже східно-словянський обряд є родом бі-ритуалізму (двообрядовости)..."

Наведене говорить ось що:

Поляки давню унією відорвали від православія мільони Українців і багатим скористали. Коли навіть греко-католики верталися до православія, то були і такі греко-католики, що воліли перейти до римо-католицизму (200,000), і, певна річ, спольщилися. Так їх Поляки підготували.

Рим думає, що через греко-католицизм можна поширювати унію між православними.

Однакож Поляки думають, що давня унія, чи греко-католицизм нині не багато їм допоможе, — очевидно тому, що греко-католицька Церква має багато ідейних, патріотичних Українців-священників, звязаних тісно з українською інтелігенцією і свідомим народом, отже їх греко-католицизм внесе свідомість і поза сокальський кордон. Так українство набере більшої сили. Що гр. кат. єпископи тягнуть за Поляками, те Полякам мало допоможе, отже створили другу,

нову унію, яка одною ногою стоїть вже в костелі.

Про нову унію перемиський “Український Голос”.

Самі гр. кат. священники заявляли, що перемиський “Український Голос” гідно обороняє Церкву, отже послухаймо що він про церковні справи й “уженову” унію писав. Каже він:

“Коли організувалось паломництво до Риму, наш часопис виступав рішучо проти того, доказуючи, що політика Ватикану супроти греко-католицьких Українців є ворожа, а зокрема теперішній Папа відноситься до нас не красше як наші вороги. Звісно як він прийняв проф. Д-ра Студинського і о. прал. Куницького, коли ще був нунцієм в Варшаві.

“Взагалі папа ділить своїх вірних на “правдивих” і “неправдивих” католиків, і до сеї другої групи зачисляє і нас, стараючися зробити з нас “правдивих католиків” тим способом, що бажає нас якнайскорше спольонизувати”. — (“Укр. Голос”, 1925, ч. 28).

Дальше говорить як папа не прийняв на аудієнцію провідника паломництва, з греко-католиками не хотів говорити, але — **“говорив навіть до поль-**

ських гімназистів на окремій авдієнції; говорив перед двома тижнями до двох представників польського пресового бюро і передав їм благословення для всіх польських газет. Зате папа є патроном іншої “нової унії”. Ту “нову унію” ширять польські біскупи на Волині”. Дальше “Український Голос” наводить з “Часу” таке:

В неділю 18-го жовтня кс. біскуп, Міхал Годлевскі, доконав посвячення першого католицького костела східного обряду на Волині, в селі Озеро. Скромний, але просторий і милий ко-сцюлок вибудовано на протязі несповна 3 місяців завдяки старанням наверненого перед півтора року о. Евзевія Сльозки. На посвячення зіхалися представники духовенства і цивільних властей.

Ксьондз біскуп, повитаний промовою о. Евзевія і грецько-літургічним співом, пійшов, до збудованої на горбі церковці (зн. того костела), а доконавши посвячення, усів на провізоричнім (тимчасовім) престолі. о. Евзевій, відчитав лист. кс. Біскупа до зібраних і розпочав літургію (Сл. Божу). Уклад східної літургії є дуже подібний до “мши” св. Косцюла католицького (до польської Служби Божої), а увагу звертають раз-враз повторюючіся молитви за св. Отця Пія XI, за біс-

купа, уряд, польське військо і взагалі за цілий край. По літургії промовив “по руску” кс. Шуман, а **опісля відчитав телеграму з благословенством від св. Отця”.**

“От маємо і “нову унію” за благословенням папи”, — додає від себе “Український Голос”. — Значить, — Поляки зладили таку “нову унію”, що вже на вступі має православних польщити, і **папа дає на те своє благословення. Тягніть до “нової унії” і польщіть! Божий чоловік і великий приятель українського народу той папа. Хорони нас Господи від таких приятелів!**

3 промови посла Хруцького.

Той же перем. “Укр. Голос (ч. 46, 1925), наводить промову посла Хруцького на засіданню польського сойму 22-го жовтня (1925), де Хруцький казав:

“Уряд, хоч існує ухвала сойму про здержання дальшого загарбування православних церков, — ще в останніх днях насильством віддав православну церкву в селі Бабель, Константиновського повіту, новому католицькому косяцолови з православним обрядом (новим “уніятам”). А в тім повіті Поляки всі церкви позамикали.

На ту нову католицьку церкву зі

східним обрядом цікаве світло кидає той факт, що **нова церква не має нічого спільного з дотепер існуючою греко-католицькою Церквою**. А чим є уніятська, греко-католицька, як не римокатолицькою церквою зі східним обрядом?

“Одначе уряд творить **нову унію**, бо дотеперішня уніятська церква стала **національно-українською**, тому твориться тепер нову, розуміється польську католицьку церкву зо східним обрядом, і тій новій польській церкві віддається будинок української православної церкви в Баблю”.

До того “Укр. Голос” додає увагу, що в 1596 р. накинено унію для польонізації. Та коли під Австрією гр. кат. Церква прийняла український характер, то стала для польонізації непридатною, отже творять “нову унію”. До давньої унії приєднали були бодай трох єпископів, і двох з (підданчою) угодою вислали до Риму, а нині, — “не треба вже угоди, а папа телеграфом посилає своє благословення “новій унії”, бо вона є “правдивою католицькою”. От до чого доходить, коли Церква і її найвищий представник **не стоїть на сторожі чистої божественної науки Христа, але на услугах грішної політики денаціоналізаційної**”.

З наведеного нам ясно чим була “но-

ва унія”, як вона виглядала, нащо її створили, і що папа був за її створенням. Для Українців вона була убійчою, а для Поляків і папи потрібною. Так виглядає “одинокa правдива католицька віра!”

Що діялося в Жабчу.

Як перша унія, з 1596 р., не мала ані церков, ані вірних, і треба було православні церкви насильством на уніятські переімінати, а православних бандитським способом до унії притягати, таке було і з другою “унією”, яку створили Поляки на Волині. І тут треба було православні церкви силою забирати, а православних примушувати щоби стали “новими уніятами”.

Тут перекажемо за львівською католицькою “Нивою” з 1829 р., стор. 118, як Поляки старалися завести “нову унію” в селі Жабчу, на Волині. Каже “Нива”:

**

Жабче. Село на Волині (40 кілометрів від Луцька) в останніх часах стало голосне й певно ще довго в історії остане пам'ятним як чорна сторінка насаджування унії поліційним способом. Справа, коротко переповіджена, маєтьсЯ ось як:

В тому православному селі, мала часть мешканців, невдоволена своїм парохом, приймила унію, ту “казьонну”, по котрій можна сподіватися всяких земних благ,

оскільки їх можна видерти православним. І уніяти хоч творять незначну меншість в селі (58 уніятів а 500 православних), відразу дістали від цивільної влади (польської) парохіяльні будинки (православні) та хотіли захопити ще й церкву.

По святі Покрови (1928 р.) **уніяти замкнули православних в церкві і держали їх через три дні, аж доки їх влада не випустила, а церкву опечатала.** Від того часу до 20-го лютого с. р. (від Покрови до 20-го лютого 1929) і уніяти і православні відправляли Богослуження в приватних домах.

Того дня (22 лютого) православні завважили зраня, що печать на церкві знята, а колодки розбиті, і тому ввійшли зо своїм священиком до церкви. Коли завважили що там бракує золотї чаші, та багато церковних річей, постановили собі, що церкви не опустять доки влада не забезпечить за ними власности.

Прибула поліція і хотіла усунути православних силою, одначе се не вдалося, бо православних около 300 людей зачинилося в церкві і стали правити Богослуження. І так замкнені в церкві перебули до 1-го березня (від 22-го лютого), доки їх поліція силою не усунула. Хто вийшов з церкви, того поліція не пускала назад. Ні харчів, ні води урядо-

ва охорона до церкви не допускала. Тому сиділи в холоді, морозі та в голоді 8 днів.

Дня 28 лютого поліція розбила двері від церкви, щоб морозом змусити вийти з церкви. Та коли й се не помагало, тоді до церкви ввійшло двох уніятів, дуже непочесно знаних в селі, і вони почали православних бити. Тоді вже поліція ввійшла до церкви.

Православні, всі вже хорі, лежали без руху на долівці, а священик, не можучи стояти, на колінах відправляв Службу Божу. Всі присягли вмерти за свою віру. Поліція очистила силою церкву й опечатала її знов. Сім людей, недужих, з голоду і побиття, арештовано, а з ними і священика. Закутих в кайдани відставлено до тюрми до Луцька.

В день "очищування" церкви в селі був староста, комісар поліції, 38 жандармів (рід поліцаїв), 4 агенти (детективи) й лікар з Луцька. Вигляд тих людей, що видержали 8 днів у церкві при найтяжших морозах, страшний. Вони почорніли були як вугіль і лежали без сили. (Зі справоздання посла Вислоцького, "Діло" з 8-го березня, 1929).

Білоруська "Крініца", пишучи про події в Жабчу, називає таке поліційне насаджування унії "копанням гробу для унії". Вповні слушно. Благородне серце всіх людей стає по стороні мучеників, і

тому та віра побіджає, котра має мучеників”.

**

Таке подавала католицька “Нива” стаючи рівнож по стороні православних мучеників.

Але що сказати про Поляків-католиків Вони, — католики, були мучителями людей. Чи можна сказати, що вони були христіяни? Що вони вірили в Бога? Ні! Вони були гірші поган, бо про деякі поганські народи знаємо, що в них мораль стоїть дуже високо, що вони совісні, людяні і гідні довіря. В їх ділах є правдива віра!

Треба тут додати, що жабчане дали знати послови Вислоцькому і він приїхав. Люде увійшли до церкви зі своїм священиком Сагайдаковським. До митрополита пійшла телеграма, і він звернувся до міністерства. Знов “Український Клуб” (посольський) вніс до союму внесок і вислав Вислоцького до Жабча. Він прибув коли забирали людей з церкви. Ті, що били людей в церкві, то знані розбишаки уніяти, каже Вислоцький. В поїзді їхав Вислоцький з арештованими, і каже, що арештовані вміляли. — (“Укр. Голос”, 1929, ч. 11).

Що діялося в Гриньках.

Історій як з Жабчем було багато. Поляки всюди силувалися притягати

православних до нової унії, або переводити впрост до костела як ніби дійсних Поляків. От примір:

В “Ниві” з 1938 р., стор. 39, переповідаєсь за “Гоньцем Варшавським”, що в Кремянецькім повіті, в костелі в Ланівцях, недалеко совітської границі, гурт селян (38 осіб), зі села Гриньки, по сповіди і причастю, перейшли 19-го грудня, 1938 р. на “жимско католицькі обжондек”. В парохіяльнім домі зладили для тих навернених до “батьківської віри” овечок, бенкет на 116 осіб. І “Гонец” так закінчує про те свято:

“Село Гриньки, за якого приміром пійдуть інші села в околиці Лановець, є доказом, що при впертій праці польського громадянства та передусім завдяки невтомній і жертвенній праці офіцерів КОП (“Корпус Оброни Погранича”), всупереч тому, що “офіційно” пишуть і говорять про волинське село, — має воно великий відсоток винародовлених Поляків, і наш обовязок привернути їх польському народови”.

Знов же про те польське “свято” писало “Діло” з 1-го січня, 1938 р. так:

“Цілком ясно, що навернено до Костела й польськості 116 православних Українців. Але як то сталося? Якими геніяльними **аргументами** переконано

їх, що вони Поляки й римо-католики? Та се ж просто чудо 20-го століття! — І ось про ті **аргументи** довідуємось таке:

Між Ланівцями і Гриньками відбувалася полева Служба Божа КОП-у (Корпусу Оборони Погранича) перед образом здається Божої Матері. Образ буцім-то залишено без охорони (чи се не диво?) і якась злочинна рука зневажила його таким огидним способом, що годі його в друку назвати. “Почали шукати винуватих саме в Гриньках, не залишаючи нікого. Тоді то, як кажуть, 8 осіб утікло з села в світ за очі.

І ось ксьондз Яросевич узяв гриньчан під свою опіку та пообіцяв їм поладити справу села, якщо вони **навернуться** до костела. І селяне погодилися на все, щоб лише скінчилися між ними **шукання винуватців**. На підставі того можна судити про переконливість **аргументів** масового характеру та психічний (душевний) стан гринківців. Жиємо справді в дивних часах”.

А тепер запитаймо: чи Жабче і Гриньки не нагадують давньої Інквізиції, коли католики палили некатоліків на стосах в Іспанії; або “Ночи Вартоломея”, коли католики вбивали десятками тисяч некатоліків в Франції? Або подій в Хорва-

тії, де католики вимордовували православних? Чи польсько-католицька політика не була така як еспансько-католицька, французько-католицька, хорватсько-католицька? Видно, що католицька політика всюди однакова.

(Українці в Канаді, що походять з околиці Гриньок, страшні річі оповідають, що діялося в Гриньках).

Подібними способами Поляки заводили також першу унію (1596 р.), — насильствами, **і за згодою Риму**. Але наші малосвідомі греко-католики тішаться, що вони звязані з Римом та католицизмом. Гордяться тим, від чого тікали би, коли б знали, як їх предки стали уніятами (греко-католиками). Безвірки буками пригнали їх предків до Риму, а їх потомки тішаться. А той Рим — який він?...

В перем. "Укр. Голосі", ч. 33, 1925, є велика стаття п. з. "Католики і православні", де оповідаєсь, як польський єпископ Міхалкевіч подорожував по "кресах", й оповідав як православні його величаво витали, діти пісні співали, і всі раді перейти до костела. В тих же сторонах є дуже мало Поляків. І казав Міхалькевіч: "Чи чув хто щось подібне?" "Укр. Голос" дає від себе таку увагу:

"Коли 500 православних церков може стояти вже сім літ під замком, то чому ж

**не може бути таке, що і бускупа дивує?
Все тепер можливе... Знаємо як то ро-
биться”.**

“Укр. Голос” з 1928 р., ч. 20, згадує знов позамикані православні церкви та і що друге. Він каже:

“Тамується на кожнім кроці наші найменші стремління. Про те свідчить справа замкнення 500 церков на Волині, Підляшю і Холмщині; про те свідчить впрост нечувана подія в Перемишли, де є 15,000 Українців і мають вони всего одну церкву.

“Друга на Засянню є конечністю і от справа її будови через нездарність деяких чинників (певно ж церковних властей—В.К.) перед війною застрягла, хоч віддавна є куплена площа під церкву. Щойно по війні начато думати про будову — але тут всякі власть імущі (власть маючі) вмішались в те діло і всіми способами стараються не допустити до будови церкви на Засянню. Укриті фарисеї пустили в рух всі пружини і зробили церкву на Засянню грізною для міста, навіть небезпечною для держави. Також військовість поставилась неприхильно, а комісія “для охорони вартостей старожитностей (“для забиткув старожитносьці”) рівнож піднесла спротив.

“Є вже два костели на Засянню і вони нічим не грозять “вартостям старожитности”, ні державі, а тут церква стала маревом заглади. А треба знати, що костел Салезіянів щойно побудовано і минулого року відбулось його посвячення...”

Що діялося в Вишгородку.

Ціле море насильства розлилося на українських землях під Польщею. Коли судити по розмірах того насильства, то виглядає, що між Поляками не було ані одної душі християнської. Всі були фарисеї, атеїсти, розбишаки, всі! — і єпископи, і ксьондзи, і монахи, і державні урядники, і цілий польський загал. Всі від верха аж до найнижших долин. — От що оповідав дописувач з Волині в перем. “Укр. Голосі”, 1928, ч. 35.

“Напад на церков — В Вишгородку, кольоністи, хочаки легким способом мати гарний костел, вже третій раз нападають на тамошну церкву, щоби її відобрати православним Українцям. Останний раз дописувач “Діла” описує так:

“Дня 12-го серпня, між 3—4 год. в ночі наше тихе містечко було налякане страшним криком і дзвоном на тривогу. Люде, що перед святою неділею спали довше, посхоплювалися та

повибігали надвір. Що таке? Чого дзвонять на тривогу, чого кричать “ратуйте?”

“Виявилося, що натовп Поляків-осадників (кольоністів), не тільки до-околичних, але навіть з так далеких місцевостей як зпід Вишнівця, з возами, на конях і пішки, з жінками і дітьми, числом 200—300 душ, прибули до нашого місточка й обсадили церкву та дім нашого священика. Вдерлися навіть до хати священика, розбудили, і погрожуючи вимагали від нього церковних ключів. “Давай поле ключі, бо то наш костел, а ми хочемо в нім молитися!”

“Священик, Закидальський, даремно успокоював розюшену юрбу щоб ішла собі; що за ключами треба приходити вдень, а ключі в старости (старшого брата). Юрба, **якою проводив ксьондз Зентара**, не розходилася. Привели церковного старосту і сторожа. А тут ніяк не можна було крикнути через вікно, щоби дати вістку на село, бо вікон стерегли. Нарешті вдалося наймичці вирватися з хати і вона наробила крику.

“Єї крик почув селянин Форштей, побіг до дзвіниці, але мотузки від дзвонів повідрізувані. Поліз Форштей аж до дзвонів, та не вспів зо два рази баламкнути, як його стягнули і роз-

рубали голову рискалем, чи шаблею. Але голос дзвона розбудив нарід і він збігся на ратунок. Жінки й діти з юрби повтікали перші, але чоловіки, які були навіть озброєні, почали ставити опір.

“Щойно тоді з'явилася поліція і почала розганяти перше наших селян, але ті заявили, що вони тоді розійдуться, коли з міста геть заберуться напасники. Тоді хтось з напасників вистрілив і тяжко ранив Н. Рудницького, молодого, свідомого громадянина. Тисячний натовп затримав холодну кров і не кинувся на юрбу напасників, з якої стріляли. Від 1922 р. се вже третій раз Поляки роблять спробу відобрати від нас нашу церкву, але такого нападу ще не було. На гук дзвонів позбігався нарід і з сусідних сіл...”

Чи не страшний образ? Чи не нагадує від давних татарських нападів? Чи не нагадує большевицьких жорстокостей?

Але Поляки, що такі насильства виконували, парадували перед світом як християне католики, яких віра найправдивіша. Папи ставили Поляків за взір щирих християн і щедро їх благословили.

Чи не страшна така облуда, таке фарисейство?! Всі від гори до долу були дурисвітами. Вовками в овечих шкурах.

На грудях хрест, а в руці ніж розбишаки. На голові митра, а в душі діявол. — Гляньмо що писалося в катол. "Ниви", 1929, стор. 483:

"Польські римо-католицькі єпископи на цілім просторі бувшої уніятської (зн. — давної!), а тепер незєдиненої (зн. — православної!) Церкви в Польщі, внесли до судів цілий ряд позвів з метою відобрати від Православної Церкви, чи то "ревіндикувати" коло **700 храмів Божих разом з їхніми землями**. Відобравши ті церкви, схочуть їх перетворити на римо-католицькі, бо уніятів там покищо нема..."

Запам'ятаймо: — чим ті польські єпископи ріжнилися від тих кольоністів бандитів, що хотіли рабунком забрати православну церкву в Вишгородку? **В душах одних і других не було Бога, але діявол.**

Коли все те поставити собі перед очі, то мимоволі пригадується католицька Інквізиція, коли католики тисячами людей палили, а за тим йде думка:

БЛАГОСЛОВЕННИЙ БУВ БИ ЧОЛОВІК, ЩО ПОПАЛИВ БИ КАТОЛИЦЬКИХ ЛИЦЕМІРІВ РАЗОМ З ІХ ПОМІЧНИКАМИ!

Бог примістив би його між великими праведниками, бо він очистив Християнський Храм з купців облудників, які закриваються Богом, а діяволови служать.

ЯКІ БУЛИ УНІЯТСЬКІ ДУХОВНІ В 18-ім ВІКУ.

Латинізатори голосять, що в Православній Церкві священники були неуки, нарід темний, єпископи ледачі, отже треба було унії; треба було звязатися з Римом, з папою, а тоді священники будуть дуже вчені, нарід буде просвічений, єпископи будуть дуже гідні. Буде всім добро і слава. Але все те пусті балачки, бо унію заводили на те, щоби Українську Церкву і нарід нищити.

Є книжка **“З життя українського духовенства в другій половині XVIII віку”**, великого формату, сторін 100, видана у Львові 1912 року. Авторка книжки, Меланія Бордун, на початку книжки каже:

“На підставі приступних нам актів реєстратури з літ 1747—1790 Музею ім. Гр. Шептицького хочемо доповнити сей загальний образ деякими подробицями з життя-буття нашого сільського духовенства”.

Отже матеріял певний, вибраний з документів Музею Шептицького, а священники, про яких книжка говорить, то греко-католицькі (уніятські) священники. (Польські місця тої книжки тут переведені на мову українську). Книжка показує, які тоді були гр. кат. священники,

які гр. кат. єпископи, а тимсамим який був стан уніятської (греко-католицької) Церкви. А від початків унії до часу, про який говориться, минуло 250 років, отже було досить часу щоби в гр. кат. Церкві завести найкрасший лад. Та дальше побачимо як тоді було.

Кажуть, що в Православній Церкві єпископами були дуже погані і про Церкву та нарід не дбали, але згадана книжка говорить про гр. кат. (уніятських) єпископів так:

“На єпископських катедрах сиділи лишень „їдці хлібів духовних”, яких єпархія і її справи не займали. Одержавши єпископства від короля (зн. польського!) за свої заслуги військові, або політичні, старалися тягнути якнайбільші зиски зі своїх бенефіцій (церковних посіlostей). Поведення духовенства сільського їх не цікавило; треба було їм тільки дістати від попів якнайбільші данини. А коли священники відмовлялися давати данини, то єпископи старалися змусити їх до сього ріжними способами, бійкою, замиканням в монастирі, або в вежу”.

Тут бачимо якими були гр. кат. єпископи 250 літ по заведенню унії під правлінням католицької Польщі і папів. (То-

ді ще були польські королі). Чи могли ще гірші бути?

Згадує книжка, що польський ксьондз, Гуго Колонтай писав в книжці **“Стан просвіти в Польщі за Августа III, 1750—1764”**, так:

“Брак дбалости про виховання священників зі сторони єпископів, які звичайно були Василіянами, для того тяжко описати яка темнота панувала між світськими духовними руського народу”.

А про стан священників говориться в тій книжці, що непросвічений священник сам виховував свого сина. Бувало, що дідич (польський пан) призначав хлопців для прислуги в церкві, щоби так на священників приготувалися. Хто ж дав сина до польських шкіл, то там були для нього тільки переслідування. Оповідає Іван Рудницький, що в школі польських монахів Піярів, в Золочові, проф. Дверницький кликав українських студентів не по імені, але “Господи помилуй”. Уніятські єпископи про освіту священників не дбали, а Полякам було треба, щоби українські священники були темні і негідні.

Польські пани вимагали щоби при наданню парафії священник дав панови “поклон”, дарунок, — чи грішми, або голову цукру, лиса, гуси, телята, чвертку

волового мяса чи меду. Треба було давати дарунки і панським урядникам. Свящ. Йосиф Максимович зобов'язався, що буде давати панови десятину. І воли дідидам давали. Уніятські священники були панщизняками.

Для таких цілей Поляки заводили унію. Вона їм поплачувалася.

З життя самих священників.

Каже авторка книжки, що коли люде засиляли скарги на священників до єпископів, то мали на увазі дві справи: або погане поведення священника, або здирства і побої. Коли священник пияк, але поводитися спокійно, то ще не вважали його злим. Парохіяне Кукізова хвалять свого пароха так: “підпивши собі (в коршмі) зараз тікає додому”. Але деякі в коршмі під лавкою спали. В тих часах священник мало ріжнивсь від селянина.

“Разом працював з ним в поли, разом вечером ішов до коршми, разом з ним пив і бився, разом гуляв на весіллях, разом сумував на похоронах. Так бив жінку і так утікала попадя як кожна інша сільська баба по чужих хатах перед паним мужем. У жінки (священника) був такий же чепець, пояс, коралі, як у селянки. — Про одного пароха кажуть його пахохіяне: “Всечесний парох їздить до ліса босий, без

шапки, в одній сорочці, а також і в інших місцях буває поміж людьми босий, або в черевиках без панчох.

“Легко представити собі тодішнього панотця з фляшкою і чаркою в руках, сидячого за коршемним столом, або йдучого сільською вулицею з шапкою збитою на бік; руки шукають опори в плоті; часто тратить рівновагу і падає в порошок або в болото. Вдома товче шиби, виганяє перелякану жінку і діти. В церкві затачується перед олтаром і бе хрестом, або Євангелієм людей”.

Таке знайшла авторка книжки в католицьких документах в Музею Шентницького.

Бачимо як унія з папами “підносила” український нарід і його Церкву. Розумієсь, що могли бути і красші священники, але се не була заслуга церковного проводу, а тільки їх особиста культурність.

Дальші образки священничого життя.

В актах з тих часів говорить свідок про свящ. Василя Угницького з Нуша:

“Правда, що свящ. Василій часто напивався і напивається. В цвітну суботу і неділю був я на Службі Божій, коли він Святі Дари порозсилав, кро-

вю Христа й оливою обляв землю, з чого ми, що йшли до причастя, дивувалися. Того ж року арендар взяв чотири штуки худоби (від священика) за горівку". — Інший свідок говорить про пароха Жорнищ, Алекс. Ступницького, що ключі церковні й обриси в Жида переховує, а далше: "Ступницький через п'янство худобу свою нищить і поваги не має в людей. Я, сам, будучи паламарем, на приказ декана, кілька разів забирав Ступницького з коршми до карцеру", (очевидно до арешту в школі).

Кунцевич казав давати православні церкви на посміховище, а далше під унією й уніятські церкви виставлені на посміховище.

В скарзі на свящ. Левченського говориться, що в Великодні Свята заїхав він на кони п'яний до коршми і наказав своїй жінці щоби кришила на столі хліб для коня. Кінь їв хліб, а священик пив горівку.

Жидятицький парох, Комаринський, пиячить кілька літ, валяється по дорогах й вулицях, й одержує з себе прозив. Раз п'яного провадили його люди перед помершим, а коли в церкві пустили, то пійшов перед вітвар і в ризах поклався спати. Люде порозходилися, а жінка священика ризи з нього скинула і затягну-

ла до хати. — Про пароха Івана Терлецького записано в актах з 1758 р. таке:

“Минув рік як люде його били. Було глітно в коршмі, священник напивався цілий день, а вечером хотів пійти в та-нець. Парубки просили: “Отче, йдіть додому”, а коли конче напивався танцювати, музика перестав грати. Тоді священник скрипку поломав, а музика його повалив і побив”.

Про свящ. Протонашевича оповідає свідок як в його хаті при забаві священник та Іван Богачук почали битися, а жінка Богачука тягнула священника за бороду.

Свящ. Фастовський побив на весілю батька молодой. А було, що нераз танцював зі своїми кухарками. Жінка його і дочка нераз ночували то в дзвіниці, то між бозом, то в хлівах; жінка його була скочила до ріки та люде виратували. Дяка і паламара тяжко втримати, бо їх побиває.

Парох Завалова в церкві дзвінком горівку пє.

Парох Западина, Богданович, пропив ціле своє майно, а тоді пійшов до ворожбитів, щоб сказав йому де закопаний скарб і той сказав. Але коли там скарбу не було, з наймитом арендара (коршмара) вкрав в дідича воли, що виявилось.

Часто бувало що в неділю чи свято

священик їхав на ярмарок, отже не було Богослуження.

Було, що п'яний священик, сповідаючи, кінчав сповідь так: „Беру собі тебе за жінку...” Так сповідав свящ. Ленкевич в Ляцькім. Парох Волоща сповідав нараз по шестеро осіб, щоби скорше.

Парох Стрепетова, Левицький, вічно сидить в коршмі, і коли людям треба, то в коршмі його шукають.

Парох Луки, Воронюк, рідко править Богослуження, бо ходить по селах ворожити з Требника.

Парох Залятичова, Горошкевич, ходить по селах збирати гроші на церкву, але він їх пропиває. Та і тих йому замало, отже заставляє в Жида церковні книги, або ризи, щоби мав за що пити.

Тут насувається багато питань... Чи вірили тоді гр. кат. єпископи в Бога, чи вірили в святість Церкви, коли Церкву до таких зневаг допускали? Чи вірили в Бога Поляки, на очах яких таке було? Чи вірили в Бога папи, які чейже мусіли про все те знати, бо ж мали в Польщі своїх амбасадорів, яких обов'язком було про все розвідуватися і папам доносити. Коли б же папи про те не знали, то яким правом вони могли би звати себе непомильними та правителями Церкви? Але вони знали і правила уніятською Церквою так, щоби якнайскорше до гробу її положити.

Ще одно питання: Чи могла унія підносити гр. кат. Церкву в Галичині пізніше, коли в 18-ім століттю гр. кат. Церкву нищила? Хіба ж було дві унії, — одна нищить, а друга будує? Українська національна свідомість підносила під Австрією і нарід і Церкву, а не католицизм, не унія, не папи.

Ще дальші приміри.

В селі Марківцях не було Богослуження цілу зиму, бо парох, Балацький, поскладав в церкві улїї з пчолами.

В селі Велика Горожанка в Цьвітну Неділу старші братя відбирають ключі від п'яного пароха, щоби не допустити до зневаги Божого Дому.

П'яний парох Гаїв видирає парохіянни нови з рук образ, б'є його по голові, кидає книжками.

Парох Скіпча, Шавадинський, побачивши в церкві свого ворога, перестав правити, побіг і викинув того ворога з церкви, вирвав йому з голови жмут волосся і тоді пійшов докінчувати Богослуження. Жмут волосся положив на престолі.

Свящ. Росинський, посварившись, замкнув всіх людей в церкві на ключ. Замкнені зробили риштовання з лавок чи чого і вилізли з церкви отвором вгори. На їх щастя церква не була докінчена.

“Трафлялося, що підчас Богослуження парохови забаглося горівки, — тоді скидав ризи і йшов до коршми, — а зібрані богомольці нераз досить довго мусіли чекати нім священослужитель угасив свою спрагу”.

Парох Луки, Воронюк, казав викопати з гробу тіло помершої жінки кажучи, що вона опирися. Та показалося, що то була пімста за те, що син помершої не дав за похорон корови.

Священики розтягали і церковне майно. Часто церковні книги заставляли в Жидів за горівку. Було, що громада вдавалася аж до рабіна, щоби приказав арендарови (власителеви коршми) видати громаді церковні книги. Таке було в Скалаті.

“Декотрі парохи зі стихарів кажуть шити собі сорочки; заслони від образів дають на спідниці своїм жінкам; в коралі з образу Матери Божої строять свої дочки.

“Парох Милятина, Левицький, заставляв книги церковні за горівку. Подібно і парох Рівного, Рожановський.

“Парох Студениці, Газва, каже з фелона вшити собі жупан, в яким не лише він, але і його мати парадую на сходинах в коршмі”.

Були випадки, де священики кради,

або посилали своїх синів красти. Парох Янкова, Демянович, звязується з бандою злодіїв і стає наче їх провідником. В згаданій книжці про те ширше говориться.

Побої за здирства.

Багато було скарг на священиків за побої своїх жінок, які ночами мусіли тікати перед п'яними чоловіками і ночувати на городі, в корчах, або в людей.

Багато скарг було за здирства. В скарзі на пароха Добрусина, Стефана, говориться:

“Свящ. Стефан діставши за погріб поважну суму, ані Парастасу, ані Служби Божої не править, і лише за те, що грішне тіло передав землі, витягає по кільканайцять золотих. А хто не мав би чим заплатити, забирає послідну корову, або і послідні лахи, не дбаючи про те, що кривдить сироти”.

Здирство було тоді кругом й одні других вчили бути здирщиками, або своїм здирством примушували других до здирства. Уніятська Церква була торговицею, де парафії продавалися і купувалися в польських панів. Було що —

Аспірант (кандидат) до стану духовного продавав і заставляв не лише ціле своє майно, але навіть позбавляв

жінку і себе святочних одягів щоби здобути гріш на покриття всіх видатків, які треба було поносити при старанню ся о парохію”.

Василь Алексевич заплатив за презенту (за надання йому парохії) 50 талярів і пару волів. Іван Павликевич, призначений на парохію в Барці Березівській, мав ходити до діди́ча з Жидом арендаром, який позичав Павликевичови гроші на заплачення діди́чови.

Декани мали наглядати над поведенням священиків, але хто деканови добре заплатив, або його помічникам, той не мав чого боятися.

Що з того виходить.

Подібних примірів книжка має більше, та і згаданих досить щоби побачити в яким нещаснім стані, в яким занепаді була уніятська (греко-католицька) Церква під проводом католицизму.

Священиків не можна дуже винувати. Ніхто не виховав їх на культурних, не розбудив почуття самоповаги, не навчив гідности, то чого від них вимагати? Вони були темними панщизняками. Були сліпими, тому не диво, що падали в болото.

Головна вина була за гр. кат. єпископами. Вони були за пан-брат з Поляками, або самі були Поляками, то що їх

Церква обходила. Вона ж і так була на знищення засуджена. Їм треба було найтемніших священиків, бо свідомий освідомляв би нарід. Треба такого, що наносив би Церкві сором.

Але в народу, хоч він і був паншизняком, була дійсна Божя віра, була релігійність, і він вязав її з Церквою. Церква була для нього свята і він бажав, щоби священик був гідним чоловіком. Коли ж священики і не були гідні, то він на те менше зважав, **щоби лише Церкву втримати Церквою**. Він розумів, що Церква то його народна власність, його духове майно і треба його захищати. Католицькі догми його не обходили, бо він навіть не знав чи вони є на світі. Його обходила Церква як Церква.

Се також показує, що нарід має свою власну релігію, має свої догми і кано́ни. Що є дві Церкви, — **Церква Народна і Церква Офіційна**. Церква низів і Церква верхів. Церкву низів має віруючий побожний нарід, а Церква верхів може бути в руках явних безбожників, явних атеїстів, які лише закривають своє безвірство своїми титулами, мітрами, жезлами, мантиями. Такими були церковні верхи в часах, про які згадана книжка говорить. Та вони були і пізніше.

Що сказати нині про тих, які годяться, що унія принесла Українцям велике добро, — визволила з православної не-

волі, дала свідомість, піднесла Церкву, дала правдиву віру, а в Галичині виховувала “борців за народні права”. Все те явна брехня! Се фальшовання історії і затуманювання людей. Безбожницька робота!

Та дійсну правду про унію треба знати і православним і греко-католикам. Православні побачать що дав би їм католицизм, а греко-католики побачать що унія їм давала і дала.

Згадана книжка, а вона ж католицька, є нині рідкістю, і певне, що навіть багато вченіших її не бачило, а навіть не знало, що вона є на світі, коли вона в їх фах не входила. Вона вже нині майже забута і цілком би забулася на радість католицьким політикам, коли б її не витягнути на денне світло. Тепер вона не забудеться і розкриє ту правду, яку католицькі політики від людей закривають.

Важна тая книжка тим, що матеріал до неї вибраний з давних греко-католицьких консисторських, чи єпископських матеріалів, які були в Музею Шептицького.

ПРО ЧУДА КУНЦЕВИЧА.

Про Йосафата вже згадувалося в “Маловідомім”, але треба ще окремо згадати дещо ширше про його чуда. Тут

маємо інтересне чудо, що подане в **“Житю Йосафата Кунцевича”**, яке жовківські Василяне видали 1902 р. за благословенням Шептицького. (Те чудо, як і другі чуда є також в **“Життю Кунцевича”**, виданім в Америці 1955 р. за благословенням еп. Богачевського). Опис того інтересного чуда поданий тут дословно зі згаданої василіянської книжочки, стор. 112 і далше. Було таке чудо:

“ 3 допусту Божого почав діявол в монастирській церкві св. Троїці страшити монахів так, що декотрі зі страху аж сохли, не могли спати, та лякалися поодинокю йти до церкви.

“Щоночи перед півночею двері притвора і церкви самі з себе відчинялися, до середини входило повно почвар, тягнули за собою якусь почвару в ланцюхах, при чім такий був зойк, крик, тріскоти, що цілий монастир аж дрожав.

“Коли зближався час перших півнів (коли когути перший раз запіють), все з гуком опускало церков, двері замикалися, коло церкви зривався страшенний вихор, а вкінці на кладбищи (на цвинтару) все зникало.

“Св. Йосафат одної ночі взяв собі одного з братій, пійшов до церкви, за-світив свічки, убрався в ризи церковні, отворив царські врата, виймив Святійші Дари і спокійно ожидав на прихід нече-

стивої сили, братови же, котрого взяв з собою, приказав аби нічого не лякався коли надійдуть страхи, лиш щиро молився перед св. Дарами.

Зближається година півночи, — параз отвираються з великим гуком головні двері, в церкві повстає такий вихор, що свічки мало не погасли, показуються пекольні машкари тягнучи за собою зелізом окованого мурина навколо цілої церкви, приходять перед самі царські врата, мов би хотіли ввійти в презвiterію, але тут затрималися.

“Тоді св. Йосафат взяв в праву руку Святійші Тайни, а в ліву свічку, вийшов в царські врата і закликав нечистих духів, щоби, уступивши перед присутнім Богом, більше не робили неспокою на тім святім місци.

“На ті слова нечиста сила з церкви утікла, двері церковні замкнулися з таким гуком, що здавалося, мов би ціла церква валилася. Йосафат побічними дверми поспішив за ними з Святійшими тайнами на кладбище, де на однім місци все зникло. Те місце зазначив св. Йосафат. На другий день довідавшись, що на тім місци поховано одну невісту зі знаменитої родини, що була розпустницею, і умерла без покути і св. Тайн, приказав єї трупа в ночі викопати і закопати на поли.

“На якийсь час уступив злий дух, од-

нак незадовго почав непокоїти монахів. Часто в ночі, коли всі монахи спали, дзвонив в монастирський дзвінок і будив переляканих монахів; то знов взявши собі другого трупа, окованого ланцюхами, бігав з ним з великим шумом коло церкви. Св. Йосафат прогнав і тепер нечисту силу молитвою і Святійшими Тайнами.

“Іншим знов разом напали злі духи на самого Йосафата коли молився пізною порою, та тих прогнав знаком св. хреста і свяченою водою”.

Такі чуда творив Йосафат, та хто зі здоровим розумом в такі чуда повірить. Таке можна оповідати малим дітям, але не дорослому чоловікові, який має всі клепки в голові.

Нащо був той **“допуст Божий”** і чому Бог чортами послугувався? І як Бог з чортами порозумівався, — чи чорти до Бога вдавалися за дозволом, чи Бог вдавався до чортів? І коли все те було “за допустом Божим”, то яким правом міг Йосафат спиняти роботу чортів? Се було би йти проти Божих постанов.

І як чорти могли йти до церкви, коли вона була посвячена, в ній були Святі Тайни, була певно і свячена вода, були хрести.

Чому чорти заходили до церкви лише ночею, а не днем? Хіба чорти дня бояться, вдень сплять, а лихо роблять ли-

ше нічєю поки когути не запіють? Чому злі духи так когутів бояться? Виходить, що коли б Йосафат був взяв в руки когута, то був би всіх злих духів з цілого міста вигнав.

Такі питання поставить собі навіть великий обожатель Йосафата, коли буде про ті чуда знати. Але католицькі газети і журнали того чуда не згадують, а се знак, що ніяково з такими байками перед дорослих людей виходити. Мовчать, бо самі в те чудо не вірять. Знають, що нині годі ним людей дурити.

Згадана книжочка подає таких чудів цілі десятки (подає й англійська книжка про Йосафата), а всі вони разом виглядають на звичайні байки. Коли б їх католицькі журналісти всі нараз оголосили, то всі греко-католики назвали би їх байками і перестали би Йосафата святим уважати.

Можна тут більше чудів не згадувати, бо те, що вже згадане, покаже яким чудотворцем був Йосафат. Коли б такі чуда були, то між народом були б про них спомини, були б перекази, але їх нема. Є перекази про Татар, про Турків, але про Йосафатові чуда нема нічого. Ті чуда видумані далеко пізнійше, їх записали в книжки, а нарід про них не знав, бо їх не було.

Тому самі гр. кат. церковники були Йосафата забули. Давнійші гр. кат. свя-

щеники в Галичині вважали Йосафата не мучеником, але мучителем. Таким вважав його і такий визначний священник, як Степан Качала (†1888), що був деканом, великим українським патріотом і ученим та письменником.

Йосафата пригадали аж тоді, коли почала зростати українська свідомість; пригадали щоби відвертати увагу народу від народних справ і звертати на Йосафата.

Тепер можуть оберемки чудів навидумувати для Шептицького. Католицькі подітики в способах не перебирають, як показує історія.

Берімо таке чудо, що Йосафат других на чудотворців виховував. Виховав такого, **що міг бути нараз в кількох місцях**. Про жадного Апостола не згадуєсь, що він міг бути нараз в кількох місцях, ані ніхто з других святих. І ще говориться, що того Йосафатового вихованка дуже чорт боявся. Невже ж чорт комусь з людей признавався кого він боїться?

Або таке, що Йосафатове тіло виплило з води наверх, хоч до нього було привязане каміння. Таке, що зі смертю Йосафата велика мрака налягла на околицю, було дуже темно, і таке тревало кілька днів. Таке, що ясні стовпи показувалися і яких чудів ще не було. Най-

більший з давних Святих міг би Йосафатови зазирати.

Католики про чуда.

В давних часах, коли людський розум був ще мало розвинутий, люде наосліп вірили в усе, що хто їм сказав. Вірили всяким байкам, вірили видумкам як святих правді. Не застановлялися. Тоді лише чуда уважались доказами всякої правди.

Але нині людський розум підріс. В що вірить дитина, в те не може без вастанови вірити дорослий. А тих, яких розум належить ще до середніх віків, стає щораз менше.

Тут треба згадати католицькі **“Люстровані життя святих”**, видані у Львові 1907 року. Їх зладив І. Я. Луцик (Роман Сурмач).

“Нива”, 1907 р., стор. 700, каже, що та книжка вартніша від других **“Житій Святих”** тим, що в ній вилішено ті чуда, які виглядають цілком на фантастичні легенди, на байки, а яких нинішній розум не може за правдиві мати. Каже “Нива”:

“При читанню наших (зн. згаданих) Житій не знаходимо таких фантастичних і шабльононих (подібних,

як в других Житях Святих) “історій”, якими переладовані “Житя” Добрянського, а які можуть що найбільше розбуджувати фантазію, коли тимчасом їх практична вартість дуже мала. Своїми надземськими фантазіями вони хіба можуть прямо знеохочуючо впливати на чоловіка, що серед світа живучи, хоче боротися зі злом і досконалити свою волю.

“Не відчувається при їх читанню того протесту критичного думання, яке вміє розличити чудо від хоробливої фантазії, бо бачиться перед собою життя яке воно було і є. Отже той **критичний напрям** заслугує на признання. Видно навіть змагання до історичної критики через занотовання, що се або те є легендарне, прим. при св. Онупрієви...”

Але в англійським “Життю Йосафата” з 1955 р., одобреним еп. Богачевським, оповідається про такі фантастичні, такі байкові чуда, які вже перед 48 літами католики в Галичині назвали фантастичними, діточими байками. Видно, що розум Богачевського належить ще до середньовічних часів; або думає він, що нині є ще багато недумаючих греко-католиків, які в Йосафатові чуда повірять. Та мабуть їх вже небагато.

КНИЖКА СТЕПАНА КАЧАЛИ

Коли час від часу згадується Степан Качала та наводиться вислови з його книжки, то треба сказати про нього і його книжку більше. Він же належить до визначних Українців свого часу, до визначних українських діячів.

Степан Качала, се гр. кат. священник. Був він парохом в Шельпаках, Збаражського деканату, був деканом; був послом до державної ради в Відні та краєвого сойму у Львові і головою клубу українських соймових послів. Був членом-основником "Просвіти", "Товариства імени Шевченка" і "Народної Ради"; був членом "Народного Дому" у Львові, "Галицької Руської Матиці", "Руського Товариства Педагогічного" та інших Товариств. Великий покровитель української літератури та українських інституцій, письменник і вчений.

Своїми грішми підпомагав в початках видання "Діла", тої найповажнішої української газети, що почала видаватися у Львові 1880 року і видавалася до початку другої війни, себто до 1939 року, отже 59 літ.

Помер по тяжкій недужі в суботу 10-го листопада 1888 року, проживши 73 роки, отже народився десь 1815 р.

Ближших відомостей про його рід покищо не маємо, та хто знає, чи їх

можна де знайти. Добре зробив би, хто би їх знайшов й опублікував. А велика шкода була би, коли б їх не було.

Книжка Качали.

Хотячи Полякам показати яка була польська політика взагалі, а їх відношення до Українців окремо впродовж сотень літ, Качала написав по польськи книжку **“Polityka Polaków względem Rusi”** (політика поляків в відношенню до Українців), сторін 367. Була вона видана у Львові 1879 року. Написав по польськи, щоби кожний Поляк міг її перечитати, а Українці її перечитають, бо польська мова була їм відома.

Матеріяли до тої книжки вибирав він головню з польських істориків, отже Поляки мусять його книжці вірити. Але для Поляків та книжка була гіркою, отже закуповували її і нищили, так, що не дуже багато єї розійшлося. Від її надрукування до 1956 р. маємо 77 літ, і вона нині є великою рідкістю. Дуже мало є тих, що її мають, небагато тих, що її бачили.

Се незвичайно цінна книжка вже і своїм віком, але ще цінніша змістом.

Треба памятати, що вона написана тоді, коли гр. кат. священики думали ще своїм розумом; думали не по католицьки, але по українськи і по христі-

янськи! Біле називали білим, а чорне чорним. Оглядалися не на інтерес Риму, але на справу цілого українського народу.

На вступі зазначає Качала, що хоч написав книжку по польськи на те, щоби Поляки могли її перечитати, але не вірить, що вона навчить їх розуму. Вони не хочуть приглядатися до тої своєї політики, якою самі довели Польщу до розбору.

Дальше покажемо примірами з тої книжки що і як Качала писав.

Як польська шляхта поневолювала нарід.

Покликуючись на польського історика Лелевеля, говорить Качала, що перед запровадженням християнства (мабуть латинського) над рікою Вислою весь нарід був вільним. Аж римська віра принесла неволю. Коли ж заводжено там віру латинську, то польські пани —

“Вязали ся разом з латинськими духовними, що в початках склалися головно з німецьких прибуд, і ті духовні помагали панам заволодіти селянами; а кінець був, що пани з духовними над збунтованими селянами взяли перевагу. Отже не диво, що по смерті Мечислава 2-го на-

рід знов став проти панів і винищив латинських єпископів і ксьондзів, і багато було тих, що верталися до поганства, під яким колись були вільні. Правдоподібно не верталися вони до дійсного поганства (до “балвохвальства”), але до грецького обряду, який називано “балвохвальством”. Таку думку потверджує Лелевель кажучи: “Причиною війни панів з хлопами було переслідування грецького обряду”.

Тут говориться про польський нарід, який в тих часах мав ще грецький обряд, мав церкву, а не костел; латинський обряд заведено там аж по знищенню грецького обряду.

Отже бачимо, що вже в початках польської історії римські духовні силувалися нищити грецький обряд. А **дальше — що латинське духовенство вязалося не з народом, але з польськими панами і помагало йому поневолювати польський нарід.** Так воно вязалося і пізніше. Пани духовні зо світськими вязалися. Пани з панами!

Так від початків починалася польська політика в відношенню до польського народу, в відношенню до грецького обряду, а дальше і до народу українського, який мав також грецький обряд. Єї цілею було — грецький обряд знищити і нарід поневолити. Дальше Качала говорить:

“В великій Моравії голосили слово Боже св. Кирило і Methodій. До Польщі перед Мечиславом 1-им християнську віру принесли проповідники зі Сходу і Богослуження відправлялося словянською мовою.

“Віра в обряді Східнім не ширилася огнем і мечем, як то робив Кароль Великий з Сасами, Хрестоносці і лицарі меча з народами над Балтійським морем, взагалі Німці. Віру поширювано тут (в грецькій обряді) наукою. Інквізиція і подібні річи в тім обряді невідомі. Характер грецького обряду був такий, що його достойники не допускали навіть думки, щоби Церкву треба піддержувати способом крові і смерті. Хрест був зброєю грецької Церкви”.

Так не заговорив би нині широко відданий папі гр. кат. священник, чи єпископ, — бо Качала каже, — що Православна Церква стоїть морально вище ніж Римська Церква. За Православною Церквою нема таких злочинних вчинків, як за Римською; вона не ширила християнства огнем і мечем. Вона гідніша ніж Західна Папська Церква. Її віра правдивіша.

Так говорить гр. кат. священник, декан, вчений і великий добродій-патріот. Він не боявся правди сказати. І

голосив він правду не лише в тім однім місці, але в цілій своїй книжці. Тут і причина, що нинішні оборонці римського католицизму на нього не покликаються, про нього навіть не згадують. Хочуть, щоби греко-католики навіть не знали, що такий гідний гр. кат. священик жив на світі.

Качала про Кунцевича.

Справі Кунцевича присвятив Качала кілька сторін книжки (стор. 114—119), бо ж він студіював польську історію і мусів події зв'язані з Кунцевичем подрібно знати. Він наводить велику частину листа Сапіги до Кунцевича, де згадує, як Кунцевич писав до Сапіги, що уніятам вільно православних топити, голови їм втинати; що тих, які не приймають унії треба з краю вигнати; що православні церкви треба зневажати...

Згадуючи слова Кунцевича, що в Могилеві православні церкви отворені (на приказ короля), говорить Сапіга: "Але ж Господи! Що за ласка! Більша як Христова. Але Христос не запечатував і не замикав церков, як ти робиш".

Переповівши Сапігового листа зі своїми увагами, говорить Качала:

"З того листа бачимо, що всі скарги, які підносив перед соймом

Древинський про насильства, несправедливі позви (процеси), безправства, про замикання і запечатування православних церков, виставлювання їх на посміховище й оплюгавлювання, позбавлення людей Богослуження і Тайн, — potwierдив католик, урядовий муж, князь Лев Сапіга, литовський канцлер. Не знаю як можна ні-ні говорити, що не було насильства.”

Отже Качала показує, що унія насильством заводилася, а в них і Кунцевич брав участь.

Про Вітебськ говорить, що там по вбивстві Кунцевича всі церкви передали уніят, а всі мешканці Вітебська мусіли прийняти унію. А в Полоцьку, Могилеві, Орші і Мстиславлі — “не позволено будувати і поправляти церков (православних).

“В тій політиці — говорить Качала, — утверджували короля не тільки Єзуїти, але і папа Урбан 8-ий, своїм приказом з 10-го лютого, 1624 р., де наказував: “Не жалувати ні огню, ні меча”. Оборонці православія були в устах папи — “заражені коріння і гилляки (галузи), які для загального добра треба огнем і мечем виполювати”.

Дальше каже Качала, що унія не поступила так, як католики сподівалися:

“В інструкції даній нунцієви Лянчельотому говориться, що — “по оголошенню унії приступило до неї мало священників, а ще менше народу”. Справа унії обмежувалася до забирання маєтків, які належали до православних церков і монастирів і їх запечатування (замикання)”.

Так Качала показує, що унія заводилася насильствами і рабунками Поляків, при допомозі Єзуїтів та папи, а до чого й Кунцевич прикладав руки.

Качала про Древинського.

Згадує Качала і Древинського, отже треба пояснити хто був той Древинський. Се був український шляхтич і депутат з Волині, був він великим оборонцем Православної Церкви і народу, — і Качала наводить промову Древинського, яку він виголосив 1620 року в соймі перед королем Жигмонтом 3-им, перед сенаторами і послами. Він казав:

“В Могилеві, Орші, в Пінську церкви (православні) позапечатовані, священників порозганяли, а з Ліщинського монастиря зробили коршму, — і через те діти вмирають нехрещені; тіла померших вивозять з міста як стерво, без церковного благословення; нарід без слюбів жиє в розпусті і без Святих Тайн вмирає. Чи ж то не на-

сильство над нашим народом? А що у Львові діється? Хто там не склонний до унії, той не може в місті жити, займатися торгівлею, і до ремісничих цехів (організацій) не може бути прийнятий. Коли ж хто відважився там жити і вмирає, того не дозволяють ховати з церковним обрядом, а до слабих не вільно йти зо Святими Тайнами.

“А в Вильні що діється? Коли мертве тіло неуніята (зн. православного) хочуть за місто випровадити, то Поляки замикають ті брами (вулиці), якими всі ходять і їздять, навіть Жиди і Татари, — і православні мусять тими воротами виносити помершого, котрим вивозять сміття і нечистоти.

“Неприхильних до унії монахів ловлять, б'ють на вільній дорозі, і саджають до в'язниць. До світських урядів православних не допускають. Грошові суми від невинних православних витискають.

“Вже 200 літ на кожнім соймі і зізді гіркими сльозами просимо, щоби нас при наших правах zostавили, та нічого не можемо випросити.

“Наші відступники в багатьох містах забрали наші церкви, інші запечатали; нашим священикам не дозволяють явно хрестити, ані хоронити. Все треба робити крадькома, начею, бо зловлених при тім міщан люто кара-

ють, а священників арештують і з міста виганяють...”

Так Качала подає за Древинським по-дрібно цілий образ тих бандитських насильств, якими унія заводилася. Страшний образ! Качала не закриває того, що історія говорить. Голосить правду!

Ще дещо з Качалової книжки.

Тут переповімо деякі дрібніші справи, про які Качала згадує.

У Львові Корняктовська вежа при во-лоській церкві закінчена, а Поляки заборонили завісити на ній дзвони.

Українці мурували у Львові церкву, а Поляки їм перешкаджали і робітників розганяли.

Ще 1595 р. почали львівські Українці процес в королівських судах з управою міста (польською), нарікаючи на польські насильства, але король відкладав справу з року на рік і так тревало сто і кількадесять літ. Кожного року висилали міщани своїх представників і кілько їх все те коштувало.

В 1616 р. львівські суконники і кітлярі дістали привілей, що православні до їх цеху не можуть належати.

Коли помер у Львові заможний українець (православний) і його тіло проводили через місто з запаленими свічками і процесією, то за те старших посадили

до в'язниці, перевели з ними суд і засудили на заплачення 60 гривень кари.

Польські королі поробились патронами (опікунами) єпископських (православних) престолів і саджали там таких паничів, які до духовного стану зроду не готовилися. На українські єпископські посади ставили двораків, або урядників без теологічних наук.

Адам Потій, каштелян, був перейшов на обряд латинський, потім вернувся до православ'я і вступив до Василян. Так в березні (марті) ще каштелян, а в квітні вже єпископом.

Ілія Мороховський з королівського секретаря став Володимирським єпископом.

Арсеній Желиборський з дворака короля Володислава 4-го, в 23-ім році життя став львівським єпископом.

Кирило Терлецький, Холмський єпископ, був секретарем литовського скарбника, Миколая Тризни.

Михайло Рогоза, Київський митрополит, таксамо.

Іван Рутський, перше лютер, опісля латинник, на приказ папи переходить до православ'я щоби стати українським єпископом.

Йосиф Шумлянський з польського воєва стає Львівським єпископом.

Так Поляки господарили на українській землі. Але католицькі писакі го-

ворять, що Православна Церква була занепадала і треба було унії, щоби її підносила. А вона не занепадала, тільки католики Поляки її до занепаду пхали. Перше православну, а потім також уніятську.

Коли Росія стала проти унії.

Голосять прислужники Риму, що як тільки Росія запанувала над частиною розібраної Польщі, то зараз почала примушувати уніятів до православія. Та ось що говорить Качала:

“Що Росія довгий час не думала про навертання уніятів на православіє, свідчить факт, що управу для уніятських справ дала римо-католицькій Колегії, поставлений в Петербурзі для католиків в Росії. А Поляки подвоїли свої старання, щоби перетягати уніятів на католицизм (на латинство), і через те навіть в самій уніятській Церкві повставали непорозуміння, голов-но між священиками і консисторією.

“В 1828 р. цар Миколай встановив греко-католицьку колегію для уніятів і заснував для них семинар в Жиро-вицях.

“Аж повстання (польське) 1831 р., звернуло увагу Росії, що унія має політичне значіння.

“В 1839 р. зібралися в Полоцьку, в давнім осідку Кунцевича, греко-като-

лицькі єпископи, зложили меморіал, де вияснили положення уніятської Церкви, і просили царя про злуку з Православною Церквою.

“Так унія повстала соборами єпископів і соборами єпископів пропала”.

Отже виходить, що Росія уніятів не переслідувала до 1831 р., не примушувала до православія. А дальше бачимо, що вороже відношення Поляків до греко-католиків примусило уніятських єпископів покинути унію.

Говорить Качала, що поволи почали заводити в гр. кат. Церкві латинські звичаї, щоби наблизити до латинізації і польонізації. А коли появився заклик, щоби латинські звичаї з церкви викидати, то Поляки кричать, що то нахил до “схизми”. Крик підносили Поляки в Галичині проти єп. Куземського, що казав занехувати “годзінки, ружанці” і др.

Говорить, що не Росія навертала уніятів до православія, але наділі вони самі верталися. Від першого поділу Польщі 1772 р. до 1796 р. унія стратила вісім мільйонів вірних і 145 монастирів.

Поляки хваляться, що вони були загороною (“пшєдмужем”) перед азіятами, а Качала каже, що се неправда, і наводить факти на доказ, що Поляки говорять неправду.

На закінчення.

Таким, як бачимо, був Качала і такою його книжка. Те, що тут згадане, то лише маленька частина змісту книжки, однак і з того бачимо яким правдолюбним чоловіком був Качала. Гідним християнином і гідним Українцем.

Порівняйте його вислови з тими, що нині говорять і пишуть прислужники Риму, яке се далеке одно від другого, як небо і земля. В Качали Поляки розбишак, бо такими показує їх історія; в Качали Рим польським розбоям помагає; в нього Кунцевич спільник польських розбишак, а для нинішніх прислужників Риму Поляки не злі люди, правдиві християне, **братний нарід для греко-католиків**; перед ними може греко-католик сповідатися, з ними дружитися, сходитися, радитися, співпрацювати як з добрими.

В Качали Кунцевич мучитель, а в римських послугачів мученик та ще і святий над святими. В Качали папа закликає Поляків до насильств над Українцями, а в тих папа заступник Христа, наслідник Петра. Рим — Апостольська Столиця, а хто їй не піддається, той проклятий. В Качали православні, що обороняли свою Церкву, були гідними людьми, а в римських поклонників вони погані **“схизматики, незєдинені”**.

Що для Качали було чорне, те для

нинішних гр. кат. провідників біле, а що там біле, тут чорне, бо того вимагає папський і польський інтерес.

Але ж Качала був гр. кат. священиком і деканом, знав теологію і знав історію. Знав як і в його часах Поляки поводитися. Але що він голосив правду, тому гр. кат. провідники його не згадують. Нехай греко-католики не знають, що такий правдолюбний гр. кат. священик жив на світі. Нехай думають, що всі були такі як ті, що Кунцевича прославляють.

Колись Поляки книжку Качали закупували і палили, а хіба нинішні провідники греко-католиків робили би інакше? Нема сумніву, що палили би, та наказували би греко-католикам: "Коли б ви тую книжку дістали, то не читайте, щоби ваша душечка не пропала". А Качалу звали би безбожником та єретиком. Але за часів Качали католицькі пропагандисти не мали ще тої сили, що мали пізнійше. Були і пізнійше гідні священики, для яких правда була важніша ніж Рим, але їм щораз більше уста завязували, а вкінці Шептицький заборонив гр. кат. священикам навіть щобудь писати і друкувати, та навіть з людьми про народні справи говорити.

Але нарід в Галичині ніколи католицизмом не клопотався і часто можна бу-

ло чути вислови: “Ми всі були колись православні”. І тому нинішні балачки латинізаторів, що з приходом большевиків до Галичини люде дуже за католицизмом плакали, то брехня. Аджеж католицизм готовив їм загибель. Коли плакали, то тому, що з католицької неволі переходять в неволю большевицьку.

До історії Качалової книжки треба ще пригадати, що її була передрукувала “Київська Старина” в Києві 1885 року. В 1886 р. видано ту книжку в Тернополи, в Галичині, в перекладі на українську мову і з деякими скороченнями, п. з. **“Коротка Історія Руси Стефана Качали”**, як 1-ий том **“Рускої Історичної Бібліотеки”**, що видавалася під редакцією проф. Олександра Барвінського, греко-католика. Здаєсь, що була вона і пізнійше ще раз видана мабуть коротшим змістом, де був і портрет Качали.

Подане з тої книжки в “Маловідомім” відновить пам'ять про таку книжку та про її автора. Читачі будуть знати, що був колись визначний гр. кат. священник, Стефан Качала, який думав не по католицьки, але по людськи, по християнськи і по українськи. Його пам'ять, як і його праця не повинна забутись!

„ВІДНОШЕННЯ ОБРЯДОВІ В СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ”.

Глядячи в минуле ми нагадуємо обставини, події, людей, їх працю; нагадуємо ворогів нашого народу; нагадуємо тих наших, що визначилися творчою працею для загального народного добра. Нагадуємо з їх праці те, що нам і нині може придатися. Такий перегляд минулого відкриває нам світ давніший, якого не бачить і не знає чоловік несвідомий, отже не може з нього брати науки для нинішніх потреб.

Вже згадувалися праці багатьох Українців, які давно, чи недавно жили, а може деякі ще живуть, а тут згадаємо ще дещо, — згадаємо книжку: — **„Об’єктивний Погляд на Відношення Обрядові в Східній Галичині”**, видану у Львові 1893 р., сторін 115. Її автор підписався: Іван Безсторонний, а дійсне ім’я його було Іван Рудович, що родився 1868 року.

Як. гр. кат. священник, був в Боринчах, в Бурштині, а далі у Львові, як радник консисторії. В посмертній згадці говориться, що “мав замилювання до історії нашої Церкви”. Помер 6-го серпня, 1929 року.

Часи, коли та книжка появилася були неподібні до нинішніх. Тоді свідомі

гр. кат. священники звертали багато уваги на Поляків, як смертельних ворогів українського народу і пригадували їх ворожі вчинки супроти Українців, що виконувалися впродовж сотень літ. Не дбали, що се може пошкодити католицизмови, що Рим може образитися. Правда стояла в них висше католицизму. Стояли на тому, що український нарід повинен знати дійсну правду про своє минуле.

Видно, що Рудович, як молодий чоловік, віддихав ще тим давним українським, а не католицьким воздухом, отже і зладив книжку, з якої тут дещо подаємо. Всюди зазначає він жерела, з яких бере матеріял, зазначає і сторони (ми тут сторін не наводимо). Згадуючи як православні Українці давно обороняли свою Церкву і її обряд, каже він:

“Не дивно, що чоловік так сильно ставав в його обороні, і відступниками називав тих, що покидали його. Не дивно, що при завойованню Руси через Казимира Вел., нетикальність словянського обряду і Богослуження нарід руський застерігав собі, та за Ягайла і других уступав тільки силі, коли опертися не міг. Й Хмельницький сам за віру тую, під котрою гречеський обряд і Богослуження в словянським язиці розуміли, відкликався, ко-

ли збройною рукою ставав в обороні потоптаних прав українського люду. **“За віру молоді, за віру”**, кликав він, а кілька сили в словах тих находилося, показали наслідки”.

Тут бачимо, що тоді Українці оглядалися на цілу українську історію, на справу цілого українського народу; їх очі зверталися на українське минуле, на Київ, на Козаків (їх книжка згадує), на Хмельницького, що завзято обороняв нарід і його Церкву перед Поляками. Аж пізніше католицька пропаганда почала відвертати очі греко-католиків від української минувшини і звертати до Риму наче б до української святої Мекки, а все дійсно українське показувати в чорнім світлі.

Вказуючи на латинізаційну політику Риму, говорить автор:

“Сто літ по смерті Методія (св. Методія і Кирила), т. є в р. 1000 по Хр., заборонив папа Іван XII., щоби не було єпископів інших ні в Чехах, ні в Моравії, як латинські. В Чехах, де нині правиться все по обряду латинському, правилась Служба Божа по словянськи ще в віку 11-ім (Сярчинські стор. 198), а в Польщі, іменно в Кракові, правилось Богослуження по словянськи на Клепарі за Владислава 2-го, 1389 р. (Длугош). Такий напір лати-

нізму був і в Східній Галичині, коли Галичина прийшла під пановання Польщі. — До Романа Галицького писав папа Інокентій 3-ий 1204 р., щоби прийняв латинську віру, під котрою латинський обряд розумівся.”

Тут показано як воюючий Рим силувався нищити словянський обряд і заводити латинський. В Польщі пляни Риму виконували Поляки, маючи в тім також свій інтерес. Показана тут нахабна заборчість Риму.

Дальше наведемо дещо з того, що в тій книжці говориться.

**

Під днем 1-го серпня, 1324, писав папа Іван 22-ий до Владислава Локетка, що дає відпуст для тих, що умруть від ран на війні з шизматиками (православними), також у війні з Татарами і поганцями. (Шаран. Іст. Гал. Р.). — Значить: православних Українців ставив папа нарівні з Татарами і заохочував до війни.

Казимир Великий, підбивши землі руські, хоч нетикальність віри запоручив, однакж нищив церкви руські. (Морачевський, Лелевель).

Морачевський каже: “Ляхи латинники віддавна нищили руську Церкву, єпископів виганяли, а князів, боярів і нарід переслідували”.

Ягайло рівняв з Поляками лише тих

Русинів, що прийняли латинізм. (Кромер).

В 1372 р. писав папа Григорій II-ий до латинських єпископів в Кракові, щоби усували єпископів православних. (Гарасевич).

В Галичині дано на віновання латинського архієпископства добра руського митрополита. (Длугош). Єпископство латинське в Перемишли віновано з дібр єпископа руського.

Ягайло казав в Перемишли вигнати руських духовних з катедри, трупи і попіл (з тіл) повикидати, церкву наново посвятити (на костел), і серед плачу, крику і проклонів місцевого народу посадив духовних латинських. (Морачевський).

Ягайло в 1434 р. добра руської церкви, — місточко Яслиска, села Круликова, Бискупиці, Далеев і Нова Ясінка, в окрузі Сяноцькім, передав латинському єпископови в Перемишли. (Домбч. Фр.).

Король Жигмонт I-ий в 1507 р. дав латинському єпископови власть — поставляти заступників духовних, чи світських, котрі мали б візитувати руські синагоги (значить: православні церкви) і священників, та їх карати і поправляти.

Львівський магістрат (польська управа міста) не дає Русинам ні спокійно жити ні спокійно вмерти не позволяє.

Польські королі роздавали найкористніші маєтки (православні монастирські) своїм прислужникам, котрих ставили архимандритами, єпископами і митрополитами. Михайл Рогоза, Адам Потій іменовані митрополитами Київ. Надворні секретарі — Яким Мороховський, Йосиф Баковецький, єпископами в Володимирі; Атанас Крупецький єп. в Перемишлі, які самі переходили на унію і змушували до того дієцезію.

Року 1550 відобрав Жигмонт 2-ий Август Русинам церков (православну) в Сяноці, поставлену князем Сварном. **Русинам дозволив в місті збудувати церкву, але до трох днів; як до того часу церкви не поставлять, то втратять право.** Русини купили стару церков в Ясенові (очевидно деревляну), працювали день і ніч, і поставили церков, котра стояла аж до 1798 року.

Року 1580 віддав король Баторій всі добра в Полоцьку й околиці, на просьбу Петра Скарги, Єзуїтам. (І. Стебельський).

Року 1375 заснував Володислав Опольський архієпископство латинське (польське) у Львові й єпископство в Перемишлі і Холмі. Для Галицького архієпископа була забрана церков руська. (Длугош).

В роках 1381 і 1436 постановлена в

Польщі інквізиція заборонила в Галичині ставити і поправляти церкви.

Король Іван Альбрехт приказав 1497 року, щоби Русини польські свята заховували.

Добра, що належали до руських (православних) митрополитів, відбирали і давали на віновання польських духовних. (Літоп. Гарасевича).

Король Зигмунт І-ий наказав, щоби в Буську ніхто не був допущений до уряду, хто не латинник. Декрети синодальні в Петрикові 1542 р. під председательством архієпископа гнєзненського і краківського єпископа заборонили Русинам публичне Богослуження і будову церков.

Року 1583, на Святий Вечер, попечатав польський архієп. Суліковський церкви у Львові, повиганяв від престолів овящеників, побиваючи їх, щоби в руські свята не правили Богослуження, і так щоби Русинів (православних) примусити до святкування свят латинських.

За Зигмунта І-го, 1521 р. не вільно було Русинам ні померших публично ховати, ні хорих відвідувати зо Святими Тайнами, тільки все крадьком. (Тоді ще унії не було).

Як лише Казимир Русь до Польщі прилучив, звиклим польським звичаєм зачав нищити руську Церкву і заводити

костел. Хто з боярів дав на собі хрест (хрещення) поправити по католицьки, зараз набирав значіння і впливу. (Морачевський).

Все дотепер згадане належить до часів перед унією, а такого згадана книжка подає більше.

Унія не принесла ніяких полеш.

Унія не охоронила Русинів перед переслідуваннями. На похорон Жигмонта 3-го, 1632 р., приїхали і руські владики до Перемишля, але латинські духовні заборонили їм брати участь; аж вмішався в справу папський нунцій і тоді були допущені, але аж по латинських каноніках. (Домбч. Ф.).

Допущені не по польських єпископах, але по звичайних польських священниках, що мали титули каноніків.

Найтяжче діткнуло Церков Православну товариство Єзуїтів. Воно перетягало до латинства побічними дорогами. Вже син Константина Острожського перейшов на латинізм і назвався Янушом. Доступ до науки мала тільки шляхта, а нешляхтич був засуджений на темноту. Треба було і Василіяні обдерти з освіти і дати на пониження. Треба було їм покасувати деякі звичаї в обряді грецьким і впровадити латинські. Тее вони зробили на Замойським Соборі 1720 р. під

проводом папського легата Грімальді. Там впроваджено читану ("тиху") Службу Богу, приказано усунути царські врата (Іконостас), щоби надати церквам вид костелів і др. (Літопис Гарасевича).

Латинське духовенство побирано десятину від руських людей, хоч тії мали свого пароха. Брали нераз і від парохів. На синоді 1643 р. польські єпископи постановили, щоби уніятські єпископи не вчили і своїм священикам не дозволяли вчити, що латинському духовенству не належиться давати десятини. (Літоп. Гарас.).

Уніятські церкви називають синагогами. (Літоп. Гарас.).

Які були польські ксьондзи. Тарновський, що вбив понад 20 селян і рідного дядька (вуйка), став ксьондзом. В нього в парохії був місцевий ксьондз, що запросив до себе Тарновського на Великдень і тут посварилися. Тарновський казав чекати на себе в костелі на "нешпорі" (вечірню), а коли той, не дочекавшись, сам відправив, то Тарновський казав ксьондза бити, а здогонивши його, пробив його мечем і вертів мечем в його тілі. (Істор. Бібл. Барвін., т. IX).

В часі Замойського Собору 1720 р., і потім, на єпископів брали тільки з Василіян; світські духовні були крайно темні. Так повстала думка, що єпископами можуть бути тільки монахи. І так світ-

ські особи вступали до монастиря щоб стати єпископами і маєтками єпископськими володіти. Ті маєтки роздавали потім своякам, які старалися їх на завсіді затримувати. (Літ. Гарас.).

Уніятський єпископ, Лев Шептицький в 1774 р. повідомляв цісареву Марію Тересу як польські ксьондзи, а навіть монахи Русинів (уніятів) кривдять:

1. Перетягають на латинський обряд. Від 1758 р. до 1765 перетягнули самих визначніших 1200.

2. Русинів собаками, а їх віру собакою називають.

3. Руських священиків до гробівців між трупів замикають.

4. Не дозволяють руським священикам Богослужень відправляти.

5. Свята руські зневажають і підданим зневажати приказують і т. п. (Літ. Гарас.).

Перемиський уніятський єпископ, Максим Рило, взятий з Василіян, Поляк, сам старався нищити гр. кат. обряд. (Літ. Гарас.).

Зіморевич в "Історії міста Львова" каже: "Я думаю, що Русинів треба винищити; а як Рим став славним знищивши Картагіну (в Африці), так і Подяки прийдуть до слави по винищенню Русинів".

Дня 12-го лютого, 1839 р. перейшли на православіє три руські єпископи (уні-

ятські) в Росії, і то Василяне, а то, як вони виказували, з причини, що унію Поляки дуже зле трактують й уніятів за свою здобичу вважають. Тее ствердив і папа Григорій 16-ий в промові на тайній конференції 10-го грудня, 1839 р., в якій висказав такі важні слова: — “Сполучення Русинів з Римським Престолом виставлене було на різні противности”.

Року 1844, 22-го мая митрополит післав письмо папі Григорію 16-му, де говорить: — “Були часи, коли люде думали, що католицька віра може лише тоді стояти твердо, коли Русини занехають свій прадідний обряд і приймуть латинський. Длятого грецьким обрядом погорджували, церккви руські з їх майном забирали на латинські костели, греко-католиків, особливо багатих магнатів, переводили на латинізм, і так гр. кат. обряд старалися знищити. Таке діялося не тільки тоді, коли Церква Православна не була з римською злучена, але і потім, коли вже зєдналася. Ті надужиття робили світські власти, але більше робило таки латинське духовенство”.

На Литві мали латинські єпископи від папи Александра 6-го надану власть, з 2-го липня, 1501 р., **взянути і смертію карати** іновірців, схизматиків, Татар і Вірмен, як і тих, **що противилися даванню десятини**. Домінікани нищили схизматицькі (православні) книги, навіть в

Кракові видані, як Октоїх з 1491 р., Часослов, Псалтир, Тріод постну і цвітну. Ще більше причинилися до златинщення і спольщення Єзуїти з другої половини 16-го століття.

В Галичині і деінде польська шляхта церкви жидам винаймала. Лист Якуба Лисаковського, даний панови Міклашевському і Жидови Песахови зазначає, що — “випускає в Холмським повіті Слуш Чербарський з усіми пожитками, з церквами і підданими...” (Установи).

Лист Пронського з 1595 р., який є в городських актах володимирських, даний панови Буркацькому і Жидови Абрамкові, говорить, що — мають всі пожитки на себе брати, підданих судити, а **навіть горлом карати** (вбивати) без відклику до нас”. (Установи).

Польща була католицька, нібито християнська, й Українців тягнула до католицизму, а яка вона була? Каже Бандке (польський історик): **“В цілій Європі розуміли, що польський нарід в 18-ім століттю був в віку дитинства, на тім ступени варварської дикости і темноти, на яким була ціла Європа в середніх віках”**.

Романа Мстиславича намовляв 1204 року папа Інокентій 3-ий, щоби прийняв латинську віру, а папа дасть йому королівську корону й оборону. На те Роман сказав папському легатови, що

для нього досить меча, і він його має.

Королівський підचाший, Древинський, говорив королеви Жигмонтови 3-му, що хоч в його війську Русини є найлучшими вояками, то король накидає їм негідних владик; а львівський магістрат (міська управа) **не дає Русинам ані спокійно жити, ані спокійно вмерти.** — Польські королі роздавали своїм прислужникам найбільше доходів маєтки (головно монастирські), котрих ставили архимандритами та митрополитами. Так були Михаїл Рогоза і сенатор Адам Потій іменовані київськими митрополитами. Надворні секретарі, Яким Мороховський, Йосиф Баковецький єпископами в Перемишлі, котрі самі переходили на унію і примушували до того дієцезію. (Домбч. Ф.).

Коли у Львові 1708 р. Братство прийняло унію (під примусом), то Русини домагалися рівних прав з Поляками. Їм таке обіцяли, але наділі ще гірше Русинів переслідували. Русини з єпископом Варлаамом Шептицьким хотіли міську раду скаржити перед королівським трибуналом в Варшаві, отже збирали гроші, щоби вислати до Варшави своїх представників, — і тоді міська рада при помочи війська зібрані гроші повідби-рала, (руські) склепи і пивниці запечатувала, впертих і вбогих (Русинів) саджала до арештів, била, і найбільші

жорстокости виконувала. (Зубрицький).

Грецькі (знач. православні) церкви не інакше **як синагогами, а Русинів поганями називали** і при переході на латинський обряд наново хрестили, хоч папа Александер 6-ий таке забороняв. ((Домбч. Ф.).

Крім "Проекту на знищення Руси" з 1717, був ще другий Проект з 1786 р., де говориться, що піддані мають слухати панів і прийняти латинський обряд. Церковні свята покасувати. Греко-католицьких священників понаганяти, а польських поставити (Домч. Ф.).

В 1704 р. Шведи, здобувши Львів, наклали контрибуцію (воєнне відшкодування), а польська міська рада величезну часть наклала на Русинів, на церкви, — 10,000 талярів. Щоби заплатити, Русини (Українці) позбулися з церкви прикрас і дорогих річей, бо міська рада грозила, що знищить церкви порохом і людей буде смертю карати. Потім король церкви від того надмірного податку увільнив, однак деякі пани Поляки з міщан, як Смелінг, Д. Вільчек, напирали, щоби ми все доплатили, кажучи: **Лучше церкви попалити, а там Жидів і хлопів посадити, щоби була користь.** (Зубрицький, Крон. міста Львова).

Василіяне, рекрутовані з Поляків в надії, що стануть уніятеькими єпископа-

ми чи провінціями, не вміли читати навіть кирилиці, себто церковного письма. (Установи).

Вже Рутський в скарзі до Риму 1622 року говорить, що Єзуїти самої руської молодіжи перевели на латинство 200, а при війську те саме. (Установи).

Коли Поляки знищили православну митрополію галицьку та львівське єпископство, то церковні добра забирали польські шляхтичі і король. Коли ж єпископи Тучапський і Балабан домагалися, щоби ті добра назад звернути, то польський сойм рішив 1665 р., що хто буде звороту тих дібр домагатися, то заплатить 5000 золотих карі. (Зубрицький).

Кард. Коссовський говорив в Яслиських 1756 р. перед зібраною громадою: **“Що Русин — то пес і песяча віра”**. (Установи). Говорив він про греко-католиків.

Того ж року ксьондз Квяткевич в Жовкві, — коли польська процесія хотіла йти до руської церкви, крикнув: **“По-що вам йти до тих капусняків схизматичьких?”** На докір пароха він відповів: **“Я волів би бачити пса, ніж каналій руських”**. (Установи). Каналії — голова.

В Кукільниках, Журавні і Жидачеві приказували польські ксьондзи брати від руських священників десятину з па-

сіки, а як будуть противитися, то їх жінок різками бити. (Установи).

В Журавні за таке шляхтич Лапшинський побив сильно священникового сина, а польський ксьондз радив, щоби тому синові ніс й уха відрізати. (Установи).

Єзуїти в Настасові висміювали руський обряд публично, порівнювали його з вірою турецькою і церкви синагогами називали. (Установи).

На похороні Вишпольської в Кохавині Кармеліти (монахи) гостили польських ксьондзів в сали, а руських гостили в стайни і їх висміювали. (Установи).

Домініканський ігумен (пріор) закликав до себе руського пароха Петра Даньковського, обдер його з одежі і казав побити. (Установи).

Помічник польського єпископа, Оранський, казав бити руського пароха Ганкевича, з Торчина, в своїй кімнаті. Він забирав доходи руських священників і дозволяв своїм повномочникам робити з руськими священниками що хочуть. Один з тих хотів в церкві руського священника застрілити, але той сховався за престіл. (Установи).

Коли через унію русини поділилися на унітійв і православних і почали проти себе виступати, то Поляки в своїм проекті поставили правило: **“Пусціць Русіна на Русіна, а оні се самі вигубію”**

— Пустити Русина на Русина, а вони самі себе винищать. (Установи).

Крилошанин Антоній Левинський писав 21-го квітня, 1773 р. до папського нунція в Варшаві: **“Схизмати Москалі гноблять уніятів, але гнет, який ми терпимо від католиків Поляків, приводить нас до розпуки. Не вважають нас і за сотворіння Божі. О Боже! Дай терпеливість, або змети нас з лиця землі! (Установи).**

На Підліссю в Гуслю ксьондз Крето-вич в пості перед Різдвом ходив з органістом по руських хатах і кусочки солонини в горшки до страв кидав, щоби Русинів до зломання посту примусити. (Установи).

В 1768 р. польські конфедерати ухвалили, щоби Русинів або на латинство перевести, або їх винищити. (Установи).

Що все те показує.

Тут наведена лише часточка з того, що в згаданій книжці знаходиться, але і те, що тут згадане показує, **що Поляки не були христіянами.** Вони були гіршими від поган, — бандитами, які свій бандитизм християнством підмальовували. Вони були католиками, то правда, але католицизм, як виходить, був точно таким як і Поляки. Нехристиянським.

Та давнійші Українці, хоч і звалися греко-католиками, мали на увазі цілий

український нарід і цілу його історію. Для них Православна Церква не була “схизматицькою”, чи “незєдиненою”, але Українською Церквою, якої частиною була гр. кат. Церква. В гр. кат. церквах же голосили: **“і всіх вас православних”**. Пригадували, що греко-католики то православні. Тоді пам'ятали, що Поляки насильствами завели унію.

Тому в згаданій гр. кат. книжці Хмельницький і козаки не вважаються “схизматиками”, але гідними Українцями, що обороняли нарід і Церкву перед варварськими Поляками. Значить, — був час, коли і греко-католики думали своїм розумом, — не по католицьки, тільки по українськи і по християнськи.

**

Але католицька єзуїтська пропаганда довела до того, що греко-католики починають вважати себе народом окремим від православних, — **українськими Хорватами**. Загальна Українська Історія не є вже їх Історією. Для них латинізатори пишуть **Українсько-Католицьку Історію**, Українсько-Хорватську, в якій Поляки є **братами**, та **собратами** греко-католиків, рідними, а православні Українці “схизматиками, незєдиненими, проклятими”. В тій Історії Поляки є для греко-католиків **“братним народом”**. Так нині розбиває римсько-польська політика український нарід!

Нині католицькі спасителі годують греко-католиків католицькою пологою, від якої не розвиваєсь здоровий розум, але сліпий фанатизм. Ростає заворот голови.

Беріть нинішню католицьку пресу і книжки, чи знайдете там, що Поляки були відвічними смертельними ворогами українського народу? Все промовчуєсь і ставиться перед очі лише папу, Апостольську Столицю, Рим, Люрд, Тісерана, Потія, Кунцевича, Шептицького...

Ведуть до того, щоби греко-католик не дивився в сторону свого народу, не заглядав до Української Історії, але всю увагу звертає на чужих, — Рим, Італію, Францію і величав тих, що Полякам служили.

Хто нарід до такого веде, чи вірить він в Бога? Вірить пустими словами, але не ділами. І Юда Христа цілував, але разом його і продавав.

**
*

Згадана книжка належить нині до рідкостей. Хто нині її має? Не згадати її, а вона забудеться на радість латинізаторам. А вона цінна.

В наведених книжках zostавлено слова "Русин, руський", як є в книжці, але під тими словами треба розуміти "Українець, український".

КНИЖОЧКА — „В ІМЯ ПРАВДИ”.

Історичним документом є книжочка проф. Романа Гамчикевича п. з. **“В ім'я правди”**, стор. 24, видана в Перемишлі 1927 року. Її зміст більший, як її обем, і коли б її не згадати, то про неї пам'ять затратиться. А їй належиться також місце в Українській Історії.

Починає Гамчикевич від 28-ох скарг, що визначні особи з Перемиської єпархії вислали на Коциловського до Риму, але Рим все злегковажив. Про характер тих, що вислали скарги, каже Гамчикевич:

“Автори жалоби (скарги) поважні старші люде (професори, адвокати і др.) з висшою освітою, свідомі досягlosti (ваги) свого письма. Се люде чесні, яких дотеперішне життя дає запоруку, що до клевет і ложі (брехні) вони неспосібні. Вони кермувались виключно добром українського народу і його Церкви”.

Відоме, що Рим справи не розсліджував, оскаржуючих не питав, не вимагав доказів, Коциловського похвалив, а оскаржуючих осудив. Нагадуючи те Гамчикевич вказує на крутарську політику Риму, якому справедливість байдужа. Каже Гамчикевич:

“Голословне твердження (Риму) не представляє ніякої стійності і ніхто не обов’язаний з ним числитися. Св. Конгрегація (папські міністри) мимо свого епітету (титулу) — **“свята”**, є встановою людською, і коли хоче щоби люде з нею числилися, то і вона му-сить числитися з вимогами людського розуму.”

Нагадує Гамчикевич, що Коцилов-ський, ставши єпископом, завів — **“систему безоглядної нетерпимости супроти всего, що не є католицьке в його розу-мінню”**.

“Владика забуває, що живемо в 20-ому столітті, що наука і культура вибороли людству свободу думки, по-чувань і стремлінь; що душу людську побіч релігійних справ зворушують і захоплюють справи національні, су-спільні, політичні...

Перед очима Владики маячать дав-но минулі століття середовіччя з усі-ми своїми страхіттями, — з костира-ми, на яких горіли письма еретиків (і люде горіли! — В.К.), з своїми клят-вами (проклонами), анатемами, кру-ціями (“хрестними” війнами) і Бог зна що. Але часи Церкви воюючої, що була нещастям християнства і його проклоном, давно минули”.

Значить: Коциловський поводить ся як давний диктатор. — “А Рим числить ся лише з тими, що представляють якусь силу. Ми ж під сю пору не представляємо для Риму ніякої сили”.

**

Справа Івана Франка... Каже Гамчикевич, що він 1919 р. з другими звертався до парохіяльного уряду в Перемишлі, щоби мати поминальне Богослуження по Франкови. Було би прийшло найменше 5000 народу. Але Ординаріят (Консисторія) не згодився, — **“бо Франко був атеїст”**. На увагу, що річ Бога судити, а людський обовязок молитися, була відповідь, що парохія, коли буде вигідно, може відправити за Франка тихе Богослуження (значить — без народу!)

Тут є пригадка, що Коциловський 1926 р. заборонив священикам брати участь в споминах по Франкови. Виходить, — **“що Українець католик творів Франкових не повинен брати до рук; що письма Франкові повинні бути спалені, а його ім'я прокляте”**. А далше:

“Чи не паленіти з сорому що Владика має відвагу зневажати пам'ять одного з найкрасших синів нашого народу? Франко був велитом ума, велитом праці, велитом посвяти для свого всіми опущеного народу. Де ж є той

доробок Владики, на підставі якого Владика міг би рівнатися з Франком?”

Православні... В Перемишлі й околиці жив гурток православних Українців, що втекли від большевиків. Перед Великоднем 1926 р. звернулися вони до голови Т-ва Бурси св. Николая, щоби дозволив їм в ідальни гімназійного інституту відправити Великодне Богослуження.

І голова дозволив. Як рідному братови не дати в своїй хаті місця на молитву? — **“Я, — говорить Гамчикевич, — дав би салю, і того не може мені заборонити ніяка власть, жаден священик, жаден єпископ, ані Свята Конгрегація, бо призвів на те я маю від Бога”.**

А Коциловський? Він вдався до польського уряду у Львові і той заборонив давати православним салю на Богослуження.

Тую справу розглядали опісля професори духовного семинаря і вирішили:

“Управа Бурси може вважати себе за оправдану в совісті, коли в виїмкових випадках відступила православним Українцям-емігрантам салю на їхнє Богослуження”.

Тут Гамчикевич пригадує, що в часі першої війни на приказ державного уря-

ду правилися Богослуження в греко-католицьких церквах для православних во-
яків і Коциловський не протестував. Раб!
На приказ уряду він і на турецькі Бого-
служення в церквах готов годитися.

**

“Українська Шадниця”... Голова
Бурси, який дав салю на православне
Богослуження, був також урядовцем
“Шадниці”, отже Коциловський відкли-
кав священників, що були в заряді “Шад-
ниці” і забрав зі “Шадниці” фонди Пе-
ремиської єпархії, і передав іншій фінан-
совій інституції (певна річ — не україн-
ській! — В.К.). А “Шадниця” була укра-
їнською фінансовою інституцією; та чи
єї ділом було інтересуватися питанням
про православне Богослуження?

**

В “Інституті для дівчат” покровите-
лем був єпископ, та 1924 р. Загальні
Збори покровительство скасували. Ска-
зали: “Ми нація демократична, а всяке
покровительство з принципом демокра-
тії не годиться. Покровительство се
встанова небезпечна. Господь знає хто в
будущині засяде на владичім престолі, і
що при помочи такого покровителя мо-
же статися з мільйоновим майном. Часи
не дуже безпечні...”

Але сила того покровительства вия-
вилася вже 1921-1922 р., коли через не-
порозуміння з зарядом Коциловський

через три місяці не давав до жіночої гімназії катехита (учителя релігії), отже три місяці не вчили релігії. Аж дав катехита коли почали грозити. Каже Гамчикевич:

“Владика вимагає від своїх вірних річей, яких вони без здоптання своєї власної гідности національної не можуть зробити. Се ж навіть не до подумання в теперішніх часах, щоби свідомий Українець остав сліпим і глухим на знеславлення памяти Франка; щоби гнав від себе своїх братів лише тому, що вони православні; щоби рівнодушно приймав до відома, що Владика забираєсь нищити українську установу (Щадницю). Се з національного боку погане, а з церковного шкідне... Ось характеристичні черти Владики, якому в часі для нас можливо найтяжшому, Рим повірив керму нашої Церкви в перемиській епархії.”

Се головне, про що в книжочці Гамчикевича говориться. Тут маємо факти, тут маємо і погляди Гамчикевича на справи і події, що тоді відбувалися. Се важне! Коли б тої книжочки не згадати, то слід за нею може загубитися, бо хто її тепер має? А се документ часу! Се голос одного з тих свідомих Українців, що церковними і народними справами клопоталися. Се картка історії.

Але голосу Шептицького тоді не було чути. Він не журився тим, що діялося. Не старався лиха спиняти, хоч на нім лежав до того перший обов'язок. Коли світські вірні підносили голос, то чому він мовчав? Очевидно мовчав як Поляк, якого цілею було нищити Церкву й український нарід.

Скаже хто: "Він не мав пава в справі другої дієцезії мішатися", але се неправда! **Проти зла всі люде мають право виступати**, а на нім же, як митрополитови, лежав обов'язок над дієцезіями, для яких він був митрополитом. Се був його і християнський обов'язок!

Ще одно... Тут бачимо як начальством Церкви можуть стати всякі злодіяки, хами, хруні, крутарі, і закриваючись своїми титулами, можуть виконувати розбишацькі злочини. Назверх Божі слуги, а в душі вовки.

„ВОЮЮЧА КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА”

Римська Церква урядово називає себе **“Воюючою Церквою”** — екклезія мілітанс, отже такою, що провадить війни. Але війни є оправдані і неоправдані.

Оправдана війна, коли хтось перед напасником обороняється, але війна для рабунку, для поневолення, не є оправдана. Се розбишацька війна.

Війни Половців, Татарів, Турків, Поляків, Москалів, большевиків, се були розбишацькі війни. Провідники тих війн могли виправдувати себе хіба тим що вони “воюючі”, і тому вони мають право воювати.

Коли 1575 р. Татари напали на Україну, то забрали в неволю 55 тисяч людей, 40 тисяч коней, 500 тисяч всякої худоби та безліч овець. А кілька людей повбивали, те невідоме. Про таке ходило і всім другим, що на Україну нападали. Перемогли і використовували.

Поляки, що були католиками, перемігши Українців, обрабували їх з багатих провідинх родин, — спольщили їх і майно собі забрали. Завівши унію позбавили Українську Церкву її прав, а нарід запрягли в панщизняне ярмо.

Скаже хто: “Се робили Поляки, а не католицизм”, — але де був католицизм, коли вони таке робили? Сидів в Римі? Поляки ж були вихованки католицизму і члени Римської Церкви. Чи вона за їх роботу не відповідає?

Воевник-рабівник руководиться лише **правом сили**. Щоби досягнути цілі він вживає насильства, брехні, ошуки, фальшовань, підступу. Обіцяє чого не думає дати; присягає, щоби присяги не дотримати.

Може приходити з усміхом, з піснюю, з молитвою, з хрестом в руці, з Бі-

блією, з дарунками. Може голосити принципи свободи, рівності, братерства; може жалувати покривджених, — але все те є лише брехливими способами для дурення легковірних.

Як Римська Церква воювала.

Що Римська Церква воювала, того заперечити не можна. Хоч правда, що ані папи, ані їх кардинали не воювали своїми руками, — але своєю політикою, своїми наказами, законами, постановами, проповідями та науками, якими підготовляли других до всякого роду воєн. Звичайні папські вірні воювали, доведені не раз до дикого фанатизму та ідіотизму.

Поки папи мали свою державу, то воювала їх армія. Папи до війн підюджували також католицьких володарів.

Хрестні походи проти турків (11—13-ий вік) були заборчими війнами Римської Церкви. Побиваючи Турків, католики нищили і православних Греків і заводили там Римську Церкву, хоч ті сторони були грецькі православні.

Воєнним римським походом була **Інквізиція**. Римським воєнним походом була **“Ніч Вартоломея в Франції**. Подібно-го можна і більше згадати.

Папи і польських королів до війни проти православних заохочували. Папа Іван 22-ий писав до польського короля,

Володислава Локетка, 1-го серпня, 1324 року, що відпустить гріхи тим, які вмруть на війні з схизматиками (православними), а також з Татарами і поганами. Православних ставив нарівні з Татарами.

По вбивстві Кунцевича папа Урбан 8-ий писав до Жигмонта 3-го, 10-го лютого, 1624 року:

“Нехай буде проклятий той, хто здержить свій меч від крові. І так, державний королю, ти не повинен здержувати себе від меча й огню. Нехай **ересь** почує, що жорстоким злочинцям нема помилювання”.

“Єресь”, се православні з їх Церквою.

Так папи воювали з тими, що не хотіли їм коритися.

ЩО ДІЯЛОСЯ В ХОРВАТІІ.

Коли в другій війні Гітлер входив до Югославії, то Хорвати проголосили свою “Хорватську Державу”, в якій було 5 мільонів Хорватів-католиків і 3 мільйони православних Сербів. І почали Хорвати православних Сербів винищувати. Вісти про те говорять — що від 1941 до 1945-го року Хорвати вбили 1 мільон і 700 тисяч (1,700,000) (православних), а 240 тисяч примусили стати католиками. І все те мало робитися під проводом

“Католицької Акції” через її організації. А даліше, що архієп. Степаніч мав визначувати провідників для такої роботи. Коли б ті вісти не були точні, то все ж виходить, що там щось страшне діялося.

Монах Срецко Періч голосив в Церкві, що Сербів треба вбивати, а найперше його сестру, що одружилася з Сербом. Голосив, що не гріх вбивати, коли се для справи Католицької Церкви.

Монах Сіміч Векослав з Кніни сам повбивав багато Сербів.

Ігумен монастиря в Костайніці стояв на мості, коли організація “ушастів” вбивала сербів і кидала до річки, та заохочував до мордовання.

Герман Кастімір, ігумен монастиря в Грунтічу, був провідником вбивств в Гліні. За його поводом через кілька ночей вбивали православних в церкві в Гліні.

Священик Євген Пуїч перерізував горло православного священика.

Коли могли робити таке священики, то що робили звичайні католики.

**

Генерал Міхайловіч вислав був відозву до аліянтів 5-го лютого, 1943 р., що би в ті справи вмішалися, але аліянти мовчали.

Бувший міністер Югославії, Првіслав Грізогоно, сам Хорват, 8-го лютого, 1942 року, вислав лист до архієп. Степінаца,

де оповідає про ті розбої, — як саджали православних на палі, як їх палили в домах і церквах, вирізували язики, вибирали очі, відрізували уха, переломлювали руки і ноги, забивали в голови цвяхи, розбивали діточі голови до стін, насилували жінок. А тисячами тіла помордованих плывуть ріками — Савою, Дравою і Дунаєм. Савою плыв човен з купою дитячих голів, а між ними голова жінки, мабуть їх матери. **А монахи й монахині носять ножі в одній руці, а в другій хрести і молитовники.** (Лист Грізона довгий і тут лише побіжно згадується що в нім говориться).

Але Степінач нічого собі з того не робив. Згадати, що протестувала і Сербська Церква і Болгари.

Наведене взяте з англійської книжочки п. з. **“Ревенінг Вулфс”** (Хижі Вовки), виданої в Канаді. Також українська преса в Європі згадувала французьку книжку, де ті хорватські події описувалися і з неї дещо подавала.

Перевести Українців на Сербів і Хорватів.

Пропасть між Сербами і Хорватами була давно відома Українцям і тому галицька преса не раз говорила, що католицькі діячі хочуть розбити Українців на **“Сербів і Хорватів”** і завести між ними братовбивчу війну. А Серби і Хорва-

ти то один нарід, з одною мовою, але розбитий католицизмом на двоє. Сербі православні, Хорвати католики.

Гр. кат. священник, **о. Д-р В. Пелліх**, говорив в польськiм соймі 7-го лютого, 1929 р. так (беремо за ктол. “Нивою”):

“Український нарід православного ісповідання, хоч і ріжниться деякими догмами і канонами від римо-католицької Церкви, то проте має глибоку віру в Бога і має чисту і освячену душу для молитви.

“Ми бачили і бачимо як польська політика бавиться нашою Церквою для своєї ціли: **дівіде ет імпера** (поділи а тоді запануеш). Одні хочуть витворити поміж Українцями уніятами та православними релігійну пропасть на зразок Сербів і Хорватів, другі бажають зробити з православних Українців просто католиків-Поляків; інші знов творять окрему інституцію, т. зв. римо-католицький костел східно-словянського обряду...”

Отже Українцям вже давно була відома та пропасть, яку „воююча” Римська Церква витворила була між сербським народом перевівши одну його частину на католицизм. Певне, що таке було би і на Україні, коли б там католицькі місіонарі почали ширити католицизм.

Замасковані католицькі наступи.

Де не було можна йти отвертою війською, там Католицька Церква завсігди йшла замаскованими заборчими наступами. Вона висилала до інших некатолицьких країв своїх місіонарів, яких там ніхто не запрошував, своїх монахів, своїх агентів, що йшли туди з хрестами в руках, але хитрощами провадили там загарбницьку римську політику. Засновували там свої школи, де виховували римських прихильників, засновували католицькі шпиталі, організували католицькі товариства, притягали визначних багатих людей до католицизму, щоби здобувати від них гроші, самі здобували впливові становища, — а все те для поширення сили католицизму.

Тому не диво, що коли їх замаскована робота ставала надто видною і нахабною, то тих папських агентів безцеремонно проганяли з різних країв Європи, як прим. Єзуїтів та Домініканів, що були великими хитрунами і нахабами.

Ось так виглядає воююча Католицька Церква! Вона лізе, де її не хочуть і не потребують, а коли влізе, то робить нелад і загортає для себе що може; а коли зорганізує більшу силу, то робить з католиків фанатиків та ідіотів, а ті вимордовують тих, що не хочуть Римови піддатися. Коли ж хто проти тої загарб-

ницької політики виступає, то кричать, що це виступ проти Церкви.

І нема сумніву, що “Католицька Акція”, яку вже і в Канаді між Українцями проповідують, є тою самою “Католицькою Акцією”, що була в Хорватії.

Як “воююча Католицька Церква” воювала, про те широко говорить історія, і се заставляє і других бути “воюючими”, а бодай обережними і рішучими в відношенню до католицизму. Се ніщо, що він йде з хрестом в руках. Важне — з чим він йде в душі.

Так Рим вже унією розбив український нарід на двое.

ДЕЩО ПРО ВИХОВАННЯ В ІНСБРУКУ.

Українцям треба було своїх шкіл, своєї науки, свого власного розуму, а не чужого, але гр. кат. церковні правителі на перше місце ставили чужі школи і чужий розум. І чужі школи виховували яничарів.

Кунцевича вчили польські Єзуїти і знаємо як виховали.

Єзуїти вчили синів українських бояр (шляхти) в своїх школах і виховали на Поляків. Таке було завсігди.

Яків Головацький, приятель Мар. Шапкевича, говорить в своїх Споминах,

що митр. М. Левицький післав на науку до Риму шість хлопців, себто:

“Післав українське дерево до Риму, щоби порубати його римською сокирою на клини, а ті мають колись розрубувати (колоти) український національний пень, бо залізні сокири (Єзуїтів) працювали безуспішно і поробили тільки зарубини”.

Тоді вже розуміли, що коли Українець виховався в римсько-єзуїтських школах, то виховався на ворога свого народу. Та і пізніше самі гр. кат. зазначували, що вихованки Інсбруку чи Риму були латинізаторами.

**
*

Місто Інсбрук в Тиролю (альпейська країна на північ від Італії), і хлопців з Галичини висилали на науку теології до Інсбруку, або до Риму.

“Нива”, ч. 17, 1907 р. нарікає на “Діло”, що воно, — **“Йдучи за пресою “поступових” теологів в Німеччині, схарактеризувало інсбруцький (теологічний) виділ як жерело: “теологічного обскурантизму (затуманювання), італійсько-єзуїтської реакції (ворожнечі до поступу); що інсбрукський виділ виказує: наукову відсталість, теоретичну безплідність, теологічне обску́рство”**.

Дальше говорить “Нива”, що “Діло” нарікає:

“На найновіший клерикальний курс серед нашої церковної ерархії (єпископів), яка ігнорує (легковажить) представителів “чільної” поступової німецької теології та висилає руських студентів на студії до того університету, з яким не хочуть нічого мати спільного представники німецької католицької науки”.

З того виходить, що в Німеччині була двояка католицька теологія, — одна **поступова**, а друга **назадницька**, і якраз на науку тої назадницької теології (єзуїтської) галицькі єпископи посиляли гр. кат. студентів.

Там же в “Ниві” читаємо як “Діло” писало, — що студії наших теологів в Інсбруку противляться інтересови нашої національної культури і нашої теології; що наша теологія пійде шляхом реакції (назадництва).

Але важне що “Нива” про все те від себе говорить. Каже вона, що “Діло” на теологічних справах не розуміється, але коли б і розумілося, то воно “засліплене своїм ліберальним (поступовим) світоглядом”. Дальше “Нива” виявляє свою ясну думку так:

“Чи інсбруцькі студії корисні будуть нашій національній культурі, се річ підрядна (маловажна), бо головно ходить о те, чи вони корисні для ін-

**тересу Католицької Церкви, а про те
рішає найліпше наша церковна ерар-
хія."**

"Нива" стверджує те, що було, себ-то, — що гр. кат. єпископам не про те ходять, чи вихованки інсбруцької школи будуть працювати для свого народу, або чи будуть йому лихо заподівати, се єпископам байдуже, — їм ходять лише про те, щоби ті вихованки щиро працювали "для інтересів католицької Церкви", себто для Риму і взагалі католицьких верховодів. Чи се не явне хрунівство?!

А тоді головою гр. кат. Церкви був Шептицький вже сьмий рік, отже і йому не ходило про те, щоби теологів виховувати для добра народної справи.

Така назадницька школа була в Інсбруку, така і в Римі, і вихованки тих шкіл верталися до Галичини латинізаторами. А такі школи, чи колегії були в руках Єзуїтів, що завжди були майстрами назадницького і протинародного виховання. (Теологічний відділ в Інсбруку провадили Єзуїти ще від 1677 р.).

Чи знають про те тії, що хвалять Шептицького як великого Українця, великого українського патріота, а гр. кат. Церкву як "твердиню українства"? В чім був той патріотизм? Чим та Церква була твердинею?

Самі ж церковні гр. кат. передовики

кажуть, що єпископам була байдужа справа народу. Чи треба більше?

МАЙНОХВАТСТВО І ДУШЕХВАТСТВО

Характеристика воен.

Римська Церква цілком слушно називає себе **“воюючою Церквою”**, бо вона більше воювала, ніж дбала про заведення Царства Божого на землі.

Багато вона воювала і завжди на християнських землях, воювала з християнами, а її головною цілею, як показує історія, було завжди — **здобування майна, політичної сили і влади для пануючих церковних верхів.**

Тут під Церквою, що воювала, треба розуміти церковні верхи, — папів, кардиналів, єпископів, монашій чини (ордени, інституції), а не нарід, — вони провадили війни чи мечем й огнем, чи хрестом для здобуття майна і сили для пановання.

Війна мала для них особистий інтерес, а про інтереси народу чи вони дбали? Нарід був робочою силою, матеріалом, панщизняками. Їм досить “спасення” по смерті, а церковним верхам треба тут майна і сили.

Та чи могли папи-воевники про моральне і культурне піднесення народу

дбати, коли вони самі були не раз людьми найбільше негідними?

Навіть хрестоносні походи (11—13 вік), що мали відобрати від Турків Єрусалим, були разом війнами і проти православних Греків. Латинники-хрестоносці і Православну Церкву нищили, грецьких християн люто переслідували і всадовляли там свою Римську Церкву та папське пановання. Отже наступ на християн!

Війни в своїх основах є рабівничі, — перемогти других, забрати їх майно, або над другими запанувати і їх використовувати.

Є також різні способи воєнних наступів. Можна йти з гарматами, але можна йти і з хрестами в руках, з “Божим Словом”, з балачкою про “спасення”, хоч все те може засновуватися на брехні, на підступі, на хитрощах, на облуді. Тут вся церковщина може бути для закриття тої фарисейської облуди, що поза релігійними декораціями криється.

Майнохватство.

В уніятській церковній історії є слово “душехвати” для тих, що поодинокі перетягали Українців до польського костела і їх польщили.

Але були і такі, що їх цілею було

забирати українське майно і перетягати його в польські руки, однак для тих належної назви не витворено, але нині треба назву їм дати відповідно їх роботі, а такою може бути назва **“майнохвати”**.

Та вже і папські закони говорять, **що церковне майно католиків є власністю папи**, отже хто піддається папі, той зрікається права до свого церковного майна і передає його папі. Папа потребує не лише душ, але і майна.

Дивне воно і неприємне для розумних людей. Рано чоловік піддався папі, а вечером його церковне майно вже до нього не належить. Воно вже папська власність. Майно, яке він своєю працею здобув і збудував, вже не його. Він лишаєсь з голими руками. А папа, що новоздобутому ще ніякого добра не зробив, а може й не зробить, і ще на заплату не заслужив, вже стає власником чужого майна. Чужим майном збагачуєсь.

Майнохвати Єзуїти.

Нагадаймо тут як Єзуїти обробовували український нарід з його майна і перетягали його в руки Поляків і Риму. Так! І в руки Риму. Стануть Поляки багатішими, то і Рим від них більше дістане.

Зараз з заведенням унії почали польські Єзуїти перетягати багаті українські православні родини до католицизму, — до костела. Єзуїтам не ходило тут про “спасення” перетягнених осіб, **але про те, щоби їх майно забрати в свої і загально польські руки.** Про майно ходило, не про “спасення”. Перетягнули б православного панщизняка, то яка з нього користь, коли він голий і босий, а перетягнуть багатого, то поплатиться.

Для перетягання багатих мали два способи, — перетягали старших, кого вдасться, і перетягали молодь, яка вчиться в єзуїтських школах. Так тую молодь підготувати, щоби вона, коли перебере майно своїх батьків, уважала себе Поляками. Тоді і свого майна буде вживати на польські потреби, а на лихо українському народови.

Се була тиха підступна католицька війна для обрабовування українського народу з його майна.

Кого перетягали.

Згадаємо тут деякі багаті православні родини, — українську шляхту, як тоді говорилося, — яку Єзуїти перетягнули до Поляків з її майном. Та шляхта, то був давний боярський рід. З тих, що мали титули князів, були перетягнені:

Острожський, Корибут Вишневський, Друцький, Гірський, Заславський,

Збараський, Лукомський, Слуцький, Голшанський, Пронський, Ружинський, Кониський, Калинський, Козловський, Добровицький, Крушинський, Сангушки, Глинський, Ростовський, Корецький і других немало.

Зі значнішої шляхти: Тишкевич, Ходкевич, Хрептович, Сосновський, Пац, Сапіга, Потій, Кміти, Волович, Война, Чолганський, Стеткевич, Кисіль, Красносільський, Шумлянський, Шептицький, Балабан, Свистельницький, Жовківський, Дрогоєвський, Туркул, Яловицький, Виговський, Полянський, Терлецький, Баворовський, Винницький, Комарницький, Желиборський, Борецький, Копистинський, Дідушицький, Дверницький та багато других.

Отже маємо тут 54 з багатих православних родин, що їх католицькі руки перетягнули до Поляків разом з їх майном. Їх перетягнули не гарматною війною, але підступом.

(Тут бачимо, що імена перетягнених кінчаються найбільше на "ський" і "цький", а се тому, що в тих часах багаті родин вживали імен тих місць, де вони жили. Хто жив в Збаражі, той — Збаражський, хто в Жовкві — Жовківський, хто в Шептичах — Шептицький і т. д. То не були польські назви).

Українська православна шляхта під-

держувала українські справи. Багато з них були членами Львівського Ставропигійського Брацтва, яке сильно обороняло Церкву і Нарід (Скумин, Тишкевич, Сапіга, Ружинські, Кисіль, Туркул і багато других). Вони творили силу Брацтва.

Константин Острожський подарував київському монастиреви (1531 р.) друкарню, тоді дорогу річ, і призначив маєтки на її утримання. Заснував в Острозі українську Академію.

Чолганський дав церкві у Львові 2000 золотих.

Василь Загоровський оснував при церкві в Володимирі школу, а в селі Суходоли збудував церкву і шпиталь. Такого можна багато згадати. Свої про своє дбали. А ті, що до Поляків перейшли, дбали про польські справи.

Анна Альойза.

Щоби наглядно показати, як українське майно переходило в польські руки, приведемо один примір, — Анну Альойзу, дочку Александра, що був сином Константина Острожського, який був великим оборонцем православія.

Два сини Константина, — Іван (потім Януш) і Константин (оба бездітні) спольщилися, лише Олександр стояв твердо при православію. Коли ж помер

(чи його отроїли), то Єзуїти обсіли його дім і спольщили. Цікаве, що коли Олександр помер, то сам папа прислав його жінці потішаючий лист. З нею велике майно вязалося і папі про те ходило.

По смерті Константина Острожського (єї діда) Анна Альойза перебрала все його майно. Вийшла замуж, а коли по, вдовіла і хотіла йти до монастиря, Єзуїти намовили її, щоби не йшла, але жила вдома як вдова. Зрозуміле, що се їм більше поплатиться, і не помилилися. Вона спровадила до Острога Єзуїтів, побудувала їм костел і колегію та дала кілька фільварків (великих господарств).

**

Перейдемо тепер до смерті Анни Альойзи, що померла 27-го січня, 1654 року.

Для Єзуїтів, що приїдуть на похорон, призначила 3000 золотих, щоби мали “вигоди”.

На відправу за єї душу в 12-ох кляшторах (монастирях) 2000 золотих.

На єзуїтський костел в Острозі 20 тисяч золотих, а крім того, все золото, перли, дорогий камінь, столове срібло, свічники, чаші кубки (менші чарки до пиття) — словом усе, що по ній zostanie, як книги, шкатули (скринки), образи, годинники, обої й опони, ки-

лими, полотна, шовкові матерії, карети (гарні вози для поїздки), коні.

Дальше гурти волів, биків, отари овець і свиней в трох фільварках. Зброя огниста, гармати, ручниці, гаківниці, мушкети, порох (стрільний) і кулі, — все те призначила Єзуїтам, отже лютим ворогам українського народу.

На відбудову знищеного костела і колегії призначила маетки в трох селах, де добувався камінь, робилася цегла, де брали вапно і глину. На вівтар в костелі 30,000 золотих, а 20,000 для студентів в колегії.

По кілька тисяч призначила Єзуїтам в сімох дальших містах. Костелам, які збудувала, записала грошові суми. Польським шляхтичам записала 36 фільварків... (За Ор. Левицьким).

Українське майно — ворогам.

Наведений образок показує з якими цілями чужі заволоки, католицькі Єзуїти, перетягали багаті українські родини до латинства. Ціль ясна, — забирали українське майно в свої руки і будували на українській землі польську силу. Подібне, як Анна Альойза, робили і другі.

Таку "одинокую правдиву віру" ніс католицизм українцям. Говорили про правдиву віру, але йшли український

нарід обробувати. Така була робота тих представників католицизму, — нехристиянська, рабівнича, розбишацька. Робота фарисеїв, брехунів, які, коли судити по їх ділах, ані в небо, ані в пекло не вірили. То були атеїсти, що закривалися хрестами.

Єзуїти рівночасно обробували український нарід з багатої і свідомішої кляси. Забирали в свої руки українські землі та все друге майно. Позбавляли український нарід оборонців його Церкви і його життя.

Чи може бути більший бандитський рабунок як католицьких Єзуїтів? Але тих Єзуїтів спровадили до себе Поляки, щоби були їх помічниками. Ріжниця між звичайними рабівниками, а Єзуїтами в тім, що звичайний рабівник вживає лише фізичної сили, а Єзуїти вживали хреста й облуди. Були вовками в овечих шкірах.

Але нинішні оборонці Риму і католицизму про те словом не згадують, промовчують, а про унію і католицизм голосять, що яке то щастя приніс він Українцям. І спасення, і західну славу культуру, і славу, і всякі благодати. Чи ж таке представляння справи не є явним фальшованням історії?

Але робота Єзуїтів була такою самою в усіх краях, де вони всадовляли-ся, тому виганяли їх з Англії, з Франції,

з Венеції, з Португалії, та ще звідки. Всюди їм ходило не про спасення, але про здобування майна, і сили для панування. Дійшло до того, що папа Климент 14-ий їх чин (орден) мусів розв'язати, аж пізнійше Пій 7-ий знов їх чин привернув. Папам вони були потрібні.

Єзуїти здобули собі по світі славу, хоч і лиху славу, тим, що вони не перебирають в способах, коли хочуть ціли досягнути. Найгірші способи для них добрі. Тому і говориться про **єзуїтські способи**. Тому і чоловіка, що гарно говорить, вдає дуже доброго, але облудно поступає, звемо єзуїтом, облудником.

ДУШЕХВАТСТВО.

Тепер приходимо до другого рабункового способу, яким католицькі Поляки, їх ксьондзи разом з Єзуїтами та другими монахами і своїми урядовцями послуговувалися на низах українського життя.

Колись Єзуїти перетягали головно багаті родини щоби забрати їх маєтки, а дальше почалося **душехватство**, — поодинокі перетягання вже самих звичайніших уніятів до костела і роблення з них Поляків. Перше забирали українське майно, а потім почали забирати душі.

Однакож не можна сказати, що давні Єзуїти лише багатих перетягали на обряд латинський, вони перетягали і звичайніших, допомагаючи польським ксьондзам.

Вже в 16-ім століттю папи і їх помічники накликали польських королів, щоби не ставили на урядничі посади нікого, хто не був "католиком", отже хто не належав до латинського обряду, до костела.

Таке ради́в папа Климент 8-ий, будучи ще папським представником в Польщі. Таке ще ради́в Павло 4-ий, будучи папським представником (нунцій) в Польщі; ради́в кардинал Гозій та кардинал Больонетто. Але найточніше старався ті римські накази виконувати Жигмонт 3-ий, який заводив унію, і якого звали — Єзуїтом, бо його Єзуїти виховали і він був під їх впливами. — (Ранке).

Так вже тоді дехто з уніятів, що хотів дістати який уряд, або не хотів, щоби його з уряду віддалили, переходив на латинство.

До Риму йшли скарги Українців, що їх намовою чи примусом до латинства затагають, і папи для людського ока забороняли перетягати, але Поляки тих заборон ніколи не слухали. Та і як могли слухати, коли папи виконання заборон не вимагали. Перетягання до латин-

ства заборонив Климентій 8-ий, а Урбан 8-ий, 7-го лютого, 1624 р. постановив, щоби уніяти на латинський обряд не переходили, а латинське духовенство щоби їх не принімало.

Але Поляки запротестували і король Жигмонт 3-ий примусив папу, що той заборону змінив так, що лише духовних не можна до латинства перетягати. Світських уніятів можна. Окремо папа напминав Єзуїтів (1629 р.), щоби не перетягали на латинство. — (Літ. Гарасевича).

То показує, яке тоді сильне було духехватство.

Року 1667, скаржилися уніяти нунцієви Пігнательому, що польські духовні перетягають уніятів на латинство, і нунцій іменем папи перетягання заборонив. Така папська заборона була 1681 р., а також 1731 р., де говорилося, щоби латинські духовні не вживали сповіди до перетягання уніятів до латинства. — (Гарасевич).

Отже бачимо комедію: Поляки перетягають і перетягають, а папи забороняють і забороняють, а перетягання йде собі і йде, мов би ніяких заборон не було.

Знов 1764 р. уніяти скаржилися папі на перетягання, але з тої скарги вийшла королівська постанова: щоби священічі сини, котрі перед висвяченням

можуть женитися, в підданство (до панщизняків) були вписані. — (Гарасевич).

Виходить що папи для потіхи унія-тів видавали заборони, а Полякам говорили: перетягайте кілька вдасться!

Гр. кат. єпископ, Лев Шептицький доносив цісаревій Марії Тересі (вже під Австрією), що латинські ксьондзи від 1758 до 1765 р. перетягнули самих знач-нійших 1,200.

Гр. кат. перемиський єпископ, Максим Рило, Поляк, заборонив гр. кат. ду-ховним обороняти гр. кат. обряд перед Поляками (подібно як і Шептицький!), латинщив гр. кат. обряд і намовляв до переходу на обряд латинський. Коли декан спитав, що Рило робив би, коли б усі на латинський обряд перейшли, то Рило відповів, що і йому туди дорога. — (Гарасевич).

Говорить Самуїл Грондський в "Іс-торії війни козацько-польської", вида-ній 1789 р., що коли, — "приняв дідиш обряд латинський, то змушував до то-го і підданих (панщизняків), а коли то-го не хотіли вчинити, то було до ви-бору, бо і церкву силою відобрали та на латинський костел перемінили".

Хто найбільше приніс шкоди то ла-тинські (польські) монахи, що уніятів

на латинство перетягали і польщити їх старалися. (Гарасевич).

Поляки казали, що перехід на латинський обряд не є гріхом, бо оба обряди однаково важні. — (Гарасевич).

Коваль в Тереховлі, в Галичині, працював в кузні на латинське свято (1796 р.) і Поляки покарали його арештом і заплатив 8 марок кари. — (Гарасевич).

В 1788 р. дідич, Франц Кушель, примусив громаду села Вирова перейти на обряд латинський.

В 1806 р. перейшло в Сяноці багато осіб на латинство.

В році 1810, жалувався парох Волозької церкви у Львові, що латинський парох хрестить діти греко-католиків на обряд латинський.

Від часу, як Єзуїти осіли в Тернополі, почалася латинізація, бо ті патри (отці) казали, що уніяти схильні до шизми.

Латинські єпископи, Каменецький і Львівський Сіраковський, вдавалися до Риму і до Марії Тереси 1775 р. щоби вільно було руським кандидатам стану духовного переходити на обряд латинський. (Установи).

Львівська католическа "Нива" з 1909 р., стор. 747, писала:

"В серпні с. р. у Львові покинуло гр. кат. обряд і перейшло на латин-

ство дальших 27 осіб. Коли б почислити всі ті переходи у Львові за останній лише рік, було би їх на сотки; коли додати до них ще переходи по провінції, вийшли би тисячі.”

В тій ж “Ниві” з 1910 р., редакційна стаття 1-го числа закликає священників до ревної праці, вказуючи, що — **“радикальна і соціалістична агітація та душехватна польонізаторська нагінка підмулює ґрунт зпід ніг”**.

В “Ниві” 1910 р., стор. 59, наводяться факти, як польський ксьондз фальшував метрики в користь душехватства. — В тім же числі, стор. 62, є частина листа польського ксьондза, Кароля Прощика, де він радить греко-католикови як перейти на латинство.

В “Ниві”, ч. 3, стор. 65, є сильна редакційна стаття п. з. **“Єще в справі переходів з обряду руського на латинський”**, де поданий виказ (табличка), кілька греко-католиків перейшло у Львові до костела в трох роках 1907—1909. І там сказано, що не лише польські ксьондзи, але — **“в тім самім напрямі працюють і їх “сьостшички”, монахині**. Продовжуєсь та стаття і в 4-ім числі “Ниви”. Знак, що душехватство провадилося на широкі розміри.

В “Ниві”, ч. 9, 1910, є стаття про душехватство і польонізацію в Солотвинщині. Там до такої роботи звязалися:

учитель Тайхман, начальник повітового суду в Солотвині “з цілим штабом канцелястів”, та польський ксьондз. Йі оповідаєсь яких ріжнородних способів вживають. — В “Ниві” з 1911 р., стор. 406, говориться так, що — **“Поляки забирають нам річно тисячами душ по містах”**.

В “Ниві” з 1921 р., ч. 4, се вже під новою Польщею, читаємо:

“І справді перетягання на латинський обряд в останніх роках переходить всяку міру (чи не найвимовніше було те, що в 1919-20 р.) діялось в бригадках (в арештах), звідки тільки до одного нашого парохіяльного уряду у Львові наспіло около 350 заяв про зміну обряду з гр. кат. на латинський). А польські газети ще й глузують, пишуть: “Видно, що вівці пізналися на своїх пастирях, коли так гурмою лишають своїх гайдамацьких провідників, шукаючи охорони для своєї душі в латинським обряді”.

“Нива” зазначає, що се наслідки “бригідок”, польської тюрми, де, очевидно, Поляки добре далися Українцям взнаки. Згадати, що в 1919-20 роках Поляки арештували 375 гр. кат. священників, 44 монахів, 6 богословів і 41 монахиню, — разом 466 осіб. А що виробляли з народом, можна собі хіба уяв-

ляти. Недармо ж в однім Львові тільки перейшло до костела “для спасення душі”. Та не спасення, але бригадки примусили їх до того.

Щоби подрібно описати ціле польське **душехватство**, яке було до 1921 р. та до другої війни (1939 р.), то треба бачи написати окрему книжку, а тут на все те нема місця. Все ж і те, що тут згадане, покаже польську безбожну душехватську політику.

Треба ще згадати, що Поляки за нової Польщі явно голосили, — **що за 25 літ Українців в Польщі вже не буде**. Всі греко-католики опиняться в костелі як Поляки.

Що можна про те сказати?

Треба пам'ятати, що вся та діявольська робота Поляків провадилася під начальством Риму, папи, і взагалі католицизму. Тільки брехун, або чоловік без третьої клепки може сказати, що Рим про все те нічого не знав, що папа не знав. Рим все знає. Він мав в Польщі своїх представників, що мали за всім слідити, розвідуватися і папу повідомляти. Він мав референтів, що мали папі про все доносити. Та і самі греко-католики повідомляли Рим, що Поляки з Українцями виробляють. Але чи спиняв

він Поляків? Ні! Ще їх благословив і бажав їм успіху.

Скаже хто: “Що папа міг зробити, як Поляки його не слухали?” Але він міг зробити, — міг відлучити Польщу від своєї Церкви й оголосити світові, що Поляки не є христіянами, але він того не зробив. Він Поляків перед світом благословив! Значить, вони добрі люди, добру роботу роблять, отже нехай світ буде для них прихильним. Помагав Полякам в їх безбожній роботі. — Чи були Поляки христіянами? Ні! Їх діла показують, що вони були атеїстами. Вони в Бога цілком не вірили. А папа, що їх благословив, в кого він вірив? Чи папі ходило про правду на землі і про спасення в небі? Ходило, як виходить, лише про інтерес, про “гешефт”. Які Поляки такий і папа.

Ще далше бачимо яке страшне лихо принісла Уркаїнцям унія, які насильства, муки і терпіння приніс їм католицизм. Приніс їм не благословення, а прокляття. Не Божу правду, але пекло. Коли б нині греко-католики все те знали, то певно одного дня покинули би облудних спасителів.

Вкінці згадати і галицьких римокатоликів, що вважають себе Поляками. Коли б і вони знали, що Поляки виробляли, то було би їм соромно до Поляків признаватися. А друге, — коли По-

ляки так Українців до костела притягали і силою гонили, то притягали предків нинішних римо-католиків, — їх дідів, прадідів, прапрадідів? Дійсних Поляків між такими римо-католиками є може один процент, а всі решта то Українці. Пощо ж їм Поляків триматися? Чому їм не сказати, як в Цеброві (повіт Тернопіль, в Галичині) сказав римо-католик, Назвальський, дідичови Міхалови Гарапіхови: **“Ваш дід, за панщини, написав мому дідові буками на плечах, що ми не Поляки, але Русини”**. Розумним чоловіком був Назвальський!

До таких висновків веде вже саме отте **майнохватство і душехваство**, полишаючи все інше, що поза ним сказано.

ЯК ІШЛА ЛІКВІДАЦІЯ УНІЯТСЬКОЇ ЦЕРКВИ.

Від самого заведення унії (злуки з Римом) Православна Церква, що була під Польщею, була засуджена на знищення. “Унія”, се був той ланцюх, що ним Православну Церкву до Риму привязали. Унія не була ані вірою, ані Церквою, ані святощею, то був ланцюх, привязь, припін для Церкви, а більше нічого, хоч пізнійше через якесь запоморочення з того ланцюха зробили

більшу святість ніж Церква. Кілько опісля було журби, що **“Поляки хочуть унію знищити”**. Кілько було закликів: **“Боронімо унію!”** — хоч Поляки нищили Церкву, а не унію. Полякам ходило про знищення Церкви, а уніятм про оборону унії. Нищити унію, було би, коли б Поляки Церкву від Риму відривали, але вони її не відривали; вони ще тісніше з Римом вязали.

Нищення Церкви Поляки розкладали на довгі часи, нищити потрошки, підкопуючи її силу з різних боків. В **“Проекті на знищення Руси”** сказано, що треба нищити помало, не в усіх сторонах нараз, щоби не було великого опору. Дальше розглянемо як те нищення поступало.

**

По заведенню унії Церква не звалася **“католицькою”**, але **Православною Церквою злученою з Римом**, отже уніятською (прилученою). В ній же і дальше виголошувано: **“всіх вас православних християн”**. Ще донедавна так виголошували.

Тоді, і довго після того, під словом **“католицька Церква”**, розуміли лише польську чи Римську Церкву. Під словом **“католик”** розуміли лише Поляка. Уніят образився б, коли б його називали тоді католиком. Поляк є католиком, а він православний і його Церква пра-

вославна. Уніяти стояли на своїм православнім ґрунті, а унія була побічною справою. Такий був стан в тих давніх часах.

Але унія отворила церковні двері для Поляків. Ми католики, а ви православні, казали Поляки, але і для нас і для вас папа є зверхником, отже ми близькі, ми і ви — то “вшистко едно”. Що наші обряди неподібні, то мало-важне. Ми можемо і до вашого обряду перейти...

І польські шляхтичі поверховно принимали обряд Православної Церкви, вступали до Василіянських монастирів, щоби ставати уніятськими єпископами, ігуменами, архимандритами. Знов же польські королі, що назвали себе опікунами (патронами) Церкви, окремо ставили провідниками Церкви своїх прислужників, — а все те вело до ліквідації, до банкруцтва уніятської Церкви. Нім її цілком знищити, то обмотували її найперше польським і загальнокатолицьким павутинням.

Крок за кроком до знищення.

Щоби стало яснійше яким ходом поступала і поступає праця ворожих рук для знищення Української Церкви, яку вороги звязали з Римом, то поставмо в

один ряд способи ворожої роботи, і так:

1. Ставлення на провідні становища уніятської Церкви прислужників польських королів і шляхтичів, а також і дійсних Поляків.

2. Політика переслідування уніятських священиків, держання їх в темноті, бідацтві і погорді; висмівання церков, прозивання їх синагогами і божницями, а уніятську віру собачою; висмівання церковних обрядів.

3. На Замойським Соборі 1720 р. вводять до уніятської Церкви "тиху" Службу Божу ("ціху мшу"), отже форму Служби Божої латинської, бо там Служба Божа завжди тиха. Се вже перший крок до того, щоби і в Церкві завести лише тиху Службу Божу, а тоді Церква буде вже подібна до Костела. А звідти дальший крок до заведення в Церкві латинської Служби Божої. Яка для вірних різниця, коли люде ані одної, ані другої не чують? Тоді можна завести і магометанську, бо все одно люде не будуть її чути.

4. Там же постановили, що треба викинути з Церкви "Царські Двері", отже Іконостас, щоби надати Церкві вигляд костела. Коли зараз Іконостасів не повикидали, то лише тому, що боялися всенародного протесту, Отже ту постанову на дальше відложили. Та були ві-

сти, що в Галичині були вже випадки, де дорогий Іконостас з Церкви викинули. А в тайних “Правилах” еп. Будки в Канаді, з 1915 р., є постанова, що на будову Іконостасу треба окремого дозволу. Значить: позволять — буде, не позволять — не буде.

4. Хоч при віддачі Римови Потій і Терлецький нібито застерігали собі, щоби до уніятської Церкви не заводити свята “Божого Тіла” (в Поляків “Боже Цяло”), то опісля те свято заведено під назвою “Свято Евхаристії”.

5. Приняли до Церкви польсько-римську “монстрацію”.

6. Викинули з “Вірую” (з Символу віри) слова: “від Отця ісходящого” і поставили: „від Отця і Сина ісходящого”, бо таке мають Поляки й Римська Церква.

7. Викинули: “і всіх вас православних”, хоч воно було ще недавно.

8. Викинули трираменний хрест і поставили латинський. В “Правилах” еп. Будки сказано, що трираменний хрест можна лишити лише там, де люде будуть сильно його обороняти.

9. Обхід кругом церкви (йти наліво, як кругом престолоа) замінили на римський, — йти з церкви направо.

10. Впровадили до Церкви “фани”, щоби ними заступити хоругви, а про що навіть в Галичині гр. кат. священни-

ки писали, що ті фани виглядають як “тички”, і що се форма військових прапорів.

11. Ризам гр. кат. священників надали до якоїсь міри форму латинських риз.

12. Уводять рожанці (пацьорки), як є в латинників.

13. Старалися віддавна, а вже окремо в Галичині не дуже давно, заводити до Церкви новий календар, а тепер, де вдасться, заводять його в Канаді і всюди, де є греко-католики.

14. За православними й уніятськими священниками було церковне право, що могли бути жонаті, але в Галичині Шептицький з другими єпископами злегковажив те право і постановив, що треба завести “целібат”, — безженних священників, бо безженні священники є в Поляків і взагалі в Римській Церкві.

15. Конкордатов папа дав гр. кат. Церкву під заряд Поляків, отже в польську неволю.

16. Уніятська Церква мала лише монахів Василіян, але латинізатори впровадили до неї і римо-католицький чин Редемптористів; і бельгійські Редемптористи виголошували в Галичині проповіді на українських місіях. Дійсні Бельгійці! Аж чужих треба, щоби Українців вчили. Редемптористів мають також греко-католики в Канаді. В Америці мають мабуть і латинський чин Домініка-

нів. Проти тих чужих “спасителів” виступали в Галичині ідейні гр. кат. священики.

17. До гр. кат. Церкви увели почитання “серця Христового”, начебто воно мало бути важніше, ніж почитання цілої особи Спасителя. І те красші гр. кат. священики в Галичині осуджували як і нерозумне і чуже.

18. Давну назву “уніяти” перемінено на греко-католиків. Причепили католицьку латку, щоби закрити православіє уніятської Церкви. Причепили ту латку, що давнійше була ознакою лише Поляків. Так наближено уніятів до Поляків. Давно “католик”; се був Поляк, чужий Українцям, а тепер греко-католика до Поляків притулили. “Братний нарід”. Рідня!

19. Дальше і назву “греко-католик” замінили на “Українець-католик”. Нині вже не знаєте чи той “Українець-католик” належить до церкви, чи до костела. Ціль ясна! Не бійся Українче приставати до костела і до латинського обряду, бо і там будеш Українцем.

20. В Галичині були вже заходи, щоби греко-католики хрестилися лише оден раз, а не три; в гр. кат. пресі вже можна було знайти “Пан Ісус”, себто польське “Пан Єзус”. З українського “Господа Ісуса” зробили польського “Пана Ісуса”. Пан Мацейовскі, пан Ба-

воровські, пан Потоцкі і Пан Ісус. Але наше "Господь" не є панським титулом, се божеське ім'я, а не панське.

21. Вже були заходи зі сторони Риму, щоби заборонити гр. кат. священикам миропомазувати при хрещенню, щоби було як в латинників, де миропомазує лише єпископ. Там священик не має права миропомазувати. Але з того виходить, що Римська Церква не уважає миропомазання для християн важним. Єпископ миропомазує аж старших, не дбаючи, що деякі помруть не дочекавшись миропомазання. — Згадати, що гр. кат. єп. Ортинський, в Америці, виступав проти тих римських заходів.

Пороблено ще деякі зміни в Богослуженнях, та їх згадувати не будемо. Вже згадане показує як римські політики вели і ведуть гр. кат. (уніятську) Церкву до банкруцтва. Крок за кроком переробляють її на костел. Дещо викинуть, дещо перекрутять на латинський лад; щораз нові латки прилатують, щоби церква прибирала вид костела.

22. Був ще один спосіб, — спосіб явного насильства, явного рабунку, коли силою церкви на костели переміняли, або замикали.

Записав гр. кат. Василіянин, Камінський, як в Тиличи Поляки насильством перемінили гр. кат. церкву на костел,

хоч в Тиличи Поляків було мало і вони свій костел мали. Але польський єпископ Малаховський приказав від греко-католиків церкву забрати і на костел перемінити.

І так польський ксьондз і його ксьондз-помічник прийшли до церкви з озброєними людьми, двері виважили, ксьондз порубав престіл, знищили Іконостас, одні образи попалили, другі по-викидали й оголосили, що з церкви буде польська каплиця.

А що греко-католики? Камінський так описує що діялося:

“Яке там нарікання, плач і лемент счинили люде руського народу, годі виповісти. Жінки й діти в домах і по улицах кидалися на землю й голоси аж до неба підносили; не було духа щоби сльозами не залився. Були тоді на торзі й Лютри, то й вони плакали видячий такий вереск убогого люду”. — (З книжки “В обороні Потієвої Унії”, стор. 16—18).

Берімо другий, недавний примір.

В червні 1929 р. польське староство замкнуло гр. кат. церкву в Михайлівці в Зарваницькій деканаті, в Галичині. Було в Михайлівці 100 родин греко-католицьких, 12 мішаних, а 5 родин римо-католицьких. Польський ксьондз деколи сюди приїздив і за дозволом гр.

кат. пароха правив в церкві Богослуження. Але коли він більше як півтора року не приїздив, то гр. кат. парох відослав скринку з латинськими ризами польському парохови, однакж той її не прийняв і повідомив староство.

Тоді староство церкву замкнуло і запечатало. Коли ж хтось печатки нарушив, то староство приказало, щоби шість греко-католиків безнастанно стерегло церкви, щоби греко-католики до церкви не зайшли. — (Львівська католицька "Нива", 1929, стор. 316).

І таких бандитських способів вживали католики, щоби гр. кат. Церкву нищити. Чи вірив в Бога польський еп. Малаховський і його ксьондзи? Чи вірило в Бога польське староство та згаданий польський ксьондз? Ні! Се були безбожники, атеїсти! Звичайні бандити. Гірші ніж погане. Точно такі, як і большевики. Вони навчили большевиків бандитизму.

Але ті безбожні католики голосили, що лише вони мають правдиву єпасительну віру і без неї греко-католики пропали би. Та бачимо яке щастя та католицька віра уніятam давала.

Що можна про все те сказати.

Так весь час нищили римські політики уніятську (гр. католицьку) Цер-

кву, так нищили українську силу, — але малосвідомий чоловік того не розуміє. Коли б робили все те одного дня і всюди, то бачив би, коли ж роблять потрошки, поволи і не всюди нараз, то звертає на те мало уваги.

Коли ж і вразить його дещо, то кривиться; але голоно не протестує, а за час привикне до того, як до свого. Коли ж привкне, то латинізатори знов дещо змінюють. Окремо привикають молодші, які не знають як давніше було.

І латинізатори впроваджують ті зміни не радячись з народом. Під римським панованням нарід не має права голосу. Римські правителі ставляться до народу як до невільників що мають слухати, мовчати, все приймати, за всім помахувати головами і виконувати прикази. Як німі і недумаючі сотворіння. Як худоба.

Не можуть там багато доброго зробити і совісні священики, коли хочуть лишитися священиками, бо римська залізна рука давить їх своєю дисципліною. Може дехто з них щось сказав би, але знає, що несвідомий загальний не підтримає. На те ж католицька політика дбає, щоби тримати нарід в темноті. А темного можна легко збаламутити, застрашити, легко намовити до того, що католицьким політикам по-

трібне, бо несвідомий не вміє своїм розумом думати.

Хоч і між греко-католикам є також люде свідомійші, і ті латинізаторським заходам противляться, як прим. заведенню до Церкви нового календара в Канаді. В Галичині протестували і не допустили до заведення нового календара, протестували проти заведення целібату та ще дечого. З таких деякі цілком покидали гр. кат. Церкву. Поступали розумно, гідно, по християнськи і по українськи. Хіба ж мали лицемірних фарисеїв триматися?

Та певне, що отсей перегляд ворожої латинізаційної роботи, хоч той перегляд ще не обнімає всіх фактів, відкріє очи багатьом греко-католикам, а також і православним покаже чого можна від католицизму сподіватися.

РЯД ПОЛЬСЬКИХ ЗНЕВАГ Й УДАРІВ.

Яснійше буде, коли поставимо рядком, як Поляки, та і другі католики легковажили і нівечили греко-католиків та і всіх Українців, щоби їх нищити. **Польські зайди на українській землі вважали Українців за своїх невільників.** Перегляньмо ж рядок тих ударів і зневаг, хоч вони є лише частинкою того, що було.

1. В Перемиській Охоронці польська монахиня і ксьондз не дозволяли гр.

кат. дитині по гр. католицьки молитися. — (“Нива”, 1907, стор. 188).

2. На свято “Трох Святих” польський суд. кличе гр. кат. священика, щоби ранком прибув до суду до Солотвини. — (“Нива”, 1907, стор. 189).

3. В наших сусідів (Поляків) нас не вважають справжніми католиками, ми в них “тільки уніці” (тільки уніяти). — (“Нива”, 1907, стор. 664).

4. Прибувших до Америки гр. кат. священиків римо-кат. єпископи екскомунікували. Казали: “Деякі греко-католики перейдуть до “схизми”, а решту заберемо до римо-католицизму”. — Коли єп. Ортинський в Америці посвятив церкву, то латинський єпископ оголосив, що се неважне. — (“Нива”, 1908, стор. 63).

5. Лат. єпископ в Америці не хотів гр. кат. священика признати священиком. Вкінці показав письмо з Риму з підписом кардинала Симеоні, де було: “Коли до тебе зайде гр. кат. священик з Галичини, викинь його! (“Нива”, 1908, стор. 103).

6. Наша Церква і духовенство сковане кайданами польської політики. — (“Нива”, 1908, стор. 249). Отже польські кайдани.

7. “Неволя політична в давній Польщі, безпримірна ненависть до грецького обряду, се перший корінь лиха. Висмі-

вання, погорджування і переслідування, — вперед схизматиків, а потім уніятів; позбавлення шляхти (української) і міщанства всіх привилеїв; арендовання Жидам наших церков; називання нашого обряду хлопським, хамським; заборона релігійних обходів; побивання руських священників..." ("Нива", 1908, стор. 752).

8. "Нива" назвала гр. кат. священника "власителем попаді", і потім перепрошала священників за той вислів. ("Нива", 1909, стор. 259). Але пізніше римсько-польські прислужники звали жінок священників "сплювачками", "наложницями", а їх дітей байструками. Додавали свого до польських зневаг.

9. Поляки по селах при шкільних іспитах давали українським дітям польські молитовники. Коли свящ. Савойка в Селисках запротестував, його заскарено і засуджено на день арешту, або на 20 корон кари. — ("Нива", 1909, стор. 508).

10. У Львові Поляки переходили попри гр. кат. процесію в капелюхах, на смівалися, а навіть тручалися і пересміювали образи та хоругви. — Але міський магістрат (міська рада) взяв участь в жидівській синагозі в торжестві в честь Жиди Берка Йоселя, полковника польських військ. — ("Нива", 1909, стор. 597).

11. В костелах говорять, що латинник — “скорше готов пійти до хліва, ніж до церкви”. — “Нива”, 1909, стор. 747-8).

12. В торжествах в честь польського го письменника, Словацького (1809-49) взяли участь і польські єпископи, хоч Словацький не був щирим католиком. (“Нива”, 1909, стор. 777). — Але гр. кат. церковні провідники, що вірно служили Римови і Полякам, зневажали Шевченка і Франка за їх “нерелігійність”.

13. В польським шематизмі (виказ церковного стану) в сх. Галичині Поляки згадали Латинників, Монофізитів, Жидів, Липован, Менонітів, і др., а гр. католиків цілком не згадали, очевидно, щоби хто чужий і не знав, що там є греко-католики. Коли латинників є 970,942, то — каже “Нива”, — з одної лише гр. кат. епархії було би греко-католиків понад мільон. — (“Нива”, 1910, сто. 384).

14. В селі Жулині учитель Броніслав Грайс, Поляк, знушався довго над українськими дітьми за те, що не хотіли по польськи молитися. Чотирох хлопців вишав на реміни за шию і наказував, щоби діти вдома про те не розказували. Був і боксером (зелізний прилад до биття).

Побив 7-літнього Михася Коханчика, — кинув до землі, копнув і вдарив боксером по голові. Дитина облилась кров'ю і зімліла. Хлопець дістав запалення

мозку і помер 10-го жовтня. (“Нива”, 1910, сто. 689-90).

Такого можна багато згадати з дальших річників “Ниви”, коли б було на те місце. Хіба можна загально згадати, що Поляки звали Українців — кабанями, мудями, бестіями, гайдамаками, дикунами. А ще більше зневаг й ударів було за нової Польщі.

Кого Поляки били і нівечили?

Питання: Кого Поляки били ріжного роду боксерами по голові? Кому плювали в лице? Кого обливали поміями?

Відповідь: Греко-католиків!

І що з того вийшло? Чи гр. кат. церковні провідники нині про те згадують як діло безвірних і смертельних ворогів українців? Ні!

Поляки в них добрі, Божі люде. З ними можна разом святкувати, ходити до їх костелів, в них сповідатися, з ними дружитися... Поляк греко-католика боксером по голові, а той — цмок пана в руку і дякує за науку.

Ще одно: коли Поляки таке і подібне з греко-католиками виробляли, то де була папська над ними опіка? Папська поміч й охорона. Не було ніякої! Він Поляків благословив! А чи раз він греко-

католиків явно і голосно зневажав. Рим від Поляків далеко не відійшов.

Коли б гр. кат. загал все те знав і подумав, то сказав би: “Не знали ми, що робили. Боже, прости нам грішним”.

Та і їм Бог дав розум щоби думали, отже треба вірити, що подумують.

“ДОРОГА ДО НЕБА” — ЧИ КУДИ?

Католицькі політики говорять, що вони одинокі провадять греко-католиків до неба, але куди провадять вони греко-католиків на землі?

В Йорктоні, Саск., в Канаді, де видається католицький “Голос Спасителя” (Редемптористів), надруковано 1954 р. молитовник “Дорога до неба — Молитовник для молоді”, 128 сторін. Молитовник в двох мовах, — церковно-словянській й англійській.

Та важне, що церковну мову надрукували латинкою, англійсько-польським правописом. Така мішанина, що ані молодий, ані старий того не прочитає, бо не буде знати як читати. І не додано навіть пояснення як читати. Ось взірці того писання:

“О bohokhranimim Imperatori nashem, o prederzhaschykh vlastekh nashykh i o vsem vojnstvi, Hospodu pomolimsia.

“Da ispovidiatsia tebi liudie, Bozhe, da ispovidiatsia tebi liudie vsy”.

Хто схоче і зможе таке читати? До того ж і стара церковна мова мало зрозуміла, отже годі навіть догадатися як читати.

Виходить, що се так написано щоби його ніхто не читав. Нехай молодь вдоволяється англійським текстом. Не друковано церковного тексту українським письмом, щоби молодь українського письма не вчилася.

Українського письма можна навчитися скоро, але не тої англійсько-польської мішанини.. Хто вміє читати по англійськи, той за за один день по українськи читати навчиться. А за два-три дні привикне пильний Англієць.

Адже ж в англійським письмі є кілька букв, що вимовляються так, як в англійським; є кілька, що деколи на український лад вимовляються. А решту хіба так тяжко довчитися тому, хто вчиться альгебри, або французької мови і читання?

Але латинізатори знають, що тої дидактичної мішанини ніхто читати не буде, але буде читати текст англійський. А дальше молоді схочуть, щоби Богослуження правити їм по англійськи; їх заохотять щоби того домагалися.

Ще дальше почнуть правити найперше для молодих "тиху" Службу Божу, а від неї один крок до Служби Божої ла-

тинської. Вона також “тиха”. А коли ти-
ха, то і магометанська була би однако-
ва. Яка ріжниця, коли її не чути?

Знов же коли б молоді навчилися по
українськи читати, то і поза молитовни-
ком дещо читали би, а латинізатори то-
го не хочуть. Українець повинен все своє
забути. Тоді він буде піддержувати
французьку католицьку політику в Кана-
ді, а про що Французи вже давно згаду-
вали.

Таку політику ведуть ті, що забира-
ються Українців спасати, вести до неба.
Та ясне, що тут не про спасення ходить,
а про що інше.

Той молитовник одобрив: **Андрей,
Апостольський Ексарх Укр. Катол. Сас-
качевану**”, — отже еп. Андрей Роборець-
кий.

Подібний архи-католицький молитов-
ник був видав в Галичині еп. Хомишин,
який висміювали й осуджували самі гр.
кат. священники.

Такими стежками ведуть латинізато-
ри. Відводять від української культури,
відводять від українського народу і ве-
дуть до латинства. Не до неба, але в без-
вісти.

ВИЗАНТІЙЦІ І КОСТЕЛЬНИК.

Під недавню Польщею прийшло було до того, що треба було обороняти Церкву не тільки перед Поляками і Римом, **але і перед гр. кат. єпископами, включно з Шептицьким.** Подібне як було і в Римській Церкві, де треба було обороняти Церкву перед папами і їх помічниками.

В Галичині Церкву обороняло ідейне гр. кат. духовенство і свідомі вірні. Ідейних священників звали “византійцями”, або “восточниками”, а провідною між ними силою був священник **Гавриіл Костельник**, що був редактором “Ниви” ще від 1920 до жовтня 1929 року.

Костельник був чоловіком відважним, самостійно думаючим. Був членом Судового (церковного) Трибуналу Першої Інстанції. В Духовнім Семинарі у Львові був професором філософії.

Костельник вів перед в обороні Церкви перед латинізацією, отже було на нього багато нападів і напастей зі сторони латинізаторів. Орган єп. Хомишина, “Нова Зоря”, сухої нитки на Костельникови не лишала. Слали на нього скарги і до Риму. Певно, що і Шептицькому він не був до смаку, але Шептицький числився з моральною і розумовою силою Костельника і з священниками, які разом з Костельником стояли.

Костельник написав більше книжок, і суддя Роман Дмоховський радив авторови “Маловідомого” перечитати все, що Костельник написав.

Бачучи здоровий розум і відвагу Костельника, гідні священники “византійці” йшли за його проводом. Лише латинізатори і москвофіли його ненавиділи.

За недавньої Польщі вже десятки гр. кат. громад перейшли на православіє, а до того примусили їх єпископи своїм нехристиянським і некультурним поведенням. Деякі громади, чи одиниці переходили і на протестантизм, найбільше в дієцезії еп. Хомишина.

Переходячи на православіє люде розуміли, що переходять до того православія, яке є на Волині, чи Холмщині, і яке вже мало там українських єпископів.

ЛАТИНІЗАТОРИ ПРОТИ ВИЗАНТІЙЦІВ”.

Нераз згадується про священників “византійців”, отже треба про них дещо сказати.

В Галичині “византійцями” називали гр. кат. священників, які обороняли Церкву, її обряди, її права, і взагалі працювали для піднесення українського народу. Се були священники патріоти. Звідки ж пійшла назва “византійці”?

В 4-ім віку по Христі повстала нова Грецька держава, яку звали також **Византійською державою**, або **Византією**. Також **Східною**, супроти **Західної римської**.

Константин Великий оснував столицю для нової грецької держави, — місто Константинополь, на місці давнішого місточка, що звалося **Византіон**, отже від того і державу звали **Византійською**.

Разом з тим і лад грецької держави звали византійським, і культуру, і Православну Церкву з її устроєм. А що Україна прийняла християнство з “Византії”, себто з грецької держави, то й Українська Православна Церква мала звязки з Византією. А що гр. кат. священники обороняли свою Церкву, устроєну на византійський (східний) лад, то оборонців тої Церкви звали “византійцями”.

**
*

“Византійці” священники були українськими патріотами, отже на них йшли ворожі наступи з усіх сторін. Проти них були Поляки, москвофіли, латинізатори. З “византійцями” стояв нарід, а церковний верховний провід, що сам був латинізаторський, був проти “византійців”. Перед насильствами Поляків їх не обороняв, а то і сам їх нівечив. Він заборонив писати про византійство.

Провідною особою між “византіяцями” був свящ. **Гавриїл Костельник**, що редагував “Ниву” від 1920 р. до кінця жовтня, 1929 р., і тоді “Нива” гідно обороняла і Церкву і взагалі український нарід. Коли ж далше “Ниву” взяв в свої руки Шептицький (“Кат. Акція”), то була лише щоби бути.

Костельник був чоловіком здорового і сильного розуму, відваги і витривалости, і тому “византіяці” уважали його своїм передовиком. Коли перестав бути редактором “Ниви”, то навіть проти-українська “Газета Коцельна” признавала, що Костельник:

“В дрібних статтях уміє писати про все, з життям, силою і великою відвагою. Такий публицистичний його талан приєднував йому між своїми горячих поклонників, а також завзятих ворогів. — (“Г. К.”, 27 жовтня, 1929).

Якраз латинізатори були великими противниками Костельника, бо він розкривав їх іскаріотську роботу, робили на нього доноси, обсипали прозвиськами.

Перед в наступі на “византіяців” і Костельника вів еп. Хомишин через свій орган — “Нову Зорю”, якої редактором був Назарук. На видавання “Ново. Зорі” Хомишин дав 1000, а Коциловський 400

долярів. “Нова Зоря” плюгавила все, що лише можна було з “византійством” звязувати. Для неї Церква була мертвою, церковні обряди без життя, отже Церква потребує оживляючої латинської води. Византійська культура нічого доброго Українцям не дала, тому Українці не мали сили підвестися і стати культурними, — але піднесуться, коли піддадуться впливам Римської Церкви і західної католицької культури. Коли було що зле, — то лише на Сході, в византійців, коли що добре, — то лише в Римській Церкві і її культурі...

Тут маємо інтересний примір як Костельник відповідав “Новій Зорі”:

“Історичні факти так стоять: В східній Церкві творилися нові секти саме в тих віках, доки вона була в єдності з Римом. А по роздорі (по розеднанню) сектанство змаліло. Зате на Заході сектанський рух став змагатися (рости) саме по східному роздорі (Катари, Вальдензи, Альбігензи, Вікліф, Гус, протестанти...)”

“Справа зовсім ясна. На весні росте не тільки збіже, але й усяке хабаззя. Для Східної Церкви 1-ше тисячеліття було “весною”, а для Західної 2-ге тисячеліття.

“Чисельне відношення для вираження процесу (творення) сектанства на Заході представляється ось як: ка-

толиків є около 330 мільонів, протестантів коло 220 міль., отже відношення як 2:3. В часах аріянства також на Сході було таке відношення. Однак ж нині сектантів, що вийшли з лона східної Церкви, є дуже мало, мабуть не буде їх більше, як одна десята часть." — ("Нива", 1929, стор. 235).

Так Костельник показував, що в римським Заході не таке добро, як латинізатори говорять. Ще один примір... "Нова Зоря" писала:

"Бог упокорив ляхно Росію... За гноблення людської совісті прийшов страшний пожар на Росію і вона горить вже довго і буде ще горіти, доки зовсім не спопеліє. І коли вона має навернутися (на католицизм, — се увага "Ниви"), то навернеться хіба з того дикого покоління, яке позбудеться всякої релігії, а в кожному разі византийського духа, — бо легше навернення (до католицизму) з атеїзму, ніж з православія". — (Значить: Римови ходить, щоби в Росії всі стали атеїстами, а тоді буде легко навертати їх на католицизм). Про те каже „Нива“:

"Гей, гей, як то страшно йти з Богом навзаводи (в перегони) й диктувати йому, що він має робити. Бо подумайте, ніякий нарід так соромно не

покинув католицької Церкви як англійський за Генрика 8-го і Єлисавети. А саме відтоді сей нарід ставав щораз щасливішим і могучнішим: поборов католицьку Еспанію на морі (буря йому допомогла), і нині є першою державою... Чому ж не спопеліла?!

“Певна річ, що православні, які борються за Христа з анти-христами-большевиками, є “союзниками Христа”. І ми повинні з цілої душі бажати їм побіди, а не “спопеління”. Але “Обсерватор” (писав в “Новій Зорі”) раз-у-раз висуває свою думку, що православна Церква се “Царство сатани”. Такого божевілля ми нігде не найшли в католицьких авторів, се нове — “галицьке”. — Стор. 235-6).

З наведеного бачимо як нерозбірчиво і нахабно писала хрунівська “Нова Зоря”, що була органом латинізаторів. Хруні завсігди більше неперестанувати, ніж ті, яким вони служать. А дальше бачимо, як розумно і сильно відповідала їм “Нива”, очевидно тому і забрали її в інші руки.

Священики “византійці” були нараз між кількома огнями, але не опускали рук. Робили все, кілька могли, хоч були арештовані, сотнями сиділи в польських тюрмах, платили кари, були пере-

слідувати і зневажувати на кожному кроці.

Не дбали, що єпископи не стають в їх обороні. Що папа їх не обороняє. Що Католицька Церква їх не боронить. Вони терпіли разом з народом, бо і народу ніхто не обороняв. Вони були гідні сини свого народу і народної “византійської” Церкви.

І їм належить в Історії почесне місце як гідним християнам, як гідним патріотам і мученикам за слушну справу. Їм належить почесне ім'я гідних українських “византійців”! Таке ім'я їм належить, а не церковним верховодам.

Большевицьке православ'є в Галичині.

Коли большевики забирали Галичину, то багато гр. кат. священників виїхало на Захід, але якесь число в Галичині зосталося. Є вістки, що священникам було приказано в Галичині лишатися, і можна догадуватися чому. В Галичині було понад 3000 священників і західний католицький світ мусів би ними клопотатися, отже нащо йому того клопоту?

Та кількоś священників таки виїхало, а кількоś в Галичині зосталося, — зостався і Костельник. Чому ж зостався? Певне не тому, що вони були большевиками, але мабуть тому, що їм католицизм вівся добре в боки, і не хотіли йти на ласку і жебранину до західних като-

ликів. Лишаться, — буде лихо, та бо-
дай нове лихо.

Перші вісти про засновання Православної Церкви в Галичині під большевицьким панованням подає книжка **“ДІЯННЯ СОБОРУ Греко-Католицької Церкви у Львові 8—10 березня, 1946”**, видана у Львові. Сторін 173.

Говориться там, що 28-го травня, 1945 р. заснувалася Ініціативна Група — “по воззеднанню греко-католицької Церкви з Руською Православною Церквою”, а основниками Ініціативної групи були: 1) о. доктор Костельник Гавриїл Теодорович, настоятель Преображенської церкви у Львові, 2) о. доктор Мельник Михайло Іванович, парох Нижанкович, 3) о. Пельвецький Антоній Андрійович, парох Копичинець. І та Ініціативна Група за згодою “Уряду Української Держави” скликала Собор до Львова, що відбувався від 8 до 10-го березня, 1946 року.

На Собор запросили 225 делегатів священників, членів Ініціативної Групи (зн. 228 усіх) і 22 делегати мірян (світських) з трох епархій. З запрошених прибуло 216 священників і 19 світських. Була і делегація московської патріархії.

В промові новопоставленого станиславівського єпископа Антонія (Пельвецького) говориться, що до Православної

Церкви прилучилося всіх 986 священників, а 281 не прилучилося. Виходить, що в Галичині лишилося 1,267 священників.

Книжка подає телеграми прислані на Собор і промови, та се нині маловажне. Говорилося багато про унію, про папів, а закінчувалося тим, що тепер нарід вернувся до своєї прадідної вільної Православної Церкви, за що треба дякувати большевикам.

Інакше і не можна було говорити, бо все те робилося, певна річ, під примусом і контролею большевиків.

Тут треба згадати, що ще перед Собором виїхала була делегація з 13-ти священників до Києва, і там поставлено єпископами: **д-ра Михайла Мельника** для Перемишльської дієцезії, нині Самбірсько-Дрогобицької, та **Антонія Пельвецького**, для дієцезії Станиславівської і Коломийської. С. Баран в своїй книжці каже, що на вікарного єпископа висвячено ще свящ. Юрика.

За якийсь час по Соборі Костельника вбито, а хто вбив, невідомо. Були вістки, що його вбили українські повстанці греко-католики, то знов, що вбили його большевики. Можливе, що повстанці, але і можливе, що большевики. Їм не треба чоловіка з сильним самостійним провідним розумом (з ініціативою),

що міг би заважувати на життя ново-
становленої Церкви.

Що даліше сталося з родиною Костельника, де вона нині, невідомо. Невідомо також, бодай тут, як стоїть тепер церковна справа в Галичині. Можна лише вгадувати що так, як всюди під большевиками, — її стісняють, її нищать і ведуть до того, щоб її цілком знищити.

С. Баран в своїй книжці говорить, що большевики вивезли з Галичини гр. кат. митрополита **Сліпого**, **еп. Будку**, **еп. Чарнецького** та **еп. Хомишина**. Арештували також **еп. Коциловського** і його вікарного єпископа **Лакоту**, та їх доля невідома. Протестував проти того брат Шептицького, Климентій з гуртом священників, але обережно, і з того нічого не вийшло. А з тих священників, що не хотіли стати православними, видніших вислано на Сибір. Залишився лише 80-літний брат Шептицького, Климентій.

Польських єпископів і ксвондзів большевики з української Галичини виселили.

Се були би загально ті відомости про церковні справи в Галичині від часу, як большевики над Галичиною запанували.

ПОЯСНЕННЯ ПРО МИТР. ІЗИДОРА.

Католики кажуть, що Україна була увійшла в унію з Римом за київського митрополита Ізидора, який 1438 р. на папському Соборі в Феррарі, разом з преставниками Східної Церкви, підписав злуку з Римом. Але справа інакше стояла.

Ізидор не їхав на папський Собор як висланник Київської Церкви, якої був митрополитом, щоби там піддати Київську Церкву папі. Ні! Він їхав як представник Антіохійського патріярха Доротея, який не рад був унії і тому сам на Собор не поїхав. На Собор не поїхали тоді патріярхи Філотей, Йоахим і згаданий Доротей. Вони післали своїх заступників. (Про те в "Історії Александрійського Патріярхату").

Так Ізидор був делегатом Антіохійської Церкви, а не Київської. Київську Церкву він причепив як латку, бо ніяк було її не згадати.

Сам він був родом Болгарин чи Грек, отже справа Київської Церкви була йому чужою. Нарід був йому чужим. Та і сам він жив не в Києві, але в Москві. Був патріотом не українським, але грецьким. Чужий чоловік.

Без поручення Антіохійського патріярха він на папський Собор певно не поїхав би, бо до того не було ніякої

причини, ні потреби. Київська Церква про унію з Римом і не думала. Коли ж Ізидор нібито зв'язував Київську Церкву з Римом, то на власну руку, не маючи на те уповажнення Церкви.

Ізидорови ходило про грецьку державу, якій загрожували Турки, тому він говорив:

“Краще прийняти унію і мати куди вернутися (Грекам), ніж не прийняти унії і не мати куди вернутися”.

Йому, як грецькому патріотови, ходило про грецьку державу. І його підпис за унією належав до Антіохійського патріярха, який назначив його своїм делегатом.

Від Київської Церкви він не був унійним делегатом, бо вона унії не хотіла, як опісля показалося. Коли він вернувся до дому і проголосив унію, то проти нього з'явилася така буря, що він мусів тікати до Риму, де і помер.

І тому балачка католицьких політиків, що Ізидор зв'язав Київську Церкву з Римом, се крутарське натягання. Він лише себе одного зв'язав й Антіохійську патріярхію, а не Київську Церкву.

Справа стояла так, що коли грецька держава була в небезпеці, то грецький цар, Іван Палеолог, сподівався від папи оружно́ї помочи проти Турків і тому годився на унію. І так на Соборі тую унію довершено. Але духовенство і нарід на

Сході стояли проти унії. Коли ж папа помочи не дав, то і цар унії відрікся. Не дав ти мені, не дам я тобі!

Царя до унії примушували політичні обставини, а не релігійні переконання. Точно так, як й українського князя Данила, що також сподівався від папи помочи проти Татар. Коли ж папа помочи не дав, то Данило унії відрікся. Без твоєї помочи мені унія непотрібна.

Се були купецькі унії. Заплатиш, — продам, не заплатиш, — не продаю.

Коли ж Турки 1453 р. Царгород забрали і грецька держава закінчилася, то се було би сталося чи з унією, чи без унії. Греки не мали сили, папа помочи не міг дати, отже пощо тоді унії?

Але католицькі політики в причини тих уній не входять, — їм досить того, що Ізидор особисто заявився за унією, хоч і проти волі Церкви; що Данило лише за папську поміч годився на унію, а не з релігійних причин. Католицьким політикам се байдуже. Тільки ж се крутарська політика.

„ЗЄДИНЕННЯ” ЦЕРКОВ.

Про “зєдинення Церков” на кожнім кроці згадують папські політики. І дехто ставить Шептицькому в велику заслугу, що він клопотався тим “зєднанням”, на-

че б те “зеднання” було українською справою.

Але Шептицький зеднанням Східної Церкви з Римською, як цілости, не клопотається, бо знав, що се неможливе. Він не вдавався до патріархів, як голов Православної Церкви, бо знав, що вони його не послухають, — його “зеднання” мало йти способом “душехватства”.

Поляки провадили “душехватство” греко-католицьких душ безнастанно. Колись способами “душехватства” перевели вони до себе українські багаті родини. На Волині насильствами примушували православних і поодинокі і гуртами переходити до костела, або на “ужендову унію”...

Шептицький брав “душехватство” на ширшу міру. На Велеградських зїздах “хитрощі душехватства” обговорювалися. Шептицький вдавався чемно до православних єпископів, щоби прихилити їх до Риму. Так поволи, частинками, думав він здобути для Риму Україну та Московщину, дальше Румунію, Болгарію, Сербію. Коли б се здобув, то решту здобуде.

Велика користь була би з того папі, Полякам, тільки не Українцям.

Рим давно готовив місіонарів до висилки на Україну, щоби притягали православних до Риму. Готовив їх і Шепти-

цький, коли в своїм семінарі багато місць призначив для виховання целебсів-місіонарів.

А пішли би ті місіонарі на Україну, то починали би душехватство. Притягали би до католицизму поодинокі особи, поодинокі родини, частину сіл, — отже розбивали би нарід, викликували би ворожнечу, спори, сварки, нелад, а все для поширення папського володіння, а на лихо Українцям.

Рим не хоче “зєдинення”, але “поневолення”, і тому Східна Церква з Римом не в'яжеться.

Обєднуються тільки рівні з рівними, заклjučують союзи для спільної допомоги та безпеки. Але кожна сторона лишається для себе повним господарем. Своєї самостійности не зрікається.

Не те Рим. Він вимагає, **щоби Східні Церкви зреклись своєї самостійности, своїх прав, і піддаючись папі, щоби признали його своїм зверхником та підчинилися його приказам.** Щоби з господарів стали наймитами. Тут причина чому Східні Церкви з Римом не поєдналися.

Що ж до католицьких висловів: “зєдинені” і “незєдинені”, то се баламутні вислови. Повинно бути: **“поневолені Римом” і “непоневолені”.** Коли вже не брати на увагу назви **“прокляті”**, якою Рим православних називає. Лише се відповідає дійсному змістови справи.

ЧИ МОЖЕ УКРАЇНЕЦЬ З РИМОМ ВЯЗАТИСЯ?

Питання: “Чи може Українець з Римом вязатися?”, не можна прикладати до несвідомих людей. Малосвідомі не знають історії Риму, історії папства, не знають римської католицької політики, отже не можна їм робити закиду за те, що вони Рим з папами вважають великою святістю. Вони вірять, що вони гідно поступають.

Але таке питання треба ставити до тих, що знають яким Рим завжди був і яким він є. Знають як він до Українців ставився, як він завжди помагав ворогам українського народу — Полякам.

Таке питання можна ставити до тої верстви Українців, яку можна звати клясою інтелігентів, клясою свідоміших, а то і високо свідомих. Туди належать одиниці, що вчилися в школах більше ніж другі, знають більше загальну й українську історію, вміють “льоґічно”, отже розумно, розсудно думати. Сюди належать професіоналісти, провідники організацій, редактори, професори та всякі науковці. До них те питання звертається.

**
*

Чи може свідомий Українець вязати-

ся з Римом, уважати його святістю, підчинятися йому, а рівночасно уважати себе гідним Українцем? Тут може бути лише одна відповідь: Ні! Не може ж гідний Українець разом і служити своєму народови, стояти нібито на сторожі його справ, та рівночасно вязатися з ворогами українського народу. А хто так робить, той ставить свічку і святому і лихому. Він має політику того Цигана, який на питання: “Цигане, якої ти віри?”, відповів: “А тобі якої віри треба?”

**
*

Скаже хто: “Тепер є свобода віри і чоловік може вибирати собі таку віру, яку хоче. Нікого не можна до якоїсь одної віри силувати”.

Слушно! Але се відноситься лише до віри в вузко особистому розумінню. **Однако ж віра, релігія чи Церква є настиною життя цілого народу, — кожного народу!** Жидівська релігія є складовою частею життя Жидів, магометанська Магометан, буддийська Буддистів, польсько-католицька Поляків, а українська Церква Українців.

І тому коли хтось вибрав собі релігію чужого народу, то переходить до того народу і свій нарід лишає. Жид перейшовши до християнства лишає Жидів. Українець перейшовши до жидівства, лишає Українців. Українець перей-

шовши до костела, переходить до Поляків.

Скажімо, що Українець Степан забаг перейти до польського Костела, — чи може він звати себе Українцем? Ні! Коли польський Костел піде наступом на українську Церкву, на український нарід, то і той Степан піде разом з Поляками український нарід нищити, — отже чи є він Українцем? Піддається православний Дмитро Римови, а Рим відновить еспанську Інквізицію і почне православних, як ніби єретиків, палити, — то і той Дмитро, на приказ свого релігійного авторитету, піде палити Українців. Чи той Дмитро Українець?

Так бачимо, що віра, чи Церква має ширший зміст, ніж на перший погляд виглядає. Вона є великою частиною життя народу. Давне Козацтво було військовою організацією, але воно обороняло і нарід, і його віру, його Церкву. Не казало: "Ми військові, то нас релігійна справа не обходить". Обороняючи нарід — обороняли і його Церкву, а обороняючи Церкву — обороняли нарід.

Чоловік не може служити нараз і своєму народови і ворогам свого народу. Не може двом панам служити. Сяде на чужім возі, то мусить чужу пісню співати. Піддається чужим володарам, то мусить їх приказів слухати.

Церква мусить мати і свою політику, — бодай оборонну. Але політика Римської Церкви заборча, жорстока, і в відношенню до Українців крайно ворожа. Вона йде разом з польською політикою на Українців. **Самі ж греко-католицькі священники нероз в Галичині публично заявляли, що Рим є ворогом Українців.**

Коли ж нині свідоміший Українець в'яжеться з Римом, то до яких Українців його зачислити? Як назвати того Українця, що він з ворогами українського народу в'яжеться? Чужим світить свічку, а Українцям огарок. Бачите, що я таки Українець! Українець на ворожій Українцям службі.

Гідний Українець не може з ворогами свого народу в'язатися. Не може вважати ворогів свого народу своїми релігійними авторитетами, своїми спасителями. Вони лише вороги!

Однакож маємо нині в Канаді українські організації, маємо гурти дуже соборницькі, державницькі, визвольницькі, які свою політику привезли з Європи — і мабуть чи не всі вони піддержують римську "Католицьку Акцію", отже римську політику ворожу українському народові. Одні піддежують більше явно, другі ходячи поміж дощ, але цілком видно куди їх вітер ве. Є поважні науковці, з титулами, від яких можна би

найбільше доброго сподіватися, однак деякі з них цілком явно служать римській політиці, другі напів явно, але все ж видно в яку сторону вони заглядають. Одні явно, бо до того давно звикли і се їм поплачується; другі напів явно, покликаючись на те, що вони **греко-католиками** родилися. Мусять бути такими, якими родилися. Ніщо не допоможе. Є мабуть і треті, зроду православні, які також поважають Апостольську Столицю, а з нею і ще дещо...

Але се ніяке виправдання, се крутарство. Можна сказати, що за панщини люде родилися панщизняками; за царської Росії родилися в російським підданстві; за большевицької влади родилися в большевизмі; родилися під польським, румунським, чи мадярським панованням, — але ті уродженці, ставши свідомими, знають, що їх не зобов'язує ані панщина, ані Росія, ані большевія, ані Польща, ані Румунія, ані Мадярщина. Вони добиваються природних, належних їм українських прав для свого життя.

Чоловік родився голим, але далі ходить в одежі. Малю він не вмів говорити, але пізнійше навчився. Народився без розуму, але пізнійше розвив свій розум і ним послугується.

Тому балачка, що — “коли я наро-

дився греко-католиком, то до суду-віку мушу ним бути”, не є ніяким виправданням. Се або нерозум, або крутарство.

Чоловіка не можна до якоїсь віри силувати, **але не можна також допускати** щоби він парадував як **Українець**, вважав себе представником українства і вважав себе з ворогами українського народу! Тут в першу чергу з Римом, з католицизмом. Має волю вязатися, — але нехай вязеться або лише з одними, або лише з другими. Той не вояк, що хоче двом противним арміям служити.

А ще одно: невже ж маловажні заяви греко-католицьких красних духовних, **що Рим облудний, дволичний, нехристиянський і ворожий українському народови? Що він завсігди вязався з ворогами Українців. Що Рим, то чорна папська “камариля”, купа дурисвітів.**

Се може бути невідоме малосвідомому чоловікови, але люде вченіші та вчені не сміють тих священничих заяв легковажити, коли хочуть затримати підне ім'я Українців.

Українця, який з ворогами свого народу вязеться, треба оберігатися. Він дволичний чоловік!

ПРАВОСЛАВНІ ДЛЯ РИМУ „ПРОКЛЯТІ”.

Папські політики звуть православних назверх лише “схизматиками”, або “не-зединеними”. Се образливі назви, але не дуже. Однакож Рим має для православних сильнішу назву, — назву “**проклятих**”. Римські агенти з тою назвою нігде не виходять, щоби православних занадто не дразнити.

В папській „догматичній конституції” Римської Церкви, говориться таке:

“Коли би хто сказав, що св. Апостол Петро не єсть від Христа Господа поставлений верховником всіх Апостолів і видимою головою цілої Церкви **воюючої**; або що він лише первенство чести, а не правдивої і властивої судовласти від того ж Господа нашого Ісуса Христа отримав, — **нехай буде проклятий**. — Стор. 17.

“Коли би хто сказав, що не єсть то з установлення самого Христа... що св. Петро в первенстві над вселенською Церквою має непереривних наслідників, або що Папа Римський не єсть наслідником св. Петра в тім же первенстві, — **нехай буде проклятий**. Стор. 18.

“Коли би хто сказав, що Папа Римський має лише обовязок надзору, або управи, а не повну і найвисшу власть

судовласти на всю Церков... — **нехай буде проклятий**". — Стор. 20—21. (Підчеркнення В.К.).

Се взято з важної католицької книжки — **"Додаток до чинностей і рішень Руского Провінціального Собору в Галичині"**, яку видав 1897 р. Львівський Митрополичий Ординаріят (конситорія). Там ті прокляття повторяються на сторонах 17, 18, 20-21 і 23.

Треба пам'ятати, що се говорить "догматична конституція", отже католики повинні в її слова вірити так, як в самого Бога.

**
*

Ясне, що се відноситься до православних, бо вони не вірять, що Христос дав Петрови верховну власть; не вірять, що папи є наслідниками ап. Петра; не вірять, що папи мають від Христа власть верховенства, — отже вони для Риму **прокляті**.

Але як можуть вони вірити в верховенство Петра і папів, коли навіть римо-кат. єпископ, Штросмаєр, говорив на папському Соборі в Римі 1870 р. перед самим папою і 800 єпископами, що **ані Петро не мав, ані папи не мають вищої влади**. Ось деякі його вислови:

"Церква ніколи не була красшою, чистішою, святішою, як в Апостольських часах, коли не було папів. Цер-

ква за часів Апостолів ніколи не думала, що повинен бути якийсь папа.

“Я не знайшов найменшого сліду чи натяку про папську власть ні в однім з Послань св. Павла, Івана і Якова. Св. Лука також мовчить. А мовчанка самого Петра. Коли б він був справді намісником Ісуса Христа на землі, то знав би про те, а коли знав, то чому ані разу не поведився так, як папа.

“Що св. Петро був в Римі, то самий тільки переказ. Скарлігер, один з найученіших людей, не побоявся сказати, що єпископство св. Петра і його перебування в Римі повинні бути зачислені до смішних легенд (до байок).

“Я шукав папи в перших чотирох століттях і не знайшов. Африканські єпископи вважали римського єпископа (папу) таким маловажним, що карали відлученням від Церкви тих, які хотіли б жалуватися перед ним. Перші римські єпископи ніколи не були признавані за вселенських єпископів і за одну голову Церкви”.

Таке говорив визначний католицький єпископ Штросмаєр на папському Соборі і папа його не прокляв. Знав, що розумний чоловік з папських проклять буде сміятися.

(Ціла промова Штросмаєра є в “Істо-

ричних Матеріялах”, виданих в Винніпегу в Канаді 1949 року. Автор В. Кудрик).

Маючи такий великий католицький авторитет перед очима, чи можуть православні його легковажити і йти за покликом звичайних римських агентів?

Але ся справа зачіпає і греко-католиків. Знали би вони все те, то не ставали би українськими “Хорватами”.

Папські агенти нігде не згадують, що православні Римом прокляті. Ніяково згадувати. Скажуть: **“Не сходиться з незєдиненнми”**, то увійде, але сказати: **“не сходиться з проклятими”**, то вже доступ до православних цілком їм загороджений. І не лиш в справах церковних, але і в громадських. Чи можна ж **народови Божому, католицькому**, сходитися хоч би на ярмарку **з проклятими**, — отже з ворогами Бога, на вічну загибель засудженими? Не можна.

І тому римські агенти того прокляття не згадують; не відважуються витягати на сонце того римського розбійничого безглуздя і заступають його “незєдиненнми”. **Але православні повинні домагатися, щоби католики називали їх так, як Рим їх називає**, а тоді поділ між католиками і православними буде ясний. Скажуть: **“На зборах було тільки католиків, а тільки проклятих”**.

Гідне уваги, що Рим проклинає православних не за лихі вчинки, але за те, що не піддаються папі. Тільки ж се чисто особиста папська справа. Йому хочеться над усіми панувати.

Коли б папі ходило про вчинки, то проклинав би Поляків, що були мучителями і рабівниками Українців. Але він їх благословив.

Ось дещо з папського листа до польських єпископів ("Нива", ч. 7—8, 1921 року):

"З Вашого листа довідалися Ми про Ваше відбуте зібрання. Згадуєте про деякі докази прихильности, які Ми старалися виявити супроти польського народу. Вдійсности з історії можна навести много важніші і знаменитші свідоцтва особливої любови Апостольської Столиці супроти польського народу, а яка то любов росла вміру, як чимраз важкішим ставало положення Польщі.

"Переняті такими почуваннями, гарячо бажаємо, щоби Польща якнайскорше і найуспішнійше переборола труднощі звязані з її відродженням.

"Уділяємо ласкаво Вам, улюблені Сини і Всечесні Братя, як також Вашому духовенству і народови апостольське благословення.

В Римі, 16-го липня, 1921 р.
Венедикт 15-ий, Папа".

Се показує, як папа журився Польщею, а се було тоді, коли Польща була проти української держави; коли Поляки десяту часть гр. кат. священників в Галичині поарештували, і коли польські насильства над Українцями морем розливалися.

. Польські насильства і далше не переривалися, а папські благословення для Поляків ще щедріше сипалися. Коли ж Українці в скарзі на еп. Коциловського згадали про свою українську державу (1926 р.), то папа назвав їх вислів — **“темним, нестерпним і негідним”**. Полякам треба держави, але Українець греко-католик не має права про українську державу думати.

Така правда в Римі!

ШЕПТИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

В Галичині, де треба було ставати проти Поляків і їх помічників москвофілів, Шептицький не політикував, ховаючись за церковщину. Для нього українська справа була “партійною”, а не загальнонаціональною, а він не міг до “партійних справ” мішатися. Але поза тим він політикував.

В “Парижському Вістнику”, ч. 216,

1926 р. був лист Шелухина, в яким Шелухин говорить, що через гр. кат. Церкву, — “за посередництвом уніятської ерархії (єпископів) Ватикан (Рим) влазить у всі інтереси галицького життя і помагає своєму союзникови — Польщі”.

Дальше каже що — де тільки побувала галицька дипломатія, за нею хвостом слідували слуги Ватикану і папства: **патери Жани, Бони і Сембратовичі**. Се був догляд і контролю. Галицька дипломатія всюди прогнала, а союзна з Ватиканом польська дипломатія всюди виграла в справі поневолення України.

**

Говорить Шелухин, що 1918 р. по вказівкам з Ватикану — “**Граф Шептицький створив організацію, що поставила своїм завданням знищити українську державність і піддати Україну під Австрію, при участі якої можна б було поширити унію і папську владу.**”

“В організацію входили: барон **М. Василько**, граф **А. Шептицький**, граф **М. Тишкевич**, князь **Кочубей**, великий князь **Вас. Габсбург** (Вишиваний) і другі.

“Зв'язок і цілі встановлені їх перепискою, виданою в Парижу фотографічно.”

Так в часі, коли українська держава творилася, група з Шептицьким дбала,

щоби не було української держави, але щоби Україну забрала Австрія, а тоді буде легко піддати її з церковної сторони під папську владу. Розумієсь, що і Полькам буде легкий до неї доступ, як уніятсько-католицької. А далше оповідає Шелухин:

“Коли Австрія впала... була створена друга комбінація в Ватикані: правобережна Україна (по Дніпро) **Польщі**, а лівобережна під **Москву і царя Кирила**. План діяльності був розроблений в початку 1921 р. на зїзді в Канах, з участю **графа Шептицького, князя Кирила, графа М. Тишкевича і др. баронів, князів...**”

Та чи радився про те Шептицький з Українцями?

Видно, що Шептицький політикував як дійсний політик, та лише з графами, князями, а не з простими Галичанами. Далше Шелухин каже:

“В 1919 р. гр. М. Тишкевич (католик), який, як видно з його листа, здавав звіт Ватиканові і папі, отримував від Ватикану і від **Шептицького** інструкції...

“Сей Тишкевич видав книжку про необхідність поширення унії на Україні. В 1920 р. кн. Кочубей, в ч. 2 “Ревю Універсаль” (Париж) надрукував програму роботи для **зкатоличення Укра-**

їни і приєнання її до Польщі як провінції; причому плян організації з осередками в Ватикані і в Варшаві особисто подав Падеревському, після чого, як сам пише, поїхав працювати в Париж.

Говориться, що де є дим, там мусить бути огонь. Диму без огню нема. Не міг Шелухин всего того оттак собі видумати, бо ж покликується він на переписку видану фотографічно, на книжку Тишкевича, отже се не є голословна балачка. Так воно мусіло бути. А певне, що українські політики і поза тим слідили де що робиться.

Виходить, що Шептицький політував там, де ходило про інтереси Риму і Польщі, — отже інтереси пануючих.

Мала гр. кат. Церква митрополита політика, та не українського, але польського і римського. Такого, що працював проти створення української держави! Є за що його величати.

ІНКВІЗИЦІЯ І НІЧ СВ. ВАРТОЛОМЕЯ.

Коли “Інквізиція” і “Ніч св. Вартоломея” згадується, то треба пояснити що з тими назвами вяжеться.

Папи мали давно і світську державу, отже були світськими королями, мали військо, війни провадили. Церковну владу вважали тоді висшою владою понад

королями і цісарами, отже папи могли усувати королів та цісарів, коли ті їм не вгодили. Згадати, що 1077 р. німецький цісар Генрик 4-ий стояв три дні перед папською палатою в Каносі, в покутничій сорочці, нім міг побачити папу і просити прощення.

Але пануючі поводи визволялися зпід папської залежності, а вкінці Італійці відобрали від папи його світську державу. Так папська диктатура скінчилася. Се було для папства великою стратою, великим ударом.

Чим була Інквізиція.

Латинське слово “інквізиція” значить: допит, розслід, за яким може прийти кара. Се разом і суд і кара. На папським Соборі в Тулюзі 1229 р. зроблено початок до встановлення інквізиційного трибуналу (суду), і такий трибунал встановив папа Григорій 9-ий 1233 року.

І почалися вишукування еретиків, себто тих, що не хотіли признавати папи своїм зверхником. Се був головний гріх еретиків, — легковаження папської власти. Імен донощиків не виявляли, як нині в большевії. При допитах страшно мучили. Хто “кавсяся”, того слабше карали, хто ні, того і на вогни палили.

Такі трибунали були в різних католицьких краях, в Італії, Португалії, Фран-

ції і др., а найбільше жорстокі в Еспанії. Там голова Інквізиції, монах домініканець, Торквемада (1420—1498), за 18 літ спалив на стосах 8,800 осіб. Таке каже історик Лоренте, секретар Інквізиції. Дальше подає Лоренте такі цифри:

За інквізитора Дези (1499—1506) спалено 1,664 особи. За Хімеса (1507—1517) 2,536. Від 1483 до 1808 (325 літ) спалено 31,912. Іншими карами покарали 291,450. А все за те, що не признавали над собою папської диктатури. Точного числа жетв Інквізиції історія не має. Інквізитори провадили і по других краях подібну роботу в більшій чи меншій мірі відповідно до своєї сили.

**

Нині оборонці папства кажуть, що католицька Церква єретиків не палила і не карала, — все те робили світські власти, але се перекручування дійсности. Се правда, **що папи з єпископами дров з ліса не возили, стосів не клали, мабуть огню своїми руками не підкладали**, все те робили світські люде. Церковні власти лише засуджували, а тоді приказували світським властям їх засуд виконувати. І ті мусіли приказу слухати. Мусіли! Коли б того не зробили, то папи вважали би і їх “єретиками”. — Третій Лятеранський собор (1179) рішив про єретиків:

“Постановляємо, що вони і їх по-

мічники прокляті, і ми забороняємо під карою прокляття приймати їх в своїм домі, або на своїй землі, або давати їм поміч, або мати з ними яке діло. Засуджених єретиків передавати світським властям для покарання, або їх агентам. Коли б пануючий того не зробив, митрополит чи єпископи мають його екскомунікувати (відлучити від Церкви); коли б дороку він не поправився, повідомити папу, а він проголосить щоби піддані свого пануючого не слухали”.

Знов же великий католицький теолог, великий авторитет, Тома з Аквіну (1226—1274), казав:

“Єретиків треба не тільки екскомунікувати, але позбутися їх з сего світа. Їх треба карати смертю. Коли єретик не покається, передавати його світським судам і так його з сего світа позбутися!”

Вже досить того щоби бачити, що жорстокости Інквізиції були ділом Римської Церкви. Світські уряди були лише інструментами, якими Церква послуговалася.

Ніч св. Вартоломея.

Се історія масового вимордовування єретиків (протестантів), званих Гугенотами, в Франції.

Таке мордовання приготувала католичка, королева Катерина де Медічі. Вона з другими католиками довго приготвляла пляни, вдавала, що не є ворожою до протестантів, заманила багато визначних протестантів до Парижа, а тоді дала знак, що треба протестантів вимордовувати.

Мордовання почалося в Парижу під ніч св. Вартоломея, 24-го серпня, 1572-го року, поширилося по Франції і тревало кілька тижнів. На суд протестантів не брали, але католицькі банди вбивали на кожнім кроці, в домах, на вулицях, на дорогах, на полях. Католицьке населення Франції перемінилося в озвірілих розбишак. А вбивали лише за те, що Гугеноти не хочуть під владу папи належати. Вбивали так, як католики Хорвати вбивали православних Сербів.

Нема сумніву, що папа знав про приготування Катерини, бо се ж була його справа, як про те говорить подрібно історик Актон про ті події. Та важне, що коли папу про ту різню повідомили, то почалися в Римі великі торжества (святкування). Співали "Те Деум лявдамус" (Тебе Бога хвалимо), стріляли на знак радощей, розкладали на площах огні; а папа казав зробити пам'ятний медаль. На одній стороні того медалю є портрет папи Григорія 13-го, а кругом напис: "Грегоріус XIII., Понт. Макс., Ан.

I." (Григорій 13-ий, Найвищий Духовник, Року 1-го). На другій стороні ангел з хрестом в одній руці і мечем в другій, що вбиває Гугенотів, а кругом напис: **"Гугеноторум Страгес"** (різня Гугенотів). Таке оповідає історія.

Чи можна сказати, що Католицька Церква не вбивала? Коли зфанатизований католицький загаль мордує людей, а церковні верхи тішаються, то чи не вони виховали тих розбишак для мордовання?

Кажуть: "Церква не мордувала", але хіба нарід не є Церквою? А також — чи папи противились Інквізиції? Чи осуджували Ніч Вартоломея? Ні! Виходить, що католицькі верхи виховували своїх вірних на дурнів, на заголомшених фанатиків, які готові вбивати кожного, хто не є католиком. Недармо ж Католицька Церква називає себе "воюючою".

Така вкортці історія Вартоломеївської Різні.

БРАТЕРСТВО — ЧИ ХРУНІВСТВО?

Львівська католицька "Нива", ч. 4, 1938 р., розводитьсь над тим, що писала польська "Газета Косьцельна" 27-го березня, 1938 р., і "Нива" подає дословно, що "Газета Косьцельна" писала.

Говориться там, що гр. кат. Церква

переживає важні хвили і що в ній цілий хаос. Почалося від хвилі, — каже “Газ. Косьцельна”, — коли Шептицький став митрополитом; тоді гр. кат. Церква почала політикувати, стала “українською Церквою” і почала все українізувати.

Але проти тої церковної “українізації”, заявився спротив. Лемки противляться українізації. **“Еп. Хомишин розпочав: “відчищення Церкви з політичних впливів і сформовання її на західний лад”.**

“Зачався і третій процес з “українською” Церквою, а властиво з її горою, що все українізує: відізвалися за своїми правами Поляки-уніяти, згуртовані “в колах шляхти загородовей” та коло місячника “Поляк греко-католик”. Отже є три чинники, які протестують: “старо-русини” (зн. московфіли), Поляки-уніяти і “Хомишинівці...”

“Нива” дає відповідь “Газеті Католицькій”, і в тій відповіді є багато цікавого. Говориться:

“Гр.-кат. Церква переживає нині тяжкі часи. Але переживала вже багато-багато тяжші. Життя Української Церкви перед, а головню по заключенню Берестейської Унії, в часах давньої Польщі, не було ніколи рожеве. Вона все мусіла змагатися з ріжними пере-

понами, з ріжними плянами “на зніщене”, все мусіла зносити кпини (висмівання)), понижування і пакости, — **і то в першу чергу з боку латинського (зн. польського) духовенства.** Уніятська Церква в давній Польщі не могла бути ніколи зрівняна з латинською, і то якраз **завдяки латинському духовенству**, яке все тому противилося. Латинський клир (польські духовні) дивився на наше духовенство все з призирством і погордою. А таке відношення до нашої Церкви продовжується й нині”. (Підч. В.К.).

Се важна заява католицького органу. Каже він, що і перед унією Поляки були ворогами Церкви, а з унією прийшло ще більше лихо, і перед в івеченню навіть гр. кат. Церкви веде **польське духовенство.**

Але тут стає питання: “Римська Церква виховувала польське духовенство, то чому його так виховала?”

Друге питання: чи принесла унія українцям добро? Ні! Вона принесла пекло.

Трете питання: де була римська поміч папів, коли насильства над Українцями ніколи не переривалися? Значить: бачачки про папську поміч, то брехня!

Дальше “Нива” говорить в відповідь “Газеті Косьцельній”:

“Рішучо твердимо, що ми далекі від політики, багато далше ніж польське духовенство! Суто політичних моментів, що їх в останніх літах зареєстровано з життя польської римо-католицької Церкви, — моментів зв'язаних з виступами розполітизованого ендецького (польського) духовенства, у нашій Церкві ніколи не було і певно не буде”.

Так виправдуються “Рутени” перед Поляками, мовляв, — неосуджуйте нас, бо наше духовенство не політує так як ваше. Наше духовенство про українські справи не дуже дбає і певно не буде дбати.

Але наділі справа стояла так, що коли польським духовним ніхто рук не зв'язував, то гр. кат. духовенству Шептицький заборонив щобудь писати і друкувати без його дозволу; заборонив з народом про народні справи говорити; заборонив “Ниві” писати про “византизм” (про оборону Церкви); заборонив писати про целібат. На польській стороні духовенство робить що хоче, а на українській заборони. Нічого не робить! І “Нива” надієсь, що так воно і далше буде. Що не кажіть, а се вже хрунвіство! — **“Ми в першу чергу душпастирі, — каже “Нива”, — і душпастирську працю уважаємо нашим першим і най-**

головнішим обов'язком” Отже для гр. кат. духовних найважнішими мають бути Богослуження, сповідь, хрещення, похорони...

Про “церковне розбиття” в гр. кат. Церкві та що друге говорить “Нива”:

“Що до розбиття нашої Церкви на три ідеологічні групи: Поляків, “старорусинів” і “Хомишинівців”, то се стара пісонька. В часі світової війни і після неї, наша Церква стала деяким (чи лише деяким? — В.К.) невігідною (?) і вони започаткували акцію для її розбиття.

“Впродовж її довголітної історії не раз і не два “правем і левем” (на всі боки) намагалися ті, що мали яку небудь силу (зн. Поляки!), її (Церкву) розбити і знівечити. А в перших рядах у тім поході на нашу Церкву все йшло польське латинське духовенство.

“Поляків в гр. кат. Церкві нема. Коли би так було, то польське духовенство, яке так ревно перетягає греко-католицьких Українців на латинський обряд, було б те саме зробило з греко-католицькими Поляками та вирвало б їх з української церковної неволі. — Коли б і були в ній якісь Поляки, то тільки одиниці, хвилево й штучно

створені з політичних мотивів (причин).

“Нині в часах шаленого наступу на нашу Церкву з боку латинського духовенства і різних польських патріотичних організацій говорити про хрещення латинників в нашій обряді, се цинізм (безличність).” (Підч. В. К.).

**
*

Багато правди тут сказано, яку в інших місцях гр. кат. провідники заперечують. Зі сказаного виходить, що унія була великим нещастям для Українців, а Поляки з своїм духовенством були смертельними ворогами Українців. Були, коли судити по ділах, явними безбожниками, нехристиянами, атеїстами, бандитами. В них не було ніякої віри.

Коли ж Поляки такі, як “Нива” говорить, то треба би до них ставитися як до таких, — як до безвірків; як до лютих ворогів Української Церкви і народу.

І так ставились би гідні люде, але не “Рутени”. Каже на закінчення “Нива”:

“Прикро нам, що до голосів польської преси, яка воює неправдою і ненавистію, прилучився голос польського католицького духовенства, яке — як бачимо — не вміє чи не старається звестися (підвестися) понад крик польської патріотичної вулиці, що кидає громами у нашу Церкву та вироб-

ти в собі почуття правди і справедливості.

“Стільки претенсій хіба можемо мати до братнього католицького духовенства!” (Підч. В.К.).

Тут вже ціле безглуздя. Хоч і бачать, що польське духовенство звязалося з безбожною польською вулицею, але те вуличне польське духовенство є для “Рутенів” “братним католицьким духовенством”. Розумієсь, що і та польська вулиця, яка воює неправдою і ненавистю, є їх “братною вулицею”.

Наділі ж польське духовенство до вулиці не прилучилося, — воно завжди було на вулиці і йшло на її переді. Воно виховувало вулицю так, щоби вона воювала “неправдою і ненавистею”, як воює і те духовенство.

Те “братання” з польським вуличним духовенством є, очевидно, на науку греко-католикам, щоби і вони з Поляками браталися. І кажуть: “Можете ходити до польських костелів, в польських ксьондзів сповідатися, можете з Поляками дружитися, сходитися, бо то брати, — але забороняємо сходитися з православними Українцями, бо то чужі, безбожники, безвірники, незєдинені, вороги Бога...”

Чи ті, що таку політику ведуть, не йдуть польською вулицею, яка воює “неправдою і ненавистею”?

ЗМІСТ КНИЖКИ:

	Стор.
Слово до 4-го тому	3
Справа Лемківщини	7
Масцюх і Медведецький єпископами.	
Що на Лемківщині діялося.	
Шептицький а Жиди	26
Редемптористи — Шептицький і прав.	
єпископи — Велеградські Зієди —	
Шептицький чуда творив —	
З „Літературно-Наукового Вістника”	53
Закарпаття — українська земля	61
Що там творилося...	
Страшні події за Сокальським кордоном	81
Нова унія — Жабче — Гриньки —	
Вишгородок.	
Українські духовні в 18-ім віку	102
Про чуда Кунцевича	115
Книжка Степана Качали	123
„Відношення обрядові...”	139
Книжочка — „В ім'я правди”	158
„Воююча” католицька Церква	164
Дещо про виховання в Інсбруку	172
Майнохватство і душехватство	176
Як ішла ліквідація уніятської Церкви	194
„Дорога до неба” — чи куди?	210
Византійці і Костельник	213
Латинізатори проти „византійців”	
Пояснення про митр. Ізидора	224
„Зєдинення” Церков	227

	Стор.
Чи може Українець з Римом вязатися?	229
Православні для Риму прокляті	235
Шептицький проти української держави	240
Інквізиція і Ніч Вартоломея	243
Братерство чи хунівство	248

К Н И Ж К И

Важні для кожного Українця

Автор В. Кудрик.

1. **Чужа Рука.** — З церковних переживань Українців в Канаді. Відношення Риму до Українців 35 ц.
2. **Життя Йосафата Кунцевича.** — зміст листа Сапіги до Кунцевича і листи папи до польських королів 50 ц.
3. **Історичні Матеріяли.** 1. Яку віру прийняв Володимир Великий. 2. „Проект на знищення Українців”. Промова еп. Штросмаера на папськiм Соборі 50 ц.
4. **Маловідоме з Історії Греко-Католицької Церкви, Том I. Стор. 250** 75 ц.
5. **Маловідоме з Історії Греко-Католицької Церкви, Том II. Стор. 284** 75 ц.
6. **Маловідоме з Історії Греко-Католицької Церкви, Том. III. Стор. 256** 75 ц.
7. **Маловідоме з Історії Греко-Католицької Церкви, Том IV. Стор. 256** 75 ц.

Замовлення слати на адресу:

TRIDENT PRESS LTD.

Box 3626, Sta. B.

Winnipeg 4, Man.